

TISZATÁJ

A MAGYAR ÍRÓK SZÖVETSÉGE SZEGEDI CSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA

IX. ÉVFOLYAM * 1955. JÚNIUS—JÚLIUS

TISZATAJ

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat

Megjelenik kéthavonként

Szerkesztőbizottság: Baróti Dezső, Dér Endre, Ertsey Péter

Felelős szerkesztő: Nagy Sándor

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Szeged, Horváth Mihály u. 3. — Postafiók: 46. — Telefon: 33-52
A szerkesztőség lehetőleg gépelt írásokat kér.

Előfizetési díj egy évre 18 forint, félévre 9 forint. Országos Takarékpénztári csekkszám 603.533

Kiadja a Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportja

Tartalom

Németh Ferenc: A szerencsés sárkány históriája	141
Simai Mihály: Hazatérés (vers)	144
Tömörkény István: Szombat este (elbeszélés)	145
Lódi Ferenc: Ahogy a nagyoktól láttam — Mérlegén (versek)	148
Nagy Sándor: Prológus (regényrészlet)	149
Farkas László: Bizakodó vers aratáskor (vers)	155
László Ibolya: Áldom a péket, a szántóvetőt (vers)	156
László Ibolya: Bölcső készül (vers)	157
Lendvai Mihály: Cédrusfa (elbeszélés)	158
Petrovác István: Április (vers)	163
Kovács Mihály: Pénzes ürek segédje meg az inasa (elbeszélésrészlet)	164
Petrovác István: Szeged (vers)	173
Egri Lajos: Júlia (elbeszélés)	174
Simai Mihály: Most felhők (vers)	176
András Sándor: Fialatok éneke (vers)	177
András Sándor: Szerelem (vers)	178
Farkas László: Nyári éjszaka (vers)	179
Varga János: Új akarattal a kun pusztákon (riport)	180
Petrovác István: »Én« (vers)	186
M. A. Nexő: A szövőlány dala (Gurszky I. versfordítása)	187
M. A. Nexő: Tánc (Gurszky István versfordítása)	188
Ch. Perussaux: Az SS hordák nyomán (Dér E. versfordítása)	188
J. Rejano: A felelet (Gönczi Klára versfordítása)	189

TÜKÖR

Kiss Lajos: Egy tanulmány problémái	191
Komlós Aladár: A magyar irodalom típusai	194
L. Z.: A Magyar Szinjátszás Ünnepi Hetéről	200
Pályázati felhívás	202

HALADO HAGYOMÁNYAINK

Egy elfelejtett Kossuth-levél (Madácsy László közlése)	203
--	-----

SZEMLE

Lőkös Zoltán: A Könyv az utcán	209
András Sándor: Pratulini: Szegény szerelmesek krónikája	212
d: Csorba Győző: Ocsudó évek	213
Petrovác István: Takáts Gyula: Az emberekhez	214
Lódi Ferenc: Tüzek tánca	215
Híreink	217
Pályázati felhívás	218

A borítólapon Vinkler László Huszka bácsi c. festménye

SZÉGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Magyar Irodalomtörténeti Intézetnek Könyvtára

Lelt. napló: _____ Lez.: _____

..... csoport: _____ szám: _____

NÉMETH FERENC:

A szerencsés sárkány históriája

ELŐHANG

I.

*A*tlaszt köszöntések, a roppant óriást,
aki zömök vállán hordja rögös földünk!
A mítoszbeli hőst,
minden monda teremtményét:
magatokat,
akik vállatokon tartjátok
e forrongó földi világot,
mint ő.

Én is Atlaszt köszöntöm:
benneteket barátaim.
S vállamra veszem veletek
e roppant földi terhet,
földhözköltözött Prometheuszokat:
az emberi kultúrát.

Emeljük vállainkra őt,
míg minden bilincse lepattan.
Emeljük vállainkra
és vigyük diadalúton őt,
ki tüzet rabolt az égből őseinknek,
jogos trónusára:
parancsoló agyunkba.

Sebzett történelmünk:
hős Prometheusz!
Téged ünnepelek én,
midőn új istenek tanácsa
új keselyűket szabadít
lelécolt tested fölé,
akik velődbe tépnek.
Túrj te szegény szellem
és ereinkből erősödj,
hogy izmaidból győzelem szülessen,
ha türelmed serlege kicsordul.

*C*sendes óceán:
a kéküvegű ég
roppant lombikjába zárt tér,
nyílt magasságra tárt tenyér
zöld ráncai közt porszemnyi hajóval.
A mélységekből emelkedő nap
izzó korongja
arany sugarakkal bombázza
a remegő tükröt.
Ez itt a mesés Operencia
és a színén lebegő
dióhéj,
tündérországba igyekvő
hőseivel.
Az emberi nem
bölcsőjétől eredt
mesék vizein lebeg.
reményeink hajója:
a Szerencsés Sárkány.

Törékeny testén
a huszadik századi technika
finom szálaitól övezve
huszonhárom halász lebeg
zöldszemű mélység felett
nyugodt számításokkal
Scyllát, Carybdist kikerülve.

Hol vannak
az ókor szörnyei és csodái
a villanyárammal fűtött
mai földön?
Hol vannak
a kis gyermekek álmát
rémítő titokzatos árnyak?
Újság lapjaiként
fordulnak a naptár napjai:
a mai szám hozza
a tegnapi rejtvény kulcsát,
csupán a betűk alakja egyenlő.

Huszonhárom halász
a rádi hullámokkal befönt világban
hálóját lemeríti,
tündérország gazdag mélyeibe,
hogy legyen mit ennie holnap.

Enni,
mint évszázadokkal előbb,
mídon az ősök
törékeny bárkáikon
a partmenti vizeket járták.
Enni
halak vajszínű húsát,
míg a világ
mélyebb mélységek fele fordul.

Ezüst és aranytestű halakat
hoznak a mélységekből a hálók.
Smaragd cseppek ragyognak
a csilló pikkelyeken,
ez a boldogság.
Halbűz vegyül
az emberi verejték illatával.
Ez az élet.
A japán partok
cseresznyevirágos illatát
sohasem hozhatja el eddig a szél.
Itt csak a sós víz szaga érzik.
A cserzett arcokat
a munka nehéz láza hevíti.
Ezüst pikkelyeket villogtat
a tüzteli nap.
S az olajos fedélzet csillog,
a végtelen imbolygó tenger
egyetlen szilárd pontja.

— Míg odafönt valahol
az ég azúr óceánján
egy ezüst pont zúgva tovacicckan...

II.

A parttalan vizeken
siklik tovább a hajó.
Távol
mérgecs árnyak fátyolozzák be
a csillámló tükröt.

Milyen
láthatatlan
napfogyatkozás?
Halaványabb a világ,
szürkébbek az árnyak.
A fáradt fény
ernyedten hull le a vízre,
s a lánggolyó
véresen ragyog.
Messziről

szürke ködökbe borul
az éter.
Ólmos sötétség ereszkedik
az eggek magasságából
s egyszerre im:
porhófehér eső szítal
a tengeren...

Mint Columbus legényei
Amerika kék partjainál,
úgy futnak elő e csodás esőre
a halászok.

De az éteri-tiszta ajándék
megperzseli testük,
s hiába mossák nyomait,
nem lankad a tűz.

Milyen bűn hamva hullt le az égből,
hogy lemosni se' hagyja magát?
Az indiánok vére
nem égette így
a hódító Cortez kezét,
még a megölték vére is letisztul.
Milyen gyilkosság hamva hát e tűz?

Nem gyilkosság ez,
ez még csak a szándék.
A Wall Street halandó istenei
bólintottak,
s a halál árnyéka suhant el
a Csendes Óceán felett.
Kultúrált századunk mannája:
atompor.
Szétzilált elemek éteri gőze.
Vizet perzselő hősege felett
a világűr
abszolút fagypontja lebeg:
a Nihil.

Prometheusz örökét
és utódát
oda taszítanák,
hogy végtelen némaság övezze
a fölizzott föld
kiegyenlítődött tereit.

Jőjj Orfeusz,
szálljunk az alvilágba
kimenteni
a szégyenbe kergetett Reményt.

III.

A kelő nap
ezüst sugarával rajzolt
távol tájak:
Japán képzelt partjai,
nyüzsgő kikötők.

Fiaik elé siető
fehérhajú anyókák.
(Az anyák haja
mindenütt ezüst-fehér:
ez a szeretet egységes koronája.)
Férjeikre váró
apró fekete asszonyok.
(Arcaikon aggodalom
és mosoly váltakozik
bárhol a földön.)
Mandulametszésű szemekkel
ajándékra vágyó gyermekek.
(Nem tudom milyen lehet,
de bizonytalán ott is edesebb
a madárlátta kenyér.)

De most
felbukkan a ragyogó víz karimáján
kétség és remény várva-várt hajója:
a Szerencsés Sárkány.
Örömet hoz vajon,
vagy bánatot,
amint megtér a hétköznapi útról?
Mesék messzeségeiből tér meg
a létfenntartás
tengertől zsákmányolt terüjét
kicipelve a parthoz...

A távoli pont
mindegyre növekszik,
s lassan kibontja magát
a párás levegő ködéből
a hajó,
fölvillantva
kemény körvonalait.
Majd dohogó zaja száll el a partra
monoton hullámverés közepett.
Orránál
tarajosan csillog a víz,
foszforeszkáló teste növekszik,
ablaka aranyszínt csillant.
Már látni
a fedélzeten mozgó embereket.
Felbőg a hajókiért.
Az ormótlan test
prüszkölve farol ki a parthoz.
Sistergő gőzöket ereget,
oldalán csobogva melegvíz bugyog.
Kötelek csattognak,
horgony lánc csörömpöl,
a nehéz test
megbillen feszülő kötelékeiben
s a locsogó hullámok közt
megnyugoszik.

Imbolygó léptekkel
partra dülöngélnék
a halászok,

miként munkából megtért,
megfáradt férfiak.
Bőséges a zsákmány,
de izmaik
ólmos gyöngéség leverte.
S esendő testeiket
névtelen baj szállta meg.

IV.

Fehér kórházi ágyak
a lélegzés ütemére tagolt
remegő csendben.
Huszonhárom halász bolyong
a halál óceánjain.
Kapkodva pihennek a testek
az álom
mélyvízeibe merülten.
Izgatott műszerek vibrálnak
gyöngülő szerveik nyomán.
Csontjaikban
sugarak sortüze bombázza
az élet parányi sejtjeit.
A gyérülő vér folyamán
bomlott kis hullák lebegnek...
A fuldokló szervek remegnek...
A szív ugrálva dobban...
A vér fogy...
Az élet...

Jőjj Orfeusz,
Szálljunk az alvilágba,
felkelteni
a halálba kergetett reményt!
Kiáltjuk együtt:
Ki ad életet Prometheusz
huszonhárom haldokló fiának?

Felel a föld:
mindenki,
aki csak élni szeret!

...Tüszályi fémcsöveken
a lankadt erekbe
bezúdul a vér.
Fölugrik a szív,
szökdelve újra elindul.
Az eres tüdő
zihálva kapkod levegőért,
süvítve telik meg,
s föllelekzik a test.
Megmozdulnak a pontos szervek,
mint az elindult óramű.

— Sejtek finom szálain
lebegő élet,
kettős technikánk törei közt

örzöd-é tovább
Prometheusz tüzetét jövődő századoknak,
vagy a megvadított láng
tégedet is elemészt?

Szívem választott hőse,
emberiség:
Szerencsés Sárkányöd
hányszor tér meg a honi partra,
hogy véreddel új életre kélted?

Ahányszor kihajt a remény.

S a remény mindig újra nő,
fájából új hajót faragnak
és a Szerencsés Sárkány
újra útra kél.

Útját halászkok, hajóácsok,
horgonyokat verő kovácsok:
megóvjátok,
ha az istenek kezéből
visszaszerzitek
Prometheusz ráncshagyott tüzetét.

AJÁNLÁS

Ha nem akarsz elpusztulni barátom,
mint a rakéta,
nyisd meg ereid az ember előtt
és kösd be
a földi világ vérrendszerébe.
Hiszen huszonhárom élet is kevés,
ha fogyhatatlan vérével
nem táplálja az emberiség.
Mert minden élet egy fénypont csupán,
s ami felgyúl egyszer ki is alszik.
De az emberi nem hálózatában
megőrződik minden energia,
s a lehűnyó lámpa árama
másutt új világra kél.
Ne tested szövetében:
folytatásaidban
örizd meg életedet,
mint a füvek,
s örizd magadnak
az éteri fagy ellen
a tüzet.

SIMAI MIHÁLY:

Hazatérés

Fogadhat sz zúduló esővel,
szilaj, zimankós, csúf idővel,
nyárfáid közt a szél süvölthet...
Az én falum vagy... mért pöröljek.

Fekete-szürke rút saradból
szakadtam, mint bolygó a Napból.
És minden emlék drága, szent itt:
ezek is a hazát jelentik.

... A hazát... földet... a szerelmet...
— Bennem virágzik minden kerted,
szellőid számon dudorásznak,
érettem nő sok ifjú házad.

Köd-oszlató, új fényeiddel
esténként engemet derítsz fel.
Gyors útjaid kezembe kúsznak...
— Tudom: szeretsz... az én falum vagy.

Minden parasztod tejtestvérem.
Együtt nőttünk, közös kenyéren,
s mint ismerős az ismerősnek,
hisszük saratlan, szép jövődet.

TÖMÖRKÉNY ISTVÁN:

Szombat este

Szívesen és örömmel mutatjuk be a nagy szegedi író e rajzát A pró történetek című, ismeretlen írásait tartalmazó művéből, mely a Tiszatáji Magvető kiadásában némsokára Szegeden jelenik meg.

Talán Feuillet mondja valahol, hogy azt mondja: nézd meg szombaton este a munkást, amidőn heti bérét kikapva, a kenyeres boltba megy s megvéve a nagy cipót, a hóna alatt mily büszkén viszi övéinek hazafelé.

Szép dolog lehet az, bár a munkások nem mindig követik útmutatásaikban a szegény írókat. A szombat este más, nagyon más. A szombat este hat napnak a vége, hat darab, egymásután következő nehéz napnak, melyek mindannyia azzal kezdődik, hogy kelj föl akkor, amidőn más még az ágyán pihen, menj végig a hosszú utcákon át a telepedre, s irigykedj azokra, akik a leeresztett ablakfüggönyök mögött alusznak, te meg dolgozni mégy. Hiszen a dolog kétségkívül szép dolog, a magasabb társadalom született naplopóin kívül mindannyian dolgozunk, hogy élhessünk, de ki tanítaná arra a munkást, hogy összehasonlításokat tegyen. Nem tudja ő, hogy aki későn kel, későn is hagyta abba a munkát. Csak annyit tud, hogy neki kelni kell, amikor még sötét van, s úttjára indul akkor, amidőn még a harangozó sem ébredt föl, s a tejes kocsi sem zörögnek. Csak azt látja, hogy ő az első, akinek abba kell hagyni a pihenést, s haladni a kendőbe kötött kenyerével a hóna alatt a munkára, amidőn még mindenek pihennek, minden csendes, csak az isten madara csipog, röpködven a levegőben elmaradt éji bogarak után. Azt a kenyeret sohase láttam, hogy büszkén vitte volna bármelyik is. Néma megadás honol az arcukon, a kemény, nehéz saruk gyorsan koppannak a kövezen, se adjon isten, se fogadj isten, se jó reggel nincsen, sietnek, mindannyian sietnek, mert hat darab nap következik egymásután s mind a hatnak végére kell járni. Hatszor kell fölkelni olyan korán, amidőn még a harangozó föl sem ébredt, hogy azután egy nap ágyba találja a harangzó. Hat nap kell szótalan csendesen távozni hazulról, meg sem csókolni a kicsiny embert, ki a ládából csinált bölcsőben alszik, mert hiszen még alszik és azt fölkelteni nem szabad. Egy szó az asszonynak, aki beköti a kék kendőbe az aznapra való száraz délebedet, és azután eredj,

hogy estig vissza se jőjj. Este egyél, miután ilyenkor a szekeres ökre is eszik, feküdj le s kelj föl, hogy újra kezdhessed a napot, amelyen nem tudod, hova jutsz: a felügyelő elé, aki megszid, az állványra, amely összedőlhet, a géphez — a géphez, amely sokkal veszedelmesebb vérszopó állat, mint a sivatagok ordító oroszlánja. Egyszer csak azt mondja: rreccs! s a jobb karod, ez a néhány ideg s néhány csont, aminek az erejéből a faládjában alvó kurta emberkének elnie kellett volna, lent hever a fényes csapágyak között.

A szombat este...

Egy egész éjjel, egy egész nap és ismét egy egész éjjel van itt, ami közbeesik, amidőn nem kell komor arccal hajnalban sietni végig a néptelen utakon, amidőn nem szól hajnalban a gyár megútált fűtyszava, és még pénz is van a zsebben, mert ekkor jár ki a fizetés, ezen a szombat estén, s ennél fogva szombat este itt is, ott is látható az obligát szomorú kép, a munkás felesége, aki kezén vezetve apró gyermekét, rójja az utcákat szomorúan, hogy hol találhatná meg az urát:

Ez a szombat este. Nem a Feuillet cipója, amit büszkén visznek haza, hanem a mámor, ami a fejekben táncol. Az utcák lármásak, csapatokban haladnak az emberek, egyik-másik régi, már szinte elfeledett nótákat dalol. Haj, hiszen régen is volt, amikor dalos legény volt ő, s azóta nem ért rá nótát tanulni. Zajonganak s durvák. Akik közös keresetre dolgoznak, rendszerint összevesznek ilyenkor, az erős károk, amik nappal a kőnehéz cementes zsákok emelik, most embereket és családapákat dobálnak. Itt is, ott is hallatszik a lárma, szinte egybefolyik az utcákból, s alant, az ablakom alatt, két fiatal munkás halad el. Szivarjuk tüze világít, szívják erősen, pedig máskor nem szokásuk. De ma szombat este van. Az egyik dühösen emeli föl az öklét.

— Jó! — mondja. Nem bánom. Munkás vagyok, hát így vagyok. De dolgozok, sokat dolgozok. A röggeltől az estig egész hétön át. Hát nem végeztem el szépen a munkát, komám?

— Nono — véli a társa.

— Hát jó — folytatja amaz. — Dolgozok, ennyit kapok érte. Ha kevés, ha nem kevés, mindegy, ahogy lössz, úgy lössz. Tudtam, hogy mire mék, nem panaszkodom. De miért nem adja ki tisztóséggel a bért a komisz? Mit veszekszik még szombat este is? Így is, úgy is ki köll adnia, hát mit sarcolja az embört?

— Jaj, jaj — mondja a másik.

Jön megint három. Tárgyalnak. A középső beszél arról, hogy a borbély jobban tud kurizálni, azért aztán minden kis lányt elcsaklzi az orra elül. De ott lesz, most éppen a Suhajdakocsmában. Erre a szóra csönd van. Mennek a háznak szórtalan. Ebből bizonyosan lesz egy kis háború. Úgy lehet, a bicska csak kézen találja a borbélyt, de úgy lehet, halántékon, szíven, vagy szemem. Ki tudná a bicskák járását kitanulni szombaton este.

Azután megy az ablak alatt egy asszony egy gyerekkel. A gyerek beszél:

— Ott volt a Szélesnél. Ott váltotta az utolsó ötöst. Az ajtóbul láttam. Négy forint mög ötvenhetet kapott vissza. Akkor elmönt a nagy trafikba. Ott vött égygyér gyufát, tizér cigarettát, de oszt onan úgy elmönt, hogy nyomát se láttam.

Nem látni a sötétben, mekkora a gyerek, de aligha több nyolcévesnél. Most odajárt az apja után, lesi, hogy hová megy be szombat este, hol úsztatja el, amit keresett.

— Jaj neköm végképp... De jaj énnéköm most mán végképp... sírja az asszony s mennek, sietve mennek az akácok alatt, hogy talán valahol utolérhetik az embert, hogy talán az utolsó ötösből még valami megkerül.

Szomorú képek ezek, de nincs hozzátéve semmi sem. Itt kaphatók az ablak alatt minden szombat este ingyen, mikor munkám után odakönyöklök, élvezni az úgynevezett szabad természetet.

Nemrég szombaton este külvárosi szatócsboltba tértem be, hogy cigaretta irányában nyújtsam a panaszomat. A bolt egészen a hölgycigaretta magaslataig emelkedett, s ilyenformán be volt rendezve a jelenkor igényeinek. De biz azt keresni kellett, s miután a petróleumos üveg mögött nem találták, a gyufamasinák között kellett keresni. Lemondtam volna már a dohány gyönyörűségéről, amikor a csengetyűs ajtón berobog öt-hat suhancár gyerek. Kőműves inasok voltak abból a korból, midőn jár nekik már valamicske fizetség. Egy azt mondja közülük:

— Pálinkát!

Hetykén beszélt. Mellette két társa állt, akiből legközelebb már legény lesz, a többi aprók megvonultak hátul s bámullattal nézték ezeket. Azután itták a pálinkát.

— No szeszelj már te is — kínálta az első. — Jó ez a nyakolaj.

Majd, hogy egy kis szőke gyermek megborzádt a nyakolaj irtózatosszagtól, a szomszédját bízta:

— Ugyan adj mán neki egy pofont. Inkább visszaadom.

Ezen nevettek, a szőke gyermek lecsúszta az italt, s tétován tette vissza a bádoggal borított asztalra a poharat.

— No siessetök — bízta az első a többit. Itt én fizetök. Mönjetök a másik sarokig addig is. Ott újra iszunk...

Mentek. A kocsikenőcs ládája mellett megtalált finom cigarettákkal a kezemben néztem utánuk a bolt előtt: vaj mi lesz ezekből, betörő-e, vagy apagyilkos?

Szombat este van most is, azaz hogy inkább vasárnap virradóra hajló, mert két óra jóval elmúlt. Ismét munkáscsapat halad az utcán, mennek kifelé, miután jól eltöltötték az éjt. Egy előttük jár, aki szóval tartja a többit s beszéli nagy hangon:

— Csak vénasszonnyal ne fogj kezét, mer szöröncsétlenségöt hoz...

A többiek nevetik, s ezenközben fölvirrad az ünnep.

Ahogy a nagyoktól láttam . . .

Ahogy a nagyoktól láttam,
 lefekvés előtt az ágyban
 imát susogtam halkán,
 s a lelkem kitakartam
 magam előtt. A semmi
 eljött ölébe venni,
 s kívül maradt az élet
 ezer titkával újra.
 Tőle futottam messze, —
 nappal meg-megvadulva
 s galamb-szelíden este,
 keresve menedéket.

Ahogy a nagyoktól láttam,
 lefekvés előtt az ágyban
 keresztet írt az újjam
 párnámra, s ráborultam
 féltárcával, hogy se ármány,
 se tűz, se víz, se sátán
 ne bántson, míg az álom
 mezőjén jár a lelkem.

Ó, álom, hozzád bújva
 lágyult a bús tekintet,
 de jött a nappal újra,
 s nehéz félelmeinket
 álmomban is cipeltem.

Élet, ó tőled féltem!
 Hiszen ezernyi résen
 meglestelek, de mégse
 láttam, ki vagy, — kiféle?
 A szájak csukva voltak,
 sokáig voltak holtak
 a legbátrabb szavakra,
 hogy titkod sarkig tárja
 eszem s szívem; ó, élet!
 Kezetkötő imára
 nem érez az szükségét,
 aki a napot végleg
 már magához ragadta.

Mérlegen

— Ajánlom a fáradhatatlanul dol-
 gozó pártmunkásoknak —

Csak semmi vád, harag és gyűlölet,
 csitulj szívem; ki leglelkébe lát,
 nem dobnak arra sohasem követ,
 ha általlépi régi önmagát.

Zuhogjatok csak, mint a vizesés,
 okos szavak, ha van gerinc, birom.
 Ki ellenem szól, annak is nehéz,
 ha nem céltáblát lát a másikon,

hanem az emberarcú sok vonást,
 hová kiül a lélek, — látni kell,
 s olvasni, ha még mint kisiskolás
 bajlódunk is az ábécéivel.

Csitulj szívem, az ember méretik
 az ember által szüntelen; amint
 elvonják tőle anyja mellét
 s a tárgyakon a világba tapint.

Méressek én is, gondos emberek,
 hogy pókhálóját ne köthesse rám
 a tegnapról még itt-ott megrekedt
 magunknak-élés életünk során.

Csak semmi vád, harag és gyűlölet,
 csitulj szívem; ki hagyja önmagát
 elveszni, arra dobnak csak követ;
 ha elhajtja népe zászlaját.

NAGY SÁNDOR:

Prológus*

A napokban szomorú feladatot kaptam. Nekem kellett jóvátenni a jóvátehetetlent. Szabadi elvtárs a járás új elsőtitkára ugyanis megbízott Balog András öreg kommunista ügyének újbóli megvizsgálásával, akit korábban kizártak a pártból. A kizárás ugyan a megyebizottság megerősítésével már a második pártkongresszus előtt megtörtént, de az ügy, — bárha a legfelsőbb párt-szerveknél nem fellebbezték meg, — nem zárult le egészen. Kerek, a volt járási titkár egymás után kapta a leveleket, bejelentéseket vén Balogtól, más egyszerű párttagoktól, — de nem újította meg a vizsgálatot; igaz, a leveleket se dobta papirkosárba. Pedig azok összegyűjtve már jókora kötegecskére szaporodtak. Végül is amikor leváltották és pártiskolára küldték, úgy adta át őket Szabadinak azzal a megjegyzéssel, hogy jó lenne mégegyszer felülvizsgálni ezeket. Talán a lelkiismerete szólalt meg, vagy régi megfontolások égtek ki belőle, — nem tudhatni bizonyosan. Mert Kerek — ahogy én ismerem, — nem sokat ad személyes érzéseire, szerelme-vonzalma csakis a párt számára nyílik és tettei mögé rejtőzik titokban. Hogy azonban mégis milyen érzések fűzték a Balog András-ügyhöz s mi volt a része kizáratásában, azt később sikerült kiderítenem, mert ahogy említettem is, megbízatásom folytán az összes iratok hozzám kerültek.

(Megbízatásom alighanem íróvoltomnak köszönhettem, mert Szabadi elvtárs sokra tartja az irodalmat és minden alkalmat megragad, hogy engem penészes álmaimból kimozdítson s bevonjon valami életesebb munkába.)

Ez esetben azonban túlságosan keserű feladatot bízott rám. Akaratlan is részesévé tett, olyan embersorsoknak, amelyeknek fonala mérhetetlenül összezabogozódott és egy a csomónál el is szakadt. Ahogy a kusza, kajla betűkkel megírt paraszti levelek értelmébe hatoltam, mindjobban felizgatott azok tartalma s amikor az utolsóhoz értem azonnyomban megszületett bennem az elhatározás: rögtön beleavatkozni a dologba. Az utolsó levél ugyanis így szólt:

»Kedves Elvtársak! Apósom, Balog András nehezen van, nem sok ideje hátra. Mért is kellett úgy agyongyötörni? Amikor tulajdonképpen csak az igazat mondta. Szegénynek folyton a párt sebedzik a száján. Gyűjjenek már ki hozzá az elvtársak, mert Ferenc fia a párttitkár feléje se néz. Akin azelőtt oly sok nyugodott, most számkivetetten haljon? Nyugtassák legalább valahogy. Pártérdek az is, hogy kiderüljön végre a való igazság. Maradok tisztelettel, Balog Jánosné Bodor Margit tsz-tag. Tiszagyó.«

* Részlet »A tizenkilences« című készülő regényből.

Ahogy ezt így elolvastam, rögtön autót kértem és indultam Tiszagyőre. De már későn érkeztem. Bodor menyé faluvégi házában haldoklott Balog András, akit még halálában sem nyugtatott élete, sem harcunk gyarapodó sikerei, sem jövőnk ragyogó távlatai. Keservesen nyögött, kehegve nyösztette priccsvataltát s agitált még utolsó óráján is, megszállottságával szinte elrémítve a körülötte állókat. Mert sokan virrasztották azon az estén. Majd az egész faluvezetőség ott volt, — régi kubikostársak, — és ott Ferenc fia is a mostani párttitkár, aki legnagyobb ellenfele volt. De most már úgy látszik ő se tudta megállni, hogy el ne jöjjön... Bizony furcsa eset... Kilenc évig verekedtek egymással a faluért, a jó politikai vonalért, és most?... még a búcsú éjszakáján sem szűnt az ádáz harc.

— Elpusztultok mind!... Fölhúznak majd téged is! — nyüszögte fia felé vén Balog. — A burzsuj csak az alkalmat lesi. Lám, befurakodtak már mindenhova!...

Ferenc, ajkát bajsza alá harapva, oldalán hosszú feleségével görbedten állt a priccsvégénél. Mintha büntudat nyomta volna. Néha nedves homlokához kapott, mozsár csizmáin billegett s azt a mély sebhelyet kaparászta, amelyet partizánharcokban kapott, megzúzva feketéje fejét.

De az öreg óhatatlan fenyegette, átkozta: — Bitang voltál te!... A legnagyobb!... A vakaródzó karó... Hozzád dörgölődött minden tiszagyőői disznó!...

S többször úgy nekiveselkedett, hogy Bodor menyének kellett csitítani. Ez az almaképi menyecske vén Balog háborúban eltűnt kisebbik fiának felesége volt, aki özvegyen maradván felkarolta ipát, miután annak Ferencéktől kifele állt a szekere rúdja. Most is ott tett-vett körülötte serényen igazgatva fejealját, miközben két kamaszgyermeké anyja parancsát lesve a küszöbről figyelte nagyapja kínlódását.

A menyecske érezte mint hül, fárad az öreg. Könnyesen, halkan kérlelte Ferenc sógorát: — Mondj már néhány békítő szót! Nem látod, hogy a párttal, veled van baja?...

A párttitkárt még nagyobb zavarba ejtette kisángya. Rárévedt a csontos, töpörödött aggra, pernyehajjal borított fejére, gyermeki esettségére és forró szél suhintotta meg a szívét... Hiszen mégis csak az apja volt... Ő nevelte mindnyájukat anyjuk helyett is... Miért tagadta hát meg ennyire?... Mi késztet vért a vér ellen?... És megint fejéhez kapott, mintha ama sebhelyből akarna erőt meríteni.

Ekkor azonban felesége szorította meg a karját. Ez a száraz, szigorú asszony egészen fölibemagasodott s szeméből a góg kéjes tuskéje szűrt: »tiszteségből eljöttünk, de a mienkéből nem engedünk!« ez volt hegyes arcára írva.

Az urát láthatólag sikerült megtorpanatania s az nem tudott elindulni az engesztelődés útján. Hümmögött-hámmogott, legyintő kezefejével mutatta, hogy úgymint mindegy már. S amikor a többiek is nógatták, helyette a felesége válaszolt: — Jobb lenne, ha a lelke üdvösségével törődnének!

A tanácstagok s egyéb jelenlévők arcán gúnyos ráncok keletkeztek a párttitkárné e szavaira. A férjet is felbolygatta ez már, de nyilván csak azért, mert szégyenlette asszonya vallásosságát. Különösen előttem, aki a járás kiküldöttje voltam. Lopva pislogott rám s el akarta ütni a dolgot azzal, hogy: — Apámon bizony a pápa sem segít már!

Felesége azonban tüntető elszánással felcsattant: — Bűn alkalmat nem adni rá!... Hátha!...

Ferenc feszélyezetten mordult rá: — Ne háborgasd nyugvását!

— Ezt még a gyilkosnak is megadják! — erősködött a menyecske, majd hirtelen ötlettel megfordult és kilépett a keskeny ajtón.

— Ide ne hozd! — kiáltott utána Bodor Margit, aki megsejtette hová megy. De sógorasszonya nem hederített rá, erősebb volt benne a buzgóság.

— Kell is kommunistának a pap — morogta kínosan Ferenc és zavarában nem tudta mit csináljon.

Ám egyszerre mintha kicserélték volna. Közelebb lépett a priccshez, ahol szinte már süketen, vakon feküdt a haldokló: — Édesapám!... Édesapám!... — fogta meg az ellankadt, eres kezeket. — Bocsásson meg!...

Vén Balog teste elpilledt már s úgy látszott, aligha éled. Bár gödrös szeme, amelyből enyhe köd párolott, valahova a mestergerendára iránt homorodott el, ézzel is mutatva, hogy hunyó értelmét még mindig fogva tartja valami. S ez váratlanul, szuszékolva megint kicsapott belőle: — Sohse bocsátom meg fiam!... Kidobattál a pártbul!... A pártbul, érted-e?...

Ferenc lelkében megkövesült kérégeket szaggattak fel ezek a szavak. Ős ösztönök sírtak fel benne s vad fájdalom fintorította ajkát. Maga se tudta, hogy, de apja vonásaiból az ő megvénült arcát látta kitekinteni és megértette a régi harcok ráhulló viaszos vádját is, apja bánatát a párt miatt. Mert ez volt a legsúlyosabb seb. Szorongatta apja kezeit borzadva, árvaságában.

— Én, aki apátok voltam! — nyögte, zihálta az öreg. — Én aki a vörös gárdában... Nekem itt van ám a pártkönyvem! — S felrántva vászoningét forradásos mellkasát mutatta volna, ha menyé vissza nem csitítja, takarja.

— Nem én, hanem a pártvonal volt az oka, hogy menni kellett magának! — suttogetta rekedten Ferenc. — Hiszen én is csak az igazságért... Sz' Margitnak is odaadtam volna a kulákházat, de nem kellett neki!...

— Hogy te? — dőlt könyékre reszketve vén Balog. — A tudatlan állat is védi fia-faját, de te eltiportad tulajdon véreidet!... Te, te kulák!... Összefonódtál velük!...

Úgy tett mintha meg akarta volna ütni Ferencet, de nem volt ereje hozzá. Elernyed, tán utolsóra. — Hagyjátok békén! — mondta Börcsök a tanácselnök, egy nagyorrú, hegyessipkás paraszt. — Ne féljen Bandi bátyám! — lépett az ágyához. — Majd mi helyrehozunk a községben mindent. — Kezefogott vele és mások is az ágyhoz járultak a régi szaktársak közül. Bodor Margit mindjobban szipogott, Ferenc pedig sértett fájdalommal elfordult és fekete kalapját gyűrkelte.

Sokáig maradtak így, ám egyszer csak a párttitkár hozzálépett. — Ki-küldött elvtárs! — szólított meg. — Ahogy már mondta is, tudom, hogy apám kizárási ügyének megvizsgálására érkezett. No, ennek én voltam oka, nálam kell keresni... Nem volt helyes... Mert egymás ellen harcoltunk, amikor pedig kaszáhattunk volna másutt is. De most jóvá kellene tenni az elkövetett vétkeket. Arra kérem nyugtassa meg már apámat... esetleg mondja azt neki, hogy visszavették a pártba... Ne haljon meg ilyen békétlenül.

Amikor látta kutató, figyelő tekintetem, gyorsan megtoldotta még anynyival: — Higgyen nekem... Jónak fogja tartani ezt a központ is...

Beleegyezőleg bölintottam. Éreztem, hogy jóvá kell tennem valamit, aminek eredőjét akkor még nem pontosan tudtam. A párttitkárral együtt az ágy-

hoz léptünk és Ferenc egészen apja füléhez hajolt és úgy kiabálta bele: — Édesapám! Meggyüttek a járástul. A járástul!... Jó hírt hoztak... Visszavették magát a pártba... Vissza a pártba!...

Vén Balog hülő teste megrezsent mégegyszer ezekre a szavakra. Félkönyökre dült s nyilván engem keresett homályosuló szemével, s szinte ujjaival akart kitapogatni. Megfogtam kezét ezt a kérges, fonnyadt, pusztuló szerszámot és szeretettel mondtam neki a kegyes hazugságot: — Igaz Balog elvtárs. Visszavették a pártba! A járás sok jó egészséget és további jó munkát kíván!...

Úgy tettem mintha azon pillanatban érkeztem volna, hisz az öreg úgysem tartotta számon, hogy kik veszik körül.

S vén Balog szemében gyermeki öröm csillant fel. Látszott rajta, hogy elhiszi, amit mondok, s hogy szinte már várt is valami efféle csodára. Mintha új erő költözött volna szuhos csontjaiba, egészen felült. Sokáig remegett a szájaszéle, amíg szólni tudott, s bizalmas tegezéssel fordult hozzám: — Rákosi küldött, ugye?...

Zavarba jöttem: — Az! — és már rosszízűnek éreztem a hazugságot.

Az öreg azonban kehelve kacagott. — Ehej, ugye nincs jobb kommunis-tátok, mint ez a bogaras vén?... — és boldogan dőlt hátra a priccsen.

Már azt hittük, újra erőre kap. Friss indulatok rángtak mély csontgöd-rein és a ministráns csengettyűjét is meghallotta, aki már az udvaron rá-kezde. Nagyon fülelt rá és izgatottan felemelte fejét.

Hamarosan egy hosszúnyakú, piros pap jelent meg az ajtóban, akit a párttitkár felesége hozott és ájtatos dicsértessékekkel köszönt. — Békesség e ház lakóinak! — legyintett keresztet a szentelővel.

Mindnyájan éreztük a helyzet illetlenségét. Ferenc energikusan intett a pap, valamint asszonya felé, hogy sürgősen távozzanak el, de felesége makacs elszánással térült előre: — Ideje volna már megtérni kendnek! — intézte szavát egyenesen apósához, akit élénk füllel ágaskodni látott. De megrettent ő is hamarosan. Vén Balog teste görcsbe meredt a nagy haragtól. — Micsoda? — kiáltott fel. — Még hogy én?... Pusztuljatok innen népbutítók, lélekkufárok! Hinye, az anyátok!... még hogy hozzám, a marxistához?

Fel akart ugrani, de Bodor menyé erős kézzel visszatartotta. A káplán ijedt sértődöttséggel távozott, bár viselkedéséből kitűnt, hogy számított efféle fogadtatásra. A párttitkárné kívül a konyhában adta át neki a kegyszereket, behallatszott sápítózása. De nem jött vissza, mert megijedt az ura hangjától, aki szörnű dühvel volt odabenn a szobában. — Így megszégyeníteni a Balogokat! — szitkozódott az apja ágya előtt.

Az öreg valami különös rajongással mosolygott: — Majd a bolsi mennyországba megyek én... Lenin elé!... — motyogta.

Aztán elpihent csendes váratlansággal és Margit feljajdulva zárta le a szemét...

Meghalt. Kivülről idősebb ásszonyok tódultak be sirva, hogy elkérjék a holttestet, megmosdassák, felöltöztessék. A tanácselnök, aki egyúttal a helyi pártszervezetnek is elnöke volt, kijelentette, hogy a község saját halottjának tekinti és megadja hozzá a parádét.

Vitatkozva, az öreg tetteit emlegetve vonult el a falu-vezetőség, magukkal cipelve engem is.

Balog Ferenc lakására mentünk, aki bánatában alighanem inni akart. Felesége már levetkezett, s pendelyben jött élénk, de férje a pincébe zavarta

pálinkáért, s az asszony nem mert ellenkezni vele. Két kancsót hozott tele kis-üstivel, s mi a vendégszoba nagy fehér abrosza köré ültünk. — Árva lettem, komáim... teljesen árva — sóhajtotta Ferenc és serényen töltögette a poharakat. Feje nemsokára elnehezült, két karjára dőlt és úgy sirt, akár egy csecsemő. Csak a nehéz álom tudta elbékíteni, amikor mi szépen elhullároztunk mellőle.

A papnélküli, cigányzenés, vörösszékfűs temetésen megint résztvettem. Vén Balognak szokatlanul sok kísérője volt, pedig a helyi szentes asszonyok nem nagy pompát jósoltak neki. Hiszen mindenki tudta megátalkodott vallásellenességét. Az utolsó kenet visszautasításának híre is gyorsan bejárta a falut s a templomi varjúk káromgása nyomán olyan formában tejedt el, mintha az öreg összetörte volna a szentséget. Barta Brigyus néni, a búcsúi előénekes megesküdött, hogy sírni látta a főtéri Krisztus-szobrot, s ugyanekkor háromszor hallotta a bosszús egekből: — Jaj nektek, tiszagyeviek! Rajtatok a bélyeg!...

Az ég valóban borús volt és sok mindent olvashattunk belőle. Szemerkélt az őszi eső, s a Tisza fölött lapos híd volt szürke fellegekből. A földön a kompot is nehéz volt megközelíteni. Bokáig ért az ólmos sár, s szinte beleragadt a nagy, kerek falu.

Ennek ellenére valóságos tüntetésszámba ment a temetés. Senki sem tudta kivonni magát hatása alól. Ügylátszik, még azok is eljöttek, akik valami égi közbeavatkozást vártak. Szántani nem lehetett, ezért egy tucat ráérő traktorista vitte a koporsót, tisztelegve az öreg emlékének, aki Rákosi elvtárs kecskeméti beszéde után az elsők közt harcolt azért, hogy Tiszagyő traktorállomást kapjon. Elkísérték a földhöz, házhelyhez juttattak, — még a cigányfalu is, akinek odaadta az agyagbányát a Számi-téglagyár tövében; s a koldusok, akiknek az avarsánci Eszes-villát osztotta öröklakásul. Ott volt az Eszes-féle rostkikészítő üzem küldöttsége, a két termelőszövetkezet (I. II. típusú) tagsága, az asszonyszövetség, élükön a kövér Pipicznével, a szövetkezeti boltból, az ifjúsági kultúracsoport Czékus tanító vezetésével, s még számtalan tömegszervezet. Az a Tiszagyő község, amely a szocializmus szempontjából olyan kétes híreknek örvendett, most megmutatta, hogy becsülni tudja haladó embereit. Bár eszmeileg korántsem volt egyöntetű az ítélet vén Balogról, de abban a legtöbben megegyeztek, hogy jót akart, s kár, hogy a fia kivette kezéből a kormányt. Sokan megsiratták. Vera Jancsi, egy köcsögfejű, félbolond öreglegény, aki bikapásztor volt vén Balog nemzeti bizottsági elnöksége idején, utána akart ugrani a mély sírba és folyton azt dadogta: — Ha-ha-haj édösapó! D-de nagy szalonná-kat ad-d-tál! — Úgy kellett visszafogni. Mert a gödör olyan mély volt, mint egy csordakút. Korábbi, szóbeli testamentum nyomán a régi kubikos-szaktársak ásták, — ők pedig értenek hozzá. Ásókra támaszkodva komoran állták körül az egyszerű fekete koporsót, amelynek oldalára ezt iratták arany betűkkel: »Balog András kubikos, kommunista proletár. Élt 74 évet. Éljen a világszabadság!«

A búcsúztatók következtek. A község részéről Börcsök, a járás részéről magam mondtam emlékbeszédet. Eredetileg óvatosan, politikusan volt az enyém megfogalmazva, de amikor végighallgattam Börcsök beszédét, igen megdühödtem. Börcsök minden harmadik mondata így szólt: — Elvtársak! Meghalt, az eszme nyugosztalja. Mert sokat elnéztünk neki! Nagy, régi harcos volt... El kellett néznünk neki. A tisztas, ősz fejét kellett látnunk! De nem tudott ő már haladni! Hiába, a régi természet volt benne!

Ezen nagyon felháborodtam. Ugyanis időközben teljességgel más néze-
teim támadtak vén Balog néhai politikai tevékenységéről. Börcsök beszédét
Balog Ferenc sugalmazásának tartottam, s amikor sorrakerültem, ezt nyíltan
meg is mondtam. Elkapott a hév, és kissé vén Balog szellemében alaposan
megmostam a faluvezetőség fejét. — Mért hagyjátok, ezt a nagyérdemű, régi
harcost így elsenyvedni? — szegeztem többször is mellüknek a kérdést. —
Talán sok volt a tapasztalt kommunista? ... Vagy tán nem tett eleget a né-
pért? ... Hát akkor miért zártátok ki, mért kellett elfojtani aktivitását?

— Mert balos volt! — szölt közbe idegesen a tanácsitkár, bizonyos End-
ródi nevezetű, akinek vastag szemüvege kétszeresére nagyította csupazöld szem-
mét. Heccelve reflektorozott ifjú Baloghra, miközben babrálta csokornyakken-
dőjét.

— Ha balos volt, bírálni kellett volna, nem eldobni! — folytattam. És
feltettem a legkellemetlenebb kérdést is: — Vajon nem úgy van-é, ahogy a
vén Balog mondta? ... Vajon nem nyomult-é túlságosan előre a tiszagyói re-
akció? ... Miért ez a nagy tetsedség? ...

Sokan bölintgattak, de mind Balog Ferencnek, mind a tanácselnöknek
rángatódzott a bajsza. Endródi erőteljesen nyüzsgött a sír szélén és többször éle-
sen azt lihegte: — Ez nem ... ez nem idevaló!

Én azonban nem hagytam abba. Mintha bökdösött volna valami láthatat-
lan kéz. Úgy éreztem, feltétlenül le kell vonnom a tanulságokat vén Balogh
életéből, harcaiból, anélkül nem indulhat tovább a tiszagyói pártszervezet. Os-
toroztam hát kíméletlen és nem hagytam Balog Ferencen sok szenteltvizet.

De csak azt értem el, hogy a pártitkár, a tanácselnök és Endródi jegyző
(illetve tanácsitkár) gyorsan eltávoztak. Be sem várták, amíg befejezem, s a
fekete embertömeg is felmorajlott erre: — Kimondták az igazat! — suttozta
valaki. — Rájuk olvastak! — bizonygatta más. — Ezek a halálból is politikát
csinálnak! — dörmögte egy harmadik.

Ez kissé megzavart. Másodpercekig csakugyan kegyeletsértőnek hittem
beszédemet. Valóban, hát miért nem csak a bú és bánatért gyászoljuk az
embert? Siratjuk csak azért, mert élőlény és mert sajnós, a természet törvénye
szerint el kellett pusztulnia? De a másik pillanatban rádöbentem, hogy vén
Balogot mégis másképp kell gyászolni. Őbenne nem a halál, hanem tetteinek
tanulsága a fontos, mert minden állítólagos hibája ellenére, hatalmasan hatott
Tiszagyó életére. Ezt még azoknak is el kellett ismerniök, akik az ablakok
mögül lesték a hosszú temetési menetet, s akik azelőtt jelentéktelennek, érdek-
telennek fogták fel a szegény ember életét. Beszéltem hát tovább és azt tapaszt-
altam, hogy eszméimre fogékony a nép, habár beláttam, hogy hanghullámok-
kal nem lehet hirtelen megtörni százados kérgeket. Az Internacionálé dalla-
maival vettünk végbúcsút halottunktól, s a falunép zajongva, vitatkozva osz-
lott szét.

S hogy ezzel nem ért véget a dolog, még aznap tapasztaltam. Alig tértem
meg a városba, a járási végrehajtóbizottság több tagja nekemrontott. Azzal
vádoltak, hogy lejáratam a járást, a párt tekintélyét Tiszagyón. Legorombí-
tottam a falu csúcsttkárát, aki az egyik legjobb káder járási viszonylatban,
már csak azért is, mert hat esztendeje tartja funkcióját. Tőlük tudtam meg,
hogy az én beszédem hatására, úgy ifjabb Balog, mint Börcsök, a tanácselnök,
le akart mondani, — tehát fölzavartam a falu békéjét. Megvádoltak azzal

is, hogy felmagasztaltam vén Balogot, a közismert izgágát, a javíthatatlan 19-est, akinek balosságáról példabeszédek jártak pártmunkás-körökben. S végül megtámadtak személyemben. Képzetlennek bélyegeztek. Képtelennek arra, hogy átlássam a felső vezetés irányelveit. Szerintük a volt járási titkárt is lejáratam, aki pedig mellesleg igen jó barátom volt. Majdhogynem fegyelmeztetlennek, pártellenesnek tartottak, ki nem követi az új szakasz politikáját.

Mondanom sem kell, mennyire sértettek ezek. Szólni akartam, de ellentmondást nem tűrően gyorsan letorkoltak. Ha Szabadi elvtárs, az új elsőtítkár nem lett volna, talán végképp elment volna a kedvem, de ő biztatón mosolygott rám, s arra kért, szedjem össze gondolataimat, s inkább írásban adjam véleményemet. Ehhez talán jobban értek. S én el is fogadtam ajánlatát. Úgy éreztem, meg kell védeni vén Balog személyét, még halálában is, de a magam szavának, szemének hitelét is.

Megírtam hát ezt a könyvet.

FARKAS LÁSZLÓ:

Bizakodó vers aratáskor

... A dülövégre értem,
A rétek lélegzettek
A napba tárt vidéken,
A fák vártak csak veszteg.

Az ég szinte fehér volt,
A nap vakító sárga,
Hatalmas, tiszta fényjolt
A széles búzatábla.

Félmeztelen kaszások
Pirosló, barna háta
Izzadtságtól sugárzott,
S a kasza pengve járta.

Amott meg már keresztek
Álltak némán, szorongva,
S a faluba belestek
A füstölgő malomra.

Rimet szórt szét a csendbe
A kaszák surranása,
Szél kelt arcomba lengve,
S fülembé dudorászta.

A forró föld lihegve
Vajúdta népe sorsát,
S ott örködött felette
Az örökkévalóság.

Áldom a péket, a szántóvetőt...

*Oly korán keltem, hogy harmatos volt
közel a kert és távolabb a rét,
hol már a hajnal tűzszórú lova
elől futott a vaskos éjsötét.*

*Aludtam volna, de két álom között
orron ütött puhán a kelő tésztaíz, az
mellyel mint vidám négy gyerek,
úgy labdáztak a négy fehér falak.*

*Egyszál pendelyben áltam anyám mellé,
ki öklözte a finom fehérséget
egy nagyteknőben,
és a házelőtti kemencében égett
hajlongó lánggal rőzsefaló tűz,
szikrázva, hányva cigánykereket,
s míg lágy neszekkel sorakoztak
hasas szakajtók,
a kemence várta a kenyeret.*

*Várta mint én, mint hívő ember,
ki istenének térdelhajtva áldoz.
Dehogy voltam, kenyérsütéskor
mint a templomban, morcos, álmos!
Egyetlenegy gyönyörű ének
volt tűz és füst és tésztaíz,
a szertartás se volt unalmas,
hiszen anyám volt ott a pap.
Hisz jóanyám volt ott a pap,
ki szót se szólva hajlongott, ügyelt,
a tűz eléggén, tészta keljen,
s mire felszárad majd a harmat,
a liszt kenyérré teljesedjen!*

*Csak most tudom felnőtt szívemmel,
hogy mit jelentett akkor a fehér
— szegényes asztalunk örök éke, —
a frissen sült kenyér!
Csak most tudom, hogy rég nem ébreszt*

ízes valóság, hajnali zamat,
mikor csak pékségek előtt
ujjong szívem fel: — tésztaszag! —

De most is még, akár a jég
felenged lelkem, gyermekké teszen
a kenyérsütés ünnepe,
első igazi ünnepem.
És áldom rendünk fiát, a péket,
s ki korábban kelt, a szántóvetőt,
áldom a termő földkerekséget,
áldom naponta a tiszta magot,
hogy bár nem anyám süti rég a kenyerem,
kenyerem ízével, elégedett vagyok!

Bölcső készül

Este volt,
az árnyak mélyek,
ágyat vetett
már az éjnek
erdő, mező,
utca, kert.
Nyugodalom
ezüsfénye
hullt a holdból
a vidékre,
egy asszony,
így énekelt:

... Zeng a fűrész,
sír a léc,
kisvendég,
ha ideérsz
rengő bölcső
csendje vár.
Jöjj tavaszra,
őszre, nyárra,
ölelések
folytatása,
boldog titkom,
friss napom,
ó, hogy várlak,
mily nagyon!
Pici ember,
üzenj jössz-e,
puha mellre,

lány bölcsőbe,
más, nem hallja,
csak anyád.
Mint rügyek
kipattanását
nem hallja más,
csak az ág.
Jöjj, panaszold
hosszú utad,
meleg tejért
síró éhed,
két karomban
ölelések
készülődnek
már elébed.
Zeng a fűrész,
ring a léc,
emberkém,
ha ideérsz
rengő bölcső
csendje vár,
jöjj, anyácska
tört szívében
te leszel a kiskirály.
Életem
csöpp fejedelme,
szabadság a koronád,
emberiség
a méltóságod,
boldog asszony
az anyád!

LENDVAI MIHÁLY:

Cédrusfa

Az uraság összekülönbözött csépléskor a részesaratókkal és a répaszedésre vendeket hozatott a Dráva mellől. Ilyenformán Varga Vendel kereset nélkül maradt az őszi hetekre. Egy darabig azzal szórakozott, hogy kiállt a házuk elé hallgatni a vendek énekét, akik éjfélekig világítottak, zenebonáltak az urasági magtárban.

— Úgy füttyülnek, mint a rigók. De a répa felét alighanem bennhagyják! — vigasztalta magát Varga Vendel.

Hanem a kis hegyalatti viskóra rövidesen úgy rátenyerült a szegénység, hogy a bentlakóknak a szavuk is elfogyott. A vékony, nyugtalan feleség csak a vállát rángatta, a kiütéses kislány örökösen sírt és Vendel csizmanadrágjába nyomva ökleit nagy léptekkel mérte a csepp udvart; mintha az volna a legfontosabb dolga.

Végre a pap szakácsnéja, aki valámikor együtt cselédeskedett Vargánéval a városban, azt ajánlotta Vendelnek, hogy vállalja el a plébános fájának az összevágását. Varga először meghökkent. Félt, hogy a pap előkapja majd, amiért néhányszor elkerülte az istenházát. Az is kínoztta, hogy a leánderekkel körülállogatott csendes udvarban el sem káromkodhatja magát, ha a fa szemének ugrik. Nem volt istentelen ember, meg a munkát sem nagyon váltogatta, de ezegyszer szívesebben ment volna valami kőbányába; mint a békeséges plébániára.

Hiába tekergette eres nyakát Varga, mintha valami hurokból akarna kibújni, sok válogatnivaló nem volt. A szakácsné is egyre mondta, hogy komótos munka, a pap nem sürgeti, eltarthat hetekig és jól meg is fizetik. A felesége már annyira kapkodta a vállát, hogy nem tudta nézni. Vendel egyik szép reggel karjára akasztotta a fűrészét, megmarkolta a fejszójét és elballagott a plébániára.

Úgy volt minden, ahogyan a szakácsné mondta. Az udvar végében a pulykaöl mögött volt feltornyozva a fa. Leginkább karvastagságú olcsó méterfa, de olyan töméntelen mennyiségben, hogy Vendelnek elállt a lélegzete. Meg is kérdezte a szakácsnét, hogy mire kell a papnak az a sok tüzelő.

— A szegényeknek is juttat belőle — mondta a szakácsné.

Varga ezen igen elgondolkozott és most már kellő tisztelettel állította ki az udvarra a bakot, fektette rá a botfát és fűrészelte félkézzel, ami nem volt könnyű dolog.

A plébános csak déltájban jelentkezett. A széparcú, magas ember előbb imakönyvvel a kezében járt fel-alá az oszlopos folyosón, ahova áldón sütött az

októberi nap s csak azután lépegetett ki hangtalan cipőiben Vargához. Imakönyvét összecsucskva érdeklődött, hogy meggy a munka és meg lehet-e birkózni a csomós fával?

— Tessék csak rábízni! Ahogyan a plébános úr az imádsághoz ért, úgy érték én a fához — nevetett Varga Vendel.

A pap megfenyegette az imakönyvével, hogy azért az imádsághoz is kell érteni és továbbállt, mert béketűrő ember volt, aki nem akart belekapcsáskodni a favágó tudományába.

Mire húzták a delet, Varga Vendel úgy megbarátkozott az új környezettel, hogy otthonosan telepedett le a folyosó szélén két oszlop között a lépcsőre, amerre a pap visszament. A csikos kosárruhát a térdére tette és falatozni kezdett, mert úgy szólt az egyesség, hogy sajátmagát kosztolja. Nem bánta volna, ha kapott volna a konyháról egy tányér levest, de a szakácsné előre megmondta, hogy az lopásnak számítana és a plébános igen zokon venné a bűnt. Nem a leves miatt volna, csak éppen a bűnért.

Vargának így is jó volt és egész héten jókedvűen csapkodta a fát. Néha ugyan megszállta a csüggedés és megkérdezte az irdatlan rakástól:

— Nem havazunk be itt mi ketten?

De miután a feketélő kupac nem felelt, Vendel újra marokra fogta a fejszékét és a feje fölé emelte.

Így ment ez minden nap szürkületig, ha meleg volt, ha fújt a szél, ha csepegett az eső. Varga már úgy nyúlt a fa után, akár répát húzna ki a földből.

Egyik nap olyan szép idő volt, hogy a plébánosnak eszébe jutott megszellőztetni a könyveit. Nyalábszámra hordta ki őket és teregette szét a folyosón. Vendel éppen akkor ebédelt meg a lépcső tetején és nem akarózott mindjárt munkába állnia. Kezébe vett egy könyvet, amelyik hozzá a legközelebb volt.

— Cédrusfák — olvasta hangosan, mert még így tanult olvasni az iskolában, azóta pedig nem sokat olvasott. Formás kis zöld könyv volt, arany betűkkel. Varga Vendel már hallott valamit a cédrusfáról, de csak arra emlékezett, hogy nem erre a vidékre való. Arra gondolt, hogy úgyis tuskókat ásnak ki a télen, az erdön s milyen érdekes volna, ha azzal dicsekedhetne, hogy ismeri a cédrusfát is. Ezen egy kicsit nevetgélt és kinyitotta a kemény táblát.

»Elmélkedések a lelki magaslatokra törekvő katolikus keresztények számára« — olvasta az első oldalon. Ebből Varga csak annyit sejtett meg, hogy a cédrus a hegyeket szereti, de észrevette, hogy ez nem minden, mert itt valami zavar van.

Tovább lapozott. A következőkből azután megtudta, hogy a cédrusok azok az erős lelkek, akik megtisztulva minden földi szennytől, két karjukkal egyenesen az isten égébe nyúlnak, mint a Libanon fái s akik ennek a könyvnek az elmélkedéseit elvégzik, azok ilyen cédrusok lesznek.

Vendel ebből megértette, hogy ez nem az a könyv, amit keresett és már készült, hogy visszateszi a helyére, amikor fogpiszkálóját tördelve megállt előtte a pap.

— Tetszik ez a könyv?

— Nézegetem — mondta szégyenkezve a favágó, mintha lopáson érték volna.

— Vigye haza. Majd ha kiolvasta, visszahozza — szólt a plébános és ott hagyta.

Ez annyit jelentett Varga Vendel számára, hogy vége van az ebédidőnek. Rátette a könyvet a kosárruhás csomagra és megindult a fűrészbak felé.

Vacsora után jutott eszébe Vendelnek, hogy hiszen könyvet vitt haza! A plébános »cédrusfáját«, ahogyan már magában elnevezte. Nappal is a pap fája, este is? A gyerek aludt. Az asszony foltozott. Bele kell olvasni abba a könyvbe, mert amilyen szigorú a pap, még kikérdezi. A favágást megszerette s ha igaz, akkor jó lesz a kereset is, nem lett volna most már kedve egy engedelmesebb kereszténynek átadni a fűrészbakot.

Vendel olyan sokáig olvasott, hogy az asszony már morgott a sok petróleum miatt. Nem tudott aludni. A csukott ablakon is behallatszott a vendek éneke, de ő most nem arra figyelt. Sohasem hitte volna, hogy ilyen érdekes dolgok vannak a könyvekben. Leginkább az lepte meg, hogy az ember teste csak a látszat kedvéért van bevonva szép, fehér bőrrel, belül pedig tele van mindenféle undoksággal. A könyv azt mondta, hogy ez éppenúgy van a királyoknál, mint a szolgáknál. Arról sem hallott még Vendel, hogy voltak szentek, akik önszántukból húsz évig is elálltak egy oszlop tetején az út mellett, hogy a sokféle szemétből összerakott festüket megrendszabályozzák. Ezt azért tették, mert csak így kaphatták vissza lelkük nyugalmát.

Másnap favágás közben már bolondságnak talált mindent, amit az oszlopos szentekről olvasott és eltökélte magában, hogy nem nyitja ki többé a könyvet. De amint eljött az este, erőt vett rajta a kíváncsiság, hogy ismét olvasson valami érdekes bolondságot. Legalább többféléről tud majd beszámolni a papnak.

Vargánéknak azon az estén még többet kellett morognia a petróleum miatt. Vendelnek azt magyarázta a szent könyv, hogy nem azok az igazán gazdagok, akiknek sok birtokuk van, hanem akik megértik az isten kopogtatását, mint a Kedves Olvasó. Varga Vendel együgyű lelkének mindennél jobban hizelgett, hogy ő gazdagabb lehet az uraságnál. Azzal a boldog tudattal aludt el, hogy nem véletlenül kerülhetett a kezébe a könyv.

A következő délnben a plébános érdeklődött Vendelnél, hogy mennyire haladt az olvasásban? A favágó igaz lelkére azt válaszolta, hogy tetszik neki a dolog. A pap még egy kicsit kérdezgette, azán megmagyarázta, hogy mit hogyan kell érteni és megígérte Vendelnek, hogy kap tőle más könyveket is.

Vendel két nap múlva jelentkezett a könyvekért, de szépen megkérte a plébánost, hogy a »Cédrusfákat« hagyja még nála, mert igen kedvére való a könyv.

Mire leesett a hó a fakupac maradékaira, Varga Vendelből szótlán, tisztelettudó, magábanéző ember lett, aki dehogy is ejtett volna ki egy káromlószt. Emlegette is a feleségének, hogy nagy szerencsének tartja a papnál a favágást, de a legnagyobbak azt, hogy megtalálta a lelke üdvösségét.

A fizetésnél ugyan majdnem elhagyta a száját a türelmetlenség, mert a pap nem napszámba fizetett, hanem méterben és azt a métert nem a favágómérte ki, de Vendel végül is jobbnak látta megnyugodni a plébános szándékában és az isten akaratában. Búcsúzáskor majdnem kezét csókolt a lelkipásztornak.

— Jöjjön ám csak ezután is a könyvekért — bízta jóságosan a pap.

— Jövök is! — emelte fel a fejét Vendel és homlokán olyan tudás sürgözött, amely csak a kiválasztottnak sajátja.

Azon a télen nem engedte meg az állam a tuskóását, mert az uraság bosszút akart állni a részésaratókon. Vendel nem talált munkát. De nem nyug-

talankodott. Tovább hordta a könyveket a plébánostól és ha a felesége sírt, hogy kifogynak mindenből, megsímogatta szelíden az asszony csontos vállát és azt mondta neki.

— A mezők liliomairól is gondoskodnak.

— A mezők liliomainak nem kell télkabát, mint az Ágneskának, te okos!

Karácsonyra nem volt fenyőfájuk, mert Vendel nem volt hajlandó karácsonyfát lopni az erdőről, mint azelőtti években szokta. Szereztek egy fenyőágot a szomszédasszonytól és azt tették a virágvázába. Az asszony egész este sírt a nyomorúság miatt.

— Kevesen vannak a választottak — vigasztalta Vendel.

Varga Vendel a maga családját a kevés választottak közé sorolta és ez boldoggá tette. Zokszó nélkül ette a rántottlevest és nyugodtan hallgatta a szegénység dörömböléseit. Megtartotta az elsópénteket, szaporán gyönt és a családjában elmékedéseket olvasott fel. Felesége már egészen kábult volt. Ha a faluban nem is, de a hegy alatt beszéltek Varga Vendel megtéréséről.

Újévkor Ágneska a jégen csúszkált és megfázott. Nagy lázzal ágynak esett. Akkor fogyott ki az utolsó darab tüzelőjük.

— Menj el a paphoz — indítványozta a felesége. — Te vágtaad neki, biztosan ad.

Vendel úgy fogadta a felesége tanácsát, mint isteni sugallatot. Olvasta, hogy az isten sokszor a gyarló asszonyok szája által nyilatkozik.

— Elmegyek — nevetgélt magában, míg a fejére igazította kucsmáját. — Mi lelki testvérek segítjük egymást.

A pap négy-öt nyitott könyv között ült. A prédikációra készült. Nem nagyon örült a látogatásnak.

— Fa? Nincs nekem fám — mondta olyan csodálkozással, mintha Varga legalább is a frigyszekrényt kérte volna tőle.

— Nem ingyért kérem — ügyetlenkedett Vendel. — A rendes tizenhatért.

A plébános összeráncolta homlokát. Hangjában kesernyés sértettség érzett.

— Ugyan. Adnám én pénz nélkül is, ha volna. De hol van az már?...

Vendelnek sehogyan sem akart a fejébe menni a dolog. Nem, mintha a szent férfiú szavában kételkedett volna, csak éppen nem hallott róla, hogy a pap elosztotta volna a fáját.

— Túladott rajta, — mondta a szakácsné is a konyhában, ahova Varga bekukkantott.

Most már biztos volt, hogy elfogyott a temérdek rakás. Kifelé menet azért félszemmel odapislantott a pulykaól mögé. De nem volt ott egy szem fa sem.

Varga Vendel igen szomorú szívvel ballagott haza. Úgy érezte, mintha becsapták volna a szentek. De hamarosan kivirágzott a kedve is, meg a bizalma. Odahaza az a hír várta, hogy járt náluk a sánta Tóth, nem menne-e Vendel a darálóba zsákolni. Már hogyné ment volna! Ha nincs is minden nap munka, azért a heti három-négy napszámot sem szabad eldobni.

Lassan fa is lett. Igaz, hogy a Bakonyba kellett elmenni érte és a fuvar elvitte a napszámot. Vendel így is örült, mert Ágneska kilábolt a bajból. Újból előkerültek a szent könyvek. Már az asszony is olvasta a »Cédrusfák«-at. A Varga család lerongyolódva, de békésen várta a tavaszt.

Hanem az csak nem akart jönni. Február végén olyan gorombára fordult az idő, hogy a hófúvások a kéréteket is eltakarták. A falusi szegénység szü-

költ, átkozódott, mert a legtöbbször elfogyott a tüzelője. Vargaéknál még jókedvűen ropogott a bakonyi tölgy, de Vendel azért félve nézegette az ablakból a méteres havat.

Egyik nap, amint hazaért Vendel a daralóból, Mári néni, a szomszéd-asszonyt találta náluk, akitől a karácsonyfaágat kapták.

— Hallottad? Mérik a pap fáját — támadt rá a felesége.

Vendel nézegette a két asszonyt, hogy hirtelenjében melyiknek a fejét koccantsa oda a másikéhoz azért a bolondságért. De Mári néni igen komolyan ütögette a homlokával a levegőt.

— Húszért megy, édes fiam.

— Magam láttam, hogy nincs annak egy darab sem — nevetett vetkőző Vendel.

— Nincs ám, mert a Borbély Gyula méri — mondta Mári néni olyan arccal, mintha mindjárt sírni akart volna.

Varga Vendel abbahagyta a nevetést. A kabátja gallérját visszahajtotta. Megfordult, és anélkül, hogy az asszonyokra nézett volna, kiment a szobából.

Vendel megállt a Borbély Gyula nyitott kapujában. A nagy udvarról talicskán, háton, kötényben hordta a szegénység a fát.

— Kinek a fája? — kérdezte az egyik telepi öregasszonytól.

— Nem látod! A Borbélyé.

Vendel a vásárlók közé elégyedett. A plébános botfája volt, megismerte. Miért mondatja akkor ez a ravasz paraszt, hogy az övé. Megvette volna a plébánostól?

Borbély Gyula vörös bajusza ott lengett egy csoport közepén. Borbély cédulákra írta fel, ki mennyit visz.

Vendel megrántotta Borbély bőrkabátját.

— No mi az?

— Van jó tuskófám — húzta félre a nagygazdát. — Átveszi tizennyolcért?

— Neked megmondhatom. Ez se az enyém. A papnak csinálom szíveségből.

A plébános felrettent karosszékében az erős kopogtatásra. Nyomban meg is nyugodott, amikor Varga Vendelt látta belépni könyvekkel a háza alatt.

— Visszahoztam ezeket — szólt Vendel és az asztal közepére dobta a csomagot, hogy a könyvek szétugrottak.

A pap merőn nézett rá. Megijedt a favágó feketén fénylő szemétől.

— Csak a cédrusfa hiányzik — folytatta Vendel a kilincset fogva. — Azal begyűjtöttem.

A folyosóra lépve nagyot fújt és hosszú idő óta először jóízűt káromkodott.

PETROVÁ CZ ISTVÁN:

Április

Csiklandozó melegnek,
csikólábú szeleknek,
csöpögő fellegeknek
bolond hava, hamis
éj-kék leányszemeknek
tükre, szerelmeseknek
s vén tréfamestereknek
kedveltje, április...

Így emlegetek régen,
A költői mesékben
csélcsap voltál, ha éppen
nem bohóc, kis dilis...
Ezer darabra tépem
e jelkép rongyát, s népem
legszebb emlékeképpen
köszöntlek, április.

Szennyesevizű folyóknak
moraja, s a futó hab
a gyűlölt, elbukó had
emlékéről izen.
Nagy örvény kélt futólag,
s jött a győz nitudó had
tisztá hulláma. — S csónak
ring a békés vizen.

Vad viharok zúgása —
száraz ágak hullása
s nádkunyhók pusztulása.
S a szél kertünk fölött
elvonult, s szelíd mása
a rügyekből anyásan
kedves simogatással
kicsalta a jövőt.

Ezer viruló élet
szívében piros mély seb
nyílt ki, népem, teérted.
S ezer nyíló virág
gyökerét táplál, éltet
örök példád, ki élted
hazámért nem kímélted,
hős szovjetifjúság!

Köszönet, s hála érte,
hogy szolgálancunk végre
lehullt, s e kicsi népre
a szabad ég nevet,
hogy biztos útra lépve
indulhatott a béke
és boldogság elébe
ez a merész sereg.

Hirdessed a szeleknek
szárnyán, a fellegeknek
vásznán, az esőcseppek
szivárványán, a friss
csobogású ereknek
hangjában, — e seregeknek
győzelmét hirdesd legszebb
hónapunk, április!

KOVÁCS MIHÁLY:

Pénzes úrék segédje meg az inasa*

I.

A pályaválasztás gondja malomkőként nehezedett Csorbáné féltő anyai szívére. Kisfia levizsgázott a hatodik elemiből s valamilyen magasabb iskolába szeretne volna taníttatni. De az apja azt akarta, hogy inas legyen, pedig annak nem való még. Nem, dehogyan való. Olyan gyönge, olyan kicsi, mint a másfél éves csikó. A feje viszont jól fog. Az ilyen kis, fejletlen növendéket isten elleni véték mungára fogni. Tiszta jeles bizonyítványt hozott haza, pedig ő nem küldhetett a tanítónak se kacsát, se vágócsirkét, mint a módosabb anyák. Hajtogatta is szegényke minduntalan, hogy írassák polgáriba. Még sírdogálni is szokott. Hiába. Hallani se akar róla az apja. Sokba kerül, nem bírja a kereset.

Napokig marta a gond az édesanyát, végül azonban kieszelt valamit.

Vasárnap, a vizsga után egy héttel, korán hajnalban fölkel. Kivasalta a gyerek ünneplőjét, utána a saját sötét karton ruháját, kiment az udvarra, megetette a csirkéket, befogta az öreg tyúkot, hogy majd abból főz levest. Mikor ezzel készen lett, bement a szobába és gyöngéden, kímélően megrázta az alvó fiú vállát.

— Ébredj már, Ferikém! Kelj föl gyorsan! Nemsoká' elindulunk!

A gyerek lassan nyitotta ki álmos szemét.

— Hová? — kíváncsiskodott durcásan.

— Elmegyünk a templomba.

— Én nem megyek. Nem ír már föl a tanító.

— Ne feleselj!... Ni, a rosszcsont. Még ebben is ellenkezik!... Meghallgatjuk a misét és imádkozunk, hogy megsegített az isten. Levizsgáztál, megmutatlak a papnak.

— Miért? — csúfolódott az apja — aki épp borotválkozott. — Tán nem látott gyereket életében?

— Az én dolgom, ebbe ne beszéljen bele!

Ferkó tudta, hogy az apja nem menti meg a templomtól. Anyja vallásos asszony. Az apja ugyan templomkerülő ember, de mégis azt tartja: az okosabb enged.

De nicsak. Mégis bal lábbal kelt föl az apja.

— Hagyjad azt a gyereket. Mit erőlteted? Majd ha megéri az esze, jár templomba, ha akar. Addig nem kell erőltetni.

* Részlet egy hosszabb elbeszélésből.

— Tudom, azzal a pogány fejével úgy szeretné. Szégyellhetné magát. Én nem veszem a lelkemre ezt a bűnt. Igenis, elviszem a nagymisére, utána meg bemutatom a plébánosunknak.

— Azt akard, kinevessen? Ne csinálj bolondságot.

— Nem ért maga a gyerekneveléshez, ne is avatkozzék bele. Hát nem látja, milyen okos ez a gyerek? Mennyit olvas? Jóllehet, a plébános úr kiiskoláztatja papnak. Láttam már ilyen csodát.

— Az én fiamat ugyan nem! Kár is vergődnöd vele. Megtagadom beleegyezésemet, még ha a pap kérné is. Ezt előre megmondom.

Az apa elkomorlyodott s többet nem szólt. Harsogtatta vastagszálú szakállát az életlen borotvával.

— Pedig kendnek is jobb lenne, nemcsak ennek a gyereknek. Mert így a pokolra jut... Gyorsan-gyorsan kisfiam. El ne késsünk!

Ferkó egyre latolgatta, mitévő legyen? Édesapja és édesanyja összekocanása komolynak, őszintének tűnt. Lám, az öreg semmit nem szól. Haragszik. Édesanyja annál fűgőbbben húzkodja derekára az ünneplő ruháját. Nincs mentség, engedelmeskednie kell. Az utolsó szó az édesanyjáé.

A templomban végigülték a nagymisé, aztán bementek a papi és ministránsi öltözékek, kegyszerek tömjénfüstös kamrájába, a templom sekrestyéjébe.

Csorbáné bátortalanul, megilletődötten, akadozva mondta el a plébánosnak, miért jöttek? A pap mindjárt azt kérdezte, ki az apja a fiúnak? S szokott-e templomba járni? »Csak szegény parasztember« vallotta be Csorbáné s nem tagadta le azt sem, hogy református. Ez elég volt a papnak. Kitéssékelté őket szép finoman.

Ferkó kint, a szabad, kéklő ég alatt, a beton-rácsból készült templomkerítés mellett, pityergős szemrehányát tett édesanyjának.

— Minek hívott engem ide, édesanyám?

— Ezt is meg kellett próbálni, kisfiam.

Csorbáné is mélységesen szegyelte sikertelenségét. Hogy kibékítse a fiát, vásárolt egy sós kiflit a templom előtti sátonnál.

— Az ördög abba a nagy hasába — öntötte ki a szívét, számlálva a kifliért a filléreket: — Még kicsúfolt. Szinte kikergetett minket... De apádnak ne szólj ám!

Ferkó nem ígért semmit, de elhatározta magában, csak Erzsébet néniének mondja majd el, hol jártak és mire mentek. Befalta a jóízű, ropogós kiflit, s indultak a nagy utcán hazafelé.

A továbbtanulás egyetlen lehetősége szertefoszlott.

Ebéd alatt rövid tanácskozás folyt le Csorbáék asztalánál. Az apa kijelentette; nincs módjuk rá, nem hagyhatják idehaza kegyérpusztítónak Ferkót, nem tehetik be a tiszta szobába címernek; inasnak kell mennie.

Így történt, hogy Csorbá Feri hét múlva, tizenkét és fél esztendőskorában, odaadták Pénzes Károly műhelyébe asztalos inasnak, két heti próba-időre.

2.

A műhely kicsiny volt, teliszúfolva gyalúpadokkal, szerszám- és anyagtartó polcokkal, deszkahalmokkal. A közepre állított, villanyárammal működő fűrészgép reggeltől estig vijjogott. Félelmetes volt ez a gép. Ferkó messzi el-

kerülte. Délután, amikor a hanyatló nap áthatolt a műhely pókhálós és maszatos ablakán, a levegőben kavargó finom fűrészpor-szemcskék csontszínű gerendához hasonlító oszlopnak látszottak. A nagy, erős, izmos, fűrészporlisztes ruhájú emberek kiabálva beszéltek, ha beszéltek a fülsiketítő lármában, s mindig nagyon komoly képpel tettek-vettek, dolgoztak.

E sok izgalom ellenére türehető volt az élet a műhelyben. Nem fogták szigorúan, kímélték.

A két hétre kialakított próbaidő hosszabbra nyúlt, mert Pénzes úr halogatta a szerződés megkötését. Négy hét múlva azonban meggondolta a dolgot. Üzent az öreg Csorbának s elmentek az ipartestületbe.

Pénzes úr nem engedett a három és fél-esztendőből; ilyen hosszú inaszkodást kötött ki.

Dobsa úr, a saját műhelyre vágyódó, huszonöt éves, erős termetű elsősegéd, így fogadta, amikor a Testülettől visszatért:

— Mégis leszerződött az öreg, te lustaság? Na felelj, ha kérdezlek! Aláírták apáddal a szerződést?

— Alá.

— Nem irigyellek tőle. Ha én volnék a főnök, kivágtalak volna innen, mint a taknyot. Használhatóbb, nagyobb inast is találnék. De megállj, majd megtanítunk móresra.

Ferkó sunyított, megszeppent és nem szólt semmit. Már ebből is észrevette: a hang és a bánásmód megkeményedett.

Később bejött a mester kifestett szájú, nádszál-vékony, fiatal felesége, két nagy, üres, gyékényből font szatyorral. Kezitsókolomot köszönt mindenki. Pénzes úr is bent volt már, de föl se nézett munkájáról. Sablón után vonalakat húzogatótt ceruzával egy vastag keményfa deszkára. Ő már tudta, a felesége mit akar.

— Feri! — kiáltott. — Majd elmegy a naccságával.

Ferkó kijött a sarokból.

— Miért nem Gyuszt küldi? — ellenkezett a vékony kis nagysága. — Mindig ilyen kis ügyetlen inasokat szed föl, én nem is értem. Ez nem birja, amit vásárolni akarok.

— Elbirja az, ne féljen. Nem törik bele a csontja. Amannak más dolga van.

— Szörnyű! Mit akar ilyen málészájú inasokkal? — duzzogott tovább az asszony s a két szatyrot odanyomta Ferkónak. A fiú lehangoltan, sértődötten vette át. »Ezek magázzák egymást?« csodálkozott.

Zöld saláta, hízott liba, tíz kiló meggy került a két szatyorba a piacon.

Degesz és nehéz volt mindkettő, alsó sarkuk a bokáját verdeste, érdes fülük belemélyedt a karjahúzába. S a nagysága igen gyorsan haladt apró lépéseivel hazafelé. Egyszer hátra tekintett.

— Birod?

— Birom.

Erőlködve és elszántan cipelte a szatyrokat. Párszor megállt, cserélte őket.

Végre hazaértek a lakásra.

— Jól van, mehetsz — bocsátotta el az asszony.

Ferkó megkönnyebbülten szaladt a műhelybe.

— Mit csináljak most? — kérdezte közvetlen fölügyelőjét, Gyuszit, az öreginast.

— Mit csinálj, te ügyefogyott? Hát nem ládd, hogy Dobsa úr maga rakja le a munkát? Segíts neki!

Ferkó riadtan sietett a vijjogó, félelmetes fűrészgéphez s óvatosan szedte le a négyszögletűre naggyázott széklábakat a gép vasasztaláról.

— Nincs ennek szeme. Süket is, vak is — jegyezte meg Dobsa úr.

— Aki süket, bolond is — tromfolt rá Gyuszi. — Ném hiába keresztelték Csorbának. Csorba ennek az esze, mint a neve.

Ferkó, oltalmat remélve a csúfolódás ellen, a fiatalabb segédre nézett. Az úgy tett, mintha nem venné észre. Tovább füttyüli, hogy »az én babám egy fekete nő« s a furcsa nevű, hosszú gyalúval fenyőfa deszkát simított.

— Mit bámulsz te birkaszemű? — förmedt rá hirtelen mégis, abba-hagyva egy percre a füttyülést, de az eresztőgyalút csak tovább taszigálta.

— Ilyen hülye inast én még nem láttam — dörmögte a vijjogás szünetében Dobsa, szinte csak magának, és ényvtől barnult, piszokfoltos zöld posztókötényével letörölte izzadó, piros arcát. — Csak áll, tátja a száját és még kérdi, mit csináljon?

Ferkóban forrt a méreg. Bántódott volt kegyetlenül. Hiszen ők parancsolták: ha nincs munkája, kérdezze meg, mit csináljon? Panaszkodni nem akart, de nem is mert. Kinek panaszkodott volna? Pénzes úrnak? Ördögöt az öreganyjánál pörölgjön? Az apjának panaszkodjon, aki ma a szerződést aláírta? Nem, nem lehet. Azt mondaná, túrjél, fiam, jöjjön meg a munkára való eszed, akkor majd nem csúfolnak. Édesanyjának se lehet. Rögtön elsírná magát, vagy bejönne a műhelybe, — attól pedig isten őrizz. Még jobban kicsúfolnák. Erzsí viszont megérti. Erzsinek elmondhatja.

Hányta gyorsan lefelé a széklábakat s arra gondolt: ez a »móres«. Ezek hárman összefogtak ellene. Majd Erzsinek elpanaszolja mindezt, ha ma otthon találja, ha nem lesz a munkásotthonban este. Mert Erzsí, a néjné az utóbbi hetekben oda jár; beiratkozott a munkás dalárdába.

Alighogy ezt elgondolta, ütést érzett mezítelen bokáján, majd Dobsa úr medve-hangja dörgött rá:

— Ne oda rakd, nagyon-marha! Amoda a fal mellé! De szép sorba, mert szétrúgóm a nadrágod!

Gyuszi ezen röhögött és ismételte:

— Nagyon-marha. Ez jó!...

A tanoncszerződés aláírása után így ment ez vagy másfél esztendőn keresztül.

Reggel héttől este hétig tartott a munkaidő. Soha, egyetlen egyszer se maradhatott ágyban hat óra után, nem lehetett lustálkodni sohasem. Vasárnap is dolgoznia kellett délig, délután meg leventébe kellett járnia. A műhely cselédje rabszolgája volt.

Sűrűn küldték ide-oda s gyakran sokkal nehezebb volt a műhelyen kívüli munka, mint a benti. Mégis örömmel szaladgált, vállalta a cipekedést, mert addig nem szutyongatták.

Rengeteg sok bútort cipelt hosszúszarvú talicskán a gazdag ügyvédek, nagykereskedők és nagygazdák lakására. Ez nem volt gyerekjáték. Az alföldi mezőváros macskaköves útjai valóságos ellenséggként zötyögtették, rázták a nagy talicskán a vadonatúj bútorokat. Roppant ügyelnie kellett, nehogy eldőljön velük, nehogy lehorzsolódjon, megkarcolódjon a festék vagy politúr, mert jött ám a nemulass, a rügás, pofon, olvasatlanul. De ez hagyján. Ügyességgel, vigyázattal meg lehet gátolni, hogy összeérjen a fényezés. Hanem olyan sok terhet fölpackoltak a talicskára, hogy Ferkó hátgerince elgörbült a nyakló alatt a sok cipekedésben. Erzsi gyakran szólt neki, ha vasárnap délután együtt mentek valahová: ne olyan görbén járj! Ilyenkor kihúzta magát, de később újra megeresztette a vállát. A hátának így volt jobb.

Ha nem kellett szállítani, vagy a nagyságának piacolni, síkálni, gyerekét sétáltatni, a műhelyben csak kéz alá való munkát adtak neki. Napokig gyalult, aztán napokig fűrészelt, aztán napokig csak politúrozott. Tanulni persze így nem tanulta a szakmát. Néha már-már elhitte, ha bent dolgozott a műhelyben, hogy csakugyan ügyefogyott, szájtáti és málészájú, és nem lesz asztalos segéd belőle soha, mert nincs esze, ügyessége a szakmához. Bezzeg Dobsa úr ügyes. Mester lesz rövidesen és megnősül, azt suttozták... Kint az utcán nem érzett ilyeneket. »Inkább talicskázok. Legalább magam vagyok a bajommal« — gondolta. Mert Pénzes úr műhelyében a megaláztatás volt a legrosszabb. Csillapíthatatlan művelődés-szomja, — amit az éjszakai alvásból lopott egy-két órai olvasással oltogatott, — s a műhelyen kívül töltött foglalatosság okozta, hogy a műhely nem törhette össze jeles tanuló mivoltából táplálkozó büszkeségét, noha ez a büszkeség imitt-amott már megcsorbult.

A másfél esztendő alatt megtanult sunyítani és befogta a száját. Csak olyankor szólt valamit, ha kérdezték.

A kényszerű sunyiság és a nálunk hatalmasabbak dolgaiba való szolgálai bele nem szólás azonban olyan védőburkolata az emberi önérzetnek, hogy először éppén azt nyomorítja el, amit védeni akar: a lélek büszkeségét.

1929 karácsonya előtt, egy szombat délután, Pénzes úr fölmondott mindkét segédnek. (Gyuszinak, aki időközben fölszabadult, már korábban kiadta a munkakönyvét.) Majdnem hang nélkül történt a nagy esemény. Kifizette Dobsa urat, aztán Lacit s a gép előtt toporogva szétcsüggesztette két karját.

— Nincsen munka, hiába — mondta nekik. — Higgyék el, Dobsa úr, igazán nagyon sajnálom. Nekem legrosszabb ez.

Ferkó valahogy azt képzelte, a fölmondás, amiről ősz óta oly sok ijesztő szót váltottak a ségédék, ha nem is meggy látványosság számba, legalább némi hangoskodással jár. De csak azt vette észre, hogy a két segéd, különösen pedig Dobsa, lehangolt és bánatos. A fölmondás nem lepte meg őket nagyon, hisz a többi műhelyekből korábban is sok szakmunkást elküldtek.

— Meddig tart még ez a válság, Pénzes úr? — kérdezte medvehangon az öregsegéd, padjának támaszkodva.

— Én bízek, hogy pár hónap alatt elmúlik. De azért hamarabb is nézzen be, Dobsa úr, meg maga is, Laci. Hátha már a jövő héten is dolgozunk. Bár úgy lenne!... Nézzenek be minél többször.

— Elmúlik az nemsoká! — okoskodott Laci. — Az újság is azt írja.

— Igazán nem tudhatom. Megállt minden! — topogott tovább a mester.

Dobsa semmit nem válaszolt, csak állt lecsüngő kézzel és a padlót bámulta. A menyasszonyára gondolt és az adósságára. A nyáron megvásárolt egy gyalu-

gépet törlesztésre: Beleölté minden összespórolt pénzét, abban a reménységben, hogy Pénzesnél szakadatlanul dolgozhat, kifizeti adósságát és legkésőbb egy év múlva kinyitja saját műhelyét. Úgy tervezte, bérnyúlást is vállal majd. És most beütött a válság. Eladná már a gépet, de nem kell a kutyának se, az esküvő pedig sürget. Saját műhely nélkül viszont nem nősül meg, erre fogadalmat tett. Mégis meg kell nősülnie. De mire? Nemhogy önálló műhelye — mátol kezdve munkája sincs. Magát se tudja tartani, nemhogy a feleségét. A gép árát törleszteni kellene.

A segédek összeszedték szerszámjukat s elmentek.

Ferkó törte a fejét, miféle alattomos ellenség a sokat emlegetett válság, hogy ennyire tehetetlen vele szemben mindenki, — még Pénzes úr is? Vajon az ország pénzét mind összegyűjtötte valaki? Kirabolta Budapesten a postát vagy a bankot?

Nem talált ki semmi olyat, ami hihető magyarázat lett volna a gazdasági világválság okára, azt kezdte hát latolgatni, hogy alakul, mint alakul ezután az inaskodás?

Bizony változott az élet.

A mesterék elküldték a cselédlányt is. Az ő dolga lett, hogy főlmossa a konyha meg az előszoba kőpadlóját, sőt néha még mosogatni is befogta a nagysága. Ezzel szemben kevesebbet talicskázott. Nem volt pénz, nem csináltattak új bútort a kuncsaftok.

A segédek elbocsátása után maradt valami kevés munka a műhelyben, azon dolgoztak ketten Pénzes úrral. És hogy nagyobb hasznát vegye, Pénzes úr megtanította cinkelni, sőt a gép csínját-bínját is megmutatta neki. Nem kellett már unalomig gyalulnia, politúrozni, fűrészelnie, — változatos lett a munka, és ez jó volt Ferkónak.

A napi tizenkét órát meg a fél vasárnapot ezután is meg kellett dolgoznia, de amúgy, — különösen eleinte pár hétig, — örült a változásnak.

3.

Körülbelül négy hét múlt el ebben az állapotban, s január közepén, egy szerdai nap délutánján, — sokáig nem felejtette ezt a napot, — olyasmi történt, amire álmában se mert gondolni.

Az úgy volt, hogy az immár munkanélküli Dobsa, élve Pénzes úr engedelmeivel, minden második nap benézett a műhelybe kissé kopott, de még szép és tiszta, vasalt sötétkék ruhájában. Hol délelőtt, hol délután. Leült a padja mellé a hokedlire s nézte őket, hogy dolgoznak.

Dobsa nem birt élni a műhely nélkül.

A bükkfának; amikor gyalulják, bűdöskés a szaga. A fenyő savanykás, fanyar illatot áraszt. A nyárfa szaga mocsárbűzre emlékeztet. Megint más illata van a jávornak, a kőrisnek, a cseresznyefának is, ha az ember fűrészeli vagy csiszolja kettes üvegpirorossal. Dobsa, mint jó asztalos, a szagukról megismerte a deszkákat, — legalább is ezt mondotta magáról, — s nem birt otthon maradni az édesanyja nyirokszagú lakásában, mert hol egyik, hol a másik fa illata vágódott az orrába. A terveit, a jövőjét galádul kettétörő munkanélküliség és semmittevés kibírhatatlan volt számára. Olthatatlan szomjúsággal vágyakozott az asztalosműhely fűrészporos levegőjére, a deszkák illatára, a forró enyv bűzére.

Ahol ilyen szágok vannak, ott munka van, ott bútorok készülnek, a munkából kereset van. Pénz! S a pénzből, a pengőkből pedig, ha összekuporgatná, ha kifizetné adósságát, s ha egyáltalán volna miből kuporgatni ezután is, egyszoba-konyhás kis családi otthon lenne; teljt csípőjű, rózsás-képzű menyecskével, puha, kövér kisgyerekekkel, boldogsággal. Amikor a munkakönyvét átvette Pénzes úrtól, félig-meddig legyőzte a saját műhely utáni vágyakozását. Belátta, az már csak ábránd. Ellene fordult a világ. Mert hiszen ha pénze volna, lehetne. Azonban így, munka és kereset nélkül, pénz nélkül, az adósság és szerelem gondjaival a nyakában, eltaposni való nyomorult féregnek érezte magát s az életet is alig bírta elviselni. Eljött tehát igen sűrűn, hogy legalább nézhesse a más munkáját s szagolhassa a műhelyt.

Ferkó tudta, hogy Dobsa úr rég nem parancsol, nem kell tőle tartani. Csak tűrte hát, ha a műhelyben üldögált s nemigen gondolt vele.

Azon a bizonyos januári, szerdai napon, amiről már beszéltem, s ami jórészt visszaadta kicsorbult önbizalmát, sáros-csepergős idő volt. Később járt délután, mikor Ferkó visszajött a lakásról a műhelybe; kiázott, fázós kézzel. Olyan süket nagy csönd volt, hogy körülnézett, talán maga van a műhely?

Persze, Pénzes úr a műhelyt most se hagyta egyedül. A délutáni árnyékban, a gyalúpadja mellett, két térdére könyökölve, Dobsa úr ült, a sötétkék ruhájában. Csontos, férfias feje két hatalmas tenyerén nyugodott, két lábát előre tőlta, boglyas, fürtös haja szanaszét volt gubancolva. Mintha sírna, olyan volt. Ferkó, noha már nem tartott tőle, félénken köszönt neki. A legény lassan emelte föl a fejét és egész halkán fogadta a köszönését. Olyan halkán, hogy a fiú eddig nem is hitte volna, hogy ez a goromba ember ilyen halkán tud beszélni.

— Szerbusz öcsém. Te vagy az? — mondta, mintha sóhajtana. Apróbogarú szemében pirosság és nedvesség volt, arca viszont, az egykor oly egészséges, most törődött, sovány volt.

Mi van ezzel? — csodálkozott a fiú. Kisvártatva megkérdezte: — Mielte? Dobsa úr? Tán beteg?...

A tagbaszakadt legény kirántotta jobb kezét a feje alól s belekapott saját gubancos hajába. A fejét a másik kezén támasztva markolászta s megcibálta tulajfűrtjeit.

— Hogy én?... Eh, nem érted te ezt még — dörmögte és lapátnyi nagy kezével tovább tépte, rángatta saját haját. Gyöttrődött, hogy rossz volt nézni.

»Nemrég az én hajam cibálta így« gondolta a kis inas. »Ugyan mi baja lehet? A fölmondás? Nincsen pénze?« Hagyta, nem szólt, nekilátott söprögetni. Fölérte már ésszel, volt annyi sütnivalója, hogy a válság rossz Dobsának, rossz Pénzes úrnak s végeredményben neki is rossz lesz, ha sokáig így marad. Ezt az állapotot tehát, — noha egykettőre megszokta, — már egyáltalán nem szerette és Dobsa iránt némi részvétet érzett.

Jóideig kínlódott így a legény, aztán fölkapta a fejét s ijesztően csúnya, eszelős szemmel meredt rá egy pillanatig. De csupán egy rövidke kis pillanatig. Mire Ferkó megijedhetett volna, a feje a tenyerébe esett, összeroskadtt újra az egész ember. Vastag két válla megvonaglott. Panaszkodni kezdett majdnem nyöszörögve:

— Hej, neked még könnyű öcsém. De én!... Muszáj megnősülnöm, érted?... Nem muszáj, de szeretem, nem hagyhatom... Ó hogy a vén atyaiszen... Hogy elgondoltam régebben... Hogy milyen szép hintalovat csinálom...

De most már miből élünk? Gyerekkel. Hárman... Munkanélküli vagyok. Pedig műhelyt akartam, megvettem azt a nyomorult gépet.

Ferkó nem értette, csakugyan nem értette, mégis szívből megsajnálta az óriási legényt. A félelme tökéletesen eloszlott s megkérdezte:

— Miért nem keres munkát az öreg? Ismert minden kuncsaftot a városban. Fölhajthatná a munkát, ha akarná, még ha válság van, akkor is.

— Keresi az a munkát, de hiába. Bedöglött minden. Összejártam Szege-den is minden műhelyt. Leálltak.

Ferkó a nagy falapáton kivitte a fűrészport és a szemetet, hulladékot a színbe. Odakint is rendet csinált, tisztára söpörte a bejáratot. Fél óránál is tovább kint motyogott, folyton szegény Dobsa úrra, meg arra is górdolva, hogy mi lesz vele. Ferkóval, mint inással, ha ez tovább is így megy? Két év múlva fölszabadul. Vajon ő se kap munkát? Mit szól az édesapja, ha nem visz pénzt szombatunként?

Mire visszaért, Dobsa nem ült a helyén. »Csak nem lopott el valamit, hogy azután majd rám fogja?« gyanúsította meg Ferkó s fölcsavarta a villanyt, hogy szétnézhesen.

Hát Dobsa úr ott csüngött a polc alatt egy kötélben és mozgatta egyik lábát. Térdtől lefelé rángatózott a bal lába.

Ferkó olyan döbbenetet csak álmában élt át eddig, amilyen most rászakadt. Kezéből kiesett a lapát nyele, a falapát rázuhant a síkálásban elázott rossz cipőjére. Azonban a döbbenet mindössze egy másodpercig ha tartott. »Még él. Mozog. Lé kell vágni« gondolta. Bicskát rántott, fölugrott a hokedlire, (ami lábbal fölfelé állt Dobsa előtt, mikor bejött), és elvágta a kötelet.

Dobsa úr a földre huppant s összecsuklott, ernyedten lógó kezére dőlt a válla, feje hátra esett, nekiütődött a falnak s úgy maradt. Két szemé fölakadva, szája eltátva. Borzasztó volt ránézni.

»Még él. Hívok valakit« cikázott át Ferkó agyán. Meglazította, aztán levette a kótélhurkot Dobsa nyakáról s már rohant is a szomszéd szűcs műhelyébe.

Hiábavaló volt minden. A szűcsmester átszaladt a feleségével, orvost hívtak, a szegény fiatalembert mesterséges légzéssel próbálták a halál világából visszahozni az életbe, hiába.

— Meghalt — mondta az orvos az időközben betoppanó Pénzes úrnak. — Eltört a nyakcsigolyája.

Ferkó ott bámészkodott nagy szívveréssel a felnöttek háta mögött. Szörnyű ez, rettenetes. Habár azelőtt lelenségének látta, most mégis azt kívánta minden porcikájával: hogy ne haljon meg Dobsa úr, élesszék föl valahogyan, hisz egy fél órája még élt, semmi baja nem volt neki. Lehetetlen, hogy meghaljon egy ilyen fiatal ember.

— Eridj haza — mondta neki Pénzes úr. — Ez a látvány nem való gyerekeknek — tette hozzá, a szűcsnek magyarázva.

A rémület és a sírás akkor fogta el Ferkót, mikor kiért az utcára. Rémes, imbolygó, fekete árnyakkal népesedtek be a sötét esti utcák. Úgy hallotta, lidércek és kísértetek huhognak körökörvül, hátulról meg fehérleplek, fogvicsorgató csontváz-halál kíséri a nagy kaszával. Nem mert hátrafordulni, nyargalva ment egészen a Határ utcáig.

Odahaza, a petróleumlámpa meghitt világosságánál, megnyugodott valamelyest. Csak az anyja meg a nénye volt otthon. Földúltan, de sírás nélkül mondta el, hogy mi történt?

— Rettenetes ez a válság — sopánkodott tágrameredt szemmel Erzsi, puha mellére szorítva a rémült kisgyerek fejét. — Ő a harmadik öngyilkos két hét alatt.

Erzsi rendszeresen járt a munkásotthonba és könyveket olvasott. Ferkó őt tekintette legokosabbnak az egész családban. Nem volt meglepő, hogy azt is tudja, hányan lesznek öngyilkosok a városban.

— És nem féltél, Ferikém?

— Azt hittem, él... Úgy sajnálom — pityeredett el Ferkó és hagyta, túrte, hogy a nénye ölelje, babusgassa.

Sokáig ébren maradtak. Megvárták, míg hazajön a két ember, csak azután feküdtek le.

Ferkó nem aludt éjjel. Hangtalanul siratta az öngyilkos, erős legényt meg a tulajdon elvesztett dicsőségét, ami akkor érte volna, ha előbb, még idejében levágja a kötélről. »Ha életben marad, biztosan meghálálná, hogy megmentettem... Nem verne meg soha többé... Szerbusz öcsém, úgy köszönne« — gondolta önzően. S ez a gondolat ezerszer ismétlődött fejében.

A halottat fölboncolták a kórházban s három nap múlva temették, délután két órakor. Ferkó is kikísérte a temetőbe Pénzes úrral. A szomszédok, ismerősök a két járdán kísérték, ők azonban Pénzes úrral ott mentek az út közepén, a halálkocsi mögött, a közeli rokonság, az igazi gyásznép után, így adták meg a végső tisztességet Dobsa úrnak. A rémület távoli emlék-élménnyé ülepedett már a Ferkó szívében. Nappal nem, csak sötétben vette elő néha-néha.

A temetőből visszafelé jövet vagy hatan megkérdezték:

— Csakugyan te vágta le a kötélről, kisiú?

Aztán politizálni kezdtek. — Rettenetes ez a válság, ez a munkanélküliség. Tönkremegy minden ipar...

Szeged

Gépünk tejszínű tenger hátán úszott,
 fodros, finom felhő-hullámokon,
 majd elmerült, s én lenn, a messzi mélyben
 megpillantottam drága városom.
 Futott felém, — először ő köszöntse
 a távolból megtérő gyermeket. —
 A gépmadár zöld gyepre szállt pihenni...
 Itthon vagyok, köszöntelek Szeged!

Nem itt születtem. Táguló tudómet
 először füst, s koromszag járta át.
 A zsongó éjszaka, amely belepte
 a Vérmezőt, Csepelt, s a Vár falát,
 ölelte át először pólyás testem.
 Nem láttam meg, csak sok-sok év után
 Budát, az első jégvirágok Pesten
 nyíltak, a hóvirágok már Gyulán.

Szabad mezők a Körösök tövében.
 Kis városka... — Szeretem őt nagyon.
 Csöpp, ringató bölcsőmet ő faragta,
 s dalt ő fakasztott ifjú ajkamon.
 Ő gyújtott bennem olthatatlan vágyat,
 hogy mindent lássak, tudjak, értsek én...
 s Te é r t e d elhagytam, — kamasz, nyakigláb,
 pelyhedző-állú, nyugtalan legény.

Teérted hagytam el... Vonzott a város,
 az Egyetem, — új harc, új emberek. —
 Mint ismerőst, fogadtad a magányos,
 külön fiút, s én megszeretlek.
 Megértő jó testvérré leltem Benned, —
 elárulhattam minden titkomat. —
 S Te adtál édes, éltető szerelmet,
 s igaz, segítő, hű barátokat.

Te váltottad valóra régi vágyam,
 hogy szíveket dobbantson meg dalom.
 Szemem nyitottad fel, hogy hűen lássak, —
 még mennyi mindent el kell mondanom... —
 S ha e m b e r lesz belőlem, s nagy szívével
 a nép szeret, Neked köszönhetem,
 Ki tápláltál emberséggel s kenyérrel,
 Szeged, — anyám, szerelmem, mindenem!

Elnézem lenn, a sásbenőtte parton,
 Tiszánk mily féltve őrzi arcodat.
 A máshol vad folyó becézget halkan,
 s anyásan lány ölében tartogat:..
 Szép városom, ha el kell válnom Tőled,
 s otthont más táj ad, — gazdagabb, csodás, —
 ott is szívemben őrzöm drága arcod,
 és Rólad mond dalt minden dobbanás.

EGRI LAJOS:

Júlia

A lány kissé szédelegve megy az úton, sietősen szaporázza, kicsi porfelhőket rugdal maga előtt, s magában ismételve: doktor Szegi elvtárs... doktor Szegi elvtárs...

Kora délelőtt van, aligha több kilencnél, de már fojt a meleg, a nap megolvasztja a levegőt, s ezen az a parányi szellő sem segít, amelyik meglobogtatja az öreg suszter színehagyott kötényét, aki ott áll a műhelyajtóban, s pipafüstjét táncoltatja. A nagyközségen csend, a fűtca belebukott a mélységes nesztelenségbe, s felette aratási illatok lebegnek. Mintha a legyek hártvás szárnyaira is meghalt szalmák szaga tapadna.

Fagylalt! — csilingeli a sárgarézcsengettyű —, s ő megáll a kétkerekű kocsinál, és forintos fagylaltot vásárol, vaniliát, ostyatölcserben.

A kociút közepén két rengőfarú ökör úszik a porban, s mintha bárka volna, úgy imbolyog mögötte a szekér, de ezt ő már nem látja, épp akkor fordult be a járásbíróház épületébe. »Jaj, Jézusom, megvan...?« — riad fel ijedten. De nem, nincs semmi baj, megvan: a viaszonvászón lakkutánzat retikülben ott a papír, a születési bizonyítvány.

Az ajtón tábla: Dr. Szegi István ügyész, s előtte ember-bokor. De hogy mind odatartanak-e? Bíróházi csend, bíróházi szag, kicsit ijesztő kőpadlós visszhang — ténferegnek, pipálnak, hirdetményeket olvasnak. És minden nagyon szigorú. Végigmegy egy fegyőr, a sarkán lép, s minden egyenruhába bújtatott férfi oly más, oly szigorú!... És belül fázik cseppecskét, a hatalom didergeti.

Jó óra múlva kerül rá a sor, s most ott van a mennyezetig polcos szobában, a dohosodó könyvrengetegben, a tintás irathegyek között, s vele szemben egy bajusztalan, szemüveges harminc év körüli férfi, ez Szegi elvtárs. Attól jobbra egy öreg kisasszony a gépirónő.

— Foglaljon helyet! — hallja.

És leül, de csak a szék sarkára, isten ments, hogy beljebb. És a hátát sem támasztja meg, a kényelmeskedés illetlen, így tanulta, így látta.

— A Mariska néni mondta, hogy jöjjen ide. A Mariska néni, aki szakácsnő a kórházban, tetszik ismerni... — kezdi, és már ég a füle, s arca, homloka teleszalad pirossal.

— Ismerem, kedves. Ne ki veled, mi a baj! — segíti, bátorítja az ügyész ezt a fiatal lányt. Biztosan nincs még tizenkilenc éves; csúnyácska, sok szeplővel pisze orra körül, s gombszemében riadtság, és nagy-nagy zavarában szinte lobot vet. A két légy is elhallgat most, abba hagyják a kergetőzést az ablaküvegen.

— Ez a baj — mondja a lány, és előkotorássza a születési bizonyítványát:

— Ez?

— Ez.

— Miért? Mi a hiba ezzel?

— Az, hogy ebben az áll: Gergely Júlia. Én meg nem vagyok Gergely, hanem Szabó vagyok. Szabó Júlia — és sértődötten néz az ügyészre.

Az nem érti:

— Hát tévedtek. Kér egy másikat, ennyi az egész. Végtére mindenki ejt-het hibát. Aki kiállította, az is csak ember...

A lány megingatja a fejét.

— Nem tévedtek. Gergely Péter, aki ide be van írva, az apám. Tudom az anyámtól, az megmondta. És most megkeresték, ő elvállalta, és én így lettem Gergely Júlia. Mert a nevére írtak. De nekem ez a név nem kell! És az ember sem kell apámnak. Nem! Én Szabó Júlia vagyok, s az is akarok maradni!

Most már érti az ügyész és magyaráz. Hogy milyen rossz volt azelőtt, mert azok, akik házasságon kívül születtek — mint például maga, úgy-e — azok önhibájukon kívül mennyi sokat szenvedtek, azokat hányszor megpirították, megalázták, és milyen okos ez a törvény, amelyik ezt megszünteti... És beszélt, okosan és csendesén, nem is úgy, mint egy fiatal ügyész, hanem mint öreg és bölcs mesemondó — a jogszabályt a szívéen szűrve keresztül.

A lány hallgatott, a két légy újra zümmögött, újra kergetőzött, az öreg gépirókisasszony meg a körmét faragcsálta, s a szénre gondolt, amit már most meg kellene venni, hogy télen ne legyen baj vele, mert tavaly is...

— Ért, úgy-e? — fejezte be az ügyész.

— Igen értem. De én Szabó akarok maradni.

— De miért? Az ég áldja meg magát, hát maga csökönyösségével magának árt! Saját magának! Hát nem jobb így?

— Lehet, hogy jobb volna, de én akkor is Szabó akarok maradni. Mint eddig.

— Jó. Hát jó. De legalább mondja meg, hogy miért? Mi a célja ezzel? — tártá szét a kezét ekkora értetlenség láttán az ügyész.

— Hát csak... csak azért. Hogy továbbra is Szabó legyen a nevem.

Csönd lett. Most senki sem szólt, az ügyész az ujjáival a levegőben zongorázott.

— Hát így én, fiam, nem tudok magán segíteni! Jó, megértem, maga Szabó akar maradni, és én ennek ez ügyében el is járnék, bár nem kötelességem, de arra indokot kell találni! Csak így, hogy: akarom, azt nem lehet!

Kicsit türelmetlen volt, városi ember volt, és az óráját nézte.

Nem, nem sír! Azért sem sír! Sírt ő már éppen eléget — és keskeny a szája, mintha ebben a forró nyárban dér lepné be hirtelen. És szárazon beszél, törött cserepeken futnak a szavak — és e cserepeket vajh ki ragasztja össze? Senki? Soha?

Beszél. Arról, ahogyan élt az anyja, és ahogyan meghalt, — s ahogy ő élt. Meg az emberről, aki tudta, hogy van egy asszony, aki behervadt a robotba meg a magányosságba, de nem jött. Felszegett fejjel ment el mellette a falun, füttyörészve. Pedig tudta, hogy van egy lánya, de azzal sem törődött. S most megvénült. Fogatlan dög lett, aki már tartozna valakihez, de hát ne legyen

ANDRÁS SÁNDOR VERSEI

Fiatalok éneke

Már béke kell nekünk, nem feketén-rezzenő félelem!
Éberen rettegni elégszer megtanultunk...

A múltunk: bombatölcsér zöldszagú réten,
és kínraitélten belezuhanni újra nem akarunk.

Vagyunk, mint őseink multbavesző sora:

élni-imádók, alkotni szeretők...

Nem engedhetjük az erőt kigéppuskázni szívünkéből!

És bűnből bűnbe tántorogni,

mint kocsmából kocsmába a részeg;

félszeg mozdulattal hívni a halált,

ha már az élet nem talált bennünk élni-érdemest,

és nemes türelemmel várni az eltemettetésre —

nem! nem akarunk!

Bennünk is felharsan a végtelen élet vágya...

Nagy mezők zöldelnek szíveinkben,

búzavirággal kacagó mezők,

közepükön patakot rejtenek a bokrok.

És jó locsolkodni a szívárványos vízben,

nézni a zöld kövek közt cikkano halakat,

míg arcunkra mosolyt zuhint a napsugár.

És szép leheveredni kedvesünkkel a frissillatú fűbe,

s boldog csókok után,

ölükbehajtott fejjel

nézni az égen-a fellegek futását,

s aztán felugorva,

szirmokat szórva szép, kócosfényű hajukba,

oly jó dudorászva továbbszaladni,

míg szoknyájuk nevetve lebben a szélben.

S oly könnyű dalra bírni a komor vasakat,

kukoricatáblák zöld lobogóit lengetni az égre,

és örömet ragyogtatni új házak őszinte ablakain. —

Nékünk ez kell, nem nyomasztó tűzszünet,
süket remény, közelgő halálos árnyék,
mert fáj még a múlt is csitult idegeinkben,
s minden percünkön a jövő riogva ront át.
És a bombák-örizte fojtott nyugalomban
szerelmünkből szédület lesz szívünkben,
s büszke akaratunkból — erőtlen dadogás.
De mi igaz emberként akarunk járni a hajnalokon,
a Napba emelve hófehér hitünket,
mint sziklacsúcsát a barnabőrű hegy.
Már elég volt futnunk magunk elől
házak tövében, metsző éjeken —
nem feketén rezzenő félelem — már béke kell nekünk,
hisz élni is, halni is csak az életért érdemes.

Szerelem

Két mélyzöld, hallgatag fenyőfa
magasul fölém, ha elheveredve reád gondolok;
és örömök tréfás tobozai koppannak mellemen.
Olyan vagy nekem, mint a napfényillatú, meleg anyaföld,
mely hordoz, magáhozölel, nem enged ködös egekbe zuhanni.
Olyan vagy, mint az anyaföld:
végtelen, örök valóság; —
ha téged öllelek, az életet ölelem,
és tavak nevetnek rám, hegyek sziklásodnak lábam alá,
poros autók repitenek pirostéglájú gyarak felé. —
Tőled löködöm az álmok és vágyak magasába,
hogy tetteketsarjasztó, serény kezekkel térjek vissza hozzád,
büszkén és érted-boldogan.
Hozzádsímulok, ha sötétben árnyasul az éjszaka,
és ballagó felhők alatt némán suhannak a holnapba a fák, a házak,
s míg hallgatom lélegzeted, a megbékélt harmóniát,
mint dalos vasak, szavak zendülnek ajkamon.
Olyan vagy nekem, mint a napfényillatú, meleg anyaföld,
mely hordoz és magáhozölel.

Nyári éjszaka

Surran az árny lopakodva, lelibben a csorba tetőkre,
 Odvában heverészik a szél, és már csoda csend ül
 Réteken, égen, városokon, idebent a szobában.
 Sima az éjszaka, bűvó árnyai közt a meleg nyár
 Elnyúlik, pihegő lélegzete omlik a tájon.
 Július alvó lángjai nyugszanak itt a homályban,
 Kinn a határban alusznak az éjben a búzakeresztek,
 S míg mindent szelíd álom ölel, puha, lágy nyoszolyáján
 Hajnallal születő gyereket most nemzi az élet.
 Csók, csupa csók, ölelés ez az éj! A bibén a virágpor
 Megmoccan szelíden, s a virág belereszket a nászba.
 Most könnyökölve, nyitott könyv lapjai közt bogarászva
 Hallgatom, egymagam ülve az óra konok muzsikáját,
 Mely csak a néma idő suhanását lükteti folyvást,
 S nem törí össze a mély csendesség sík, tavi tükrét.
 Mély, ölelő ez a tó, a lélek benne lubickol,
 S jólesik aztán fáradtan kifeküdni a partra,
 Nézni, a távolban, fönn tisztán villan a kék ég,
 Meglep az álmodozás és arcod fénylik előttem.
 Most hoznád, ha szeretsz, meleged, most hozd el a csóкод,
 Most, mikor úgy kell, mint még nem kellett soha máskor!
 Mozdulatod, szavadat még nem vártam soha jobban.
 Sejtí a csillagos ég is vérem dús buzogását,
 És melegebben néz be az ablakon át a szobába.
 Most gyere hát, ha szeretsz! Lásd, frissen vetve az ágyam,
 S múlik az éjszaka. Mért engedsz egyedül lefeküdni?
 Holnap már csak az álmoság, s emléke marad meg
 Ennek a húsbararó, ébrentartó, lobogásnak,
 S tán egy halk bánat, mert vártam, s újra hiába.
 Most simítsd meg a homlokomat, jöjj, ülj ide mellém,
 Hallgassuk pár percig ketten, szótlán a csöndet,
 Míg aranyos koronát vet a villany fénye fejünkre.
 Most csókolj, ha szeretsz! Mint súlyos, messzi morajlás,
 Zajlik a szívben a vágy, s e hívó vers ütemére
 Dobban az alvó föld csodaváró szíve ma érted!

VARGA JÁNOS:

Új akarattal a kun pusztákon

A bekötőúton a műúthoz értem, amikor azon egy ember jött Halas felől. Rá-
erős, nyugodt tempójú léptekkel haladt. Egymás mellé érve, köszöntöttem őt, mert
jóval idősebb volt nálam. Köszöntésem fogadása közben valósággal felmért értelmes,
barna szeme tekintetével. Én viszont őt. Meglepőnek találtam egyenes tartását, fáradt-
ságnélküli járását, mert fölül lehetett a nyolcvan éven.

A köszönés fogadása közben a levágott tetejű fekete báránybőr sapkát csak
mintha megigazította volna, amikor szólt:

— No, mi járatban van erre — öcsém? Mert nem erre a tájra való azt látom,
ha ritkábban teszek is kerület.

Elmondtam neki a Harka-Kötöny elnevezések iránti érdeklődésem, és a ka-
pott felvilágosításokat. Nem hagyta jóvá. Megállított és úgy magyarázott, szinte a
számbarágta a szót, nehogy elfeledjem.

— Kötöny nem a kunvezér neve, hanem inkább a rangja után lett elnevezve.
Annak a kunvezérnek, aki a kunokat a tatárok előli futáskor Magyarországra vezette,
Kutony volt a neve a rangja pedig „kete“. Sok idő alatt azután a keten-ből magyaros
beszéddel köten, kötön, utoljára Kötöny lett.

A kunok letelepülésekor a kete pusztája mellett a harkák pusztáját jelölték
ki. A „harka“ szóval pedig a kunok a bírókat tisztelték.

Kun-baksok Majsa, Kömpöc, Csólyos voltak. Azok után neveztek el a pusztá-
tákat. De Szónoktól (Szolnok) le egész Ómásig (Almás) apró kunbukrok telepedtek
le, néha már meglevő kis faluk mellé. Halas volt a legnagyobb. Azon a szálláson
élt a kovácsok, meg a faragók, gyógyítók legtöbbször.

Megindultunk s eltűnődve fűzte a szót: — Nem is lett volna itt a kunoknak
semmi baja. Jó legelő, jó halas vizek voltak erre felé. De volt velük baja a papi,
meg a lovagi uraknak, mert nem akartak vízre menni (megkeresztelkedni) és tartot-
ták a régi hitet: minden közös volt egy-egy bukorba. A lovagi és papi urak nagy
erővel rácsaptak a ketékre meg a lárókra. Nagyon sokat levágtak közülük. Az erőtlen
kunok azután megkeresztelkedtek, felvették a papi törvényt. Azóta nincs a kunoknak
ketéje. Csak az utolsó ötven évben, három uraság váltotta itt egymást.

De nemcsak az urak változtak itten. Váltakozott a szegénység is. Úgy hajította
itten a cselédi nyomorúság az embereket minden évben, mint ahogy a barlangót
úzi, hajtja az őszi szél. Ilyen átkozott föld volt ez a pusztaság azóta.

De aztán, ahogy a *Krasznája Ármija* ideért, — fűzte tovább a szót, — tavasz-
szal felosztották a földet. Változott az élet. Jobb lett, hogy a maga gazdája lett a
szegény. Nem maradhat fenn a kun átok sem örökké. Szűnőben van már. Kezdenek
visszatérni a „régire“: a közösen szerzett földet, közösen védik. Ezt úgy lehet,
ha egykarra dolgoznak. A közös erő — nagy erő. Itt van nem messze a Vörös Csillag
— lelkesen nógatott a hangja —. Nézd csak meg őket, mint csinálnak azok! Úgy,
mint a régiek, a régi hiten. Ezek már megialpaltak, mint a tarack. Nem jöhet már
olyan tátorján szél nyugatról, amely képes volt kihordani alóluk a hofmokot.

Megkérdeztem: ő szövetségi tag-e?

Lehorgasztotta fejét. Megindult. Úgy csendes lépés közben, szomorkás restel-
kedéssel felett, gyenge mentegetőzéssel:

— Nem vagyok. Amikor kezdtek nálunk, vártam, hogy hívnak maguk közé. De, hogy maguk között mindig a jó munkabirokat emlegették, hogy magukhoz kellene azokat édesgetni, hát én nem unszolkodtam közéjük. Ha ők nem gondoltak rá, „a tudom“ sokszor ér annyit, vagy még többet, mint a „bírom“, fölöslegesnek tartottam rájuk löcsölni magam. Pedig hallottam, hogy van valahol az országban egy százéves tehenész, aki a jó munkájáért kitüntetést is kapott. Úgy gondolom, az se a „bírom“-mal, hanem a „tudom“-mal szolgált rá.

— Errefelé megyek. — mutatott balra.

— Bátyám! Hol és mikor beszélgethetnék ki magunk?

Könnyed, ingerkedő volt a szava:

— Mindig ott fiam, ahol vagyok... — s az öreget elnyelte a köd.

A Babó-majorban csend fogadott. Elmúlt már az az idő, amikor itt Babó Károly égszagató káromkodása harsogott át a majoron. Ez a „Vörös Csillag“ tévesz majorja most. Átlátni sem lehet a köd miatt az egészet, de rendnek kell itt lenni, mert nem botlik bele sehol az ember, valami elhagyott szerszámba. Minden fedél alatt van. A gazdasági épületek, — ha kibújnak a ködből — nem sokat mutatnak kívülről. A baromfiól kívül még be sincs vakolva. A vedlett külsejű épületek belseje azonban ellenkezőleg mind tiszta, rendben tartott. Mintha csak tegnap meszelték volna ki. A tehének nagy nyugalommal pihenték a tiszta almon, a lóistálló üres, az igák a trágyát hordták szét a földeken, de hazatértükre már friss álom várta a lovakat az állásokon. Az ólakban a hízók, anyakocák és a süldők nyugodtan szuszogva áludtak. A kifutó akol tisztára volt felmosva. Még nézegettem az épületeket és belsejét, — bár a látottak elismerésre méltók, — az a gondolatom támadt; innen könnyen el lehetne vinni valamit, vagy kárt lehetne tenni. Hiszen az egyetlen udvaron járó élőlény a lomposzörű puli-kuvasz keverék is csak kíséretet, de még nem is vakkantott. Azonban a feltevést kénytelen voltam azonnal el is ejteni magamban, mert egy fiatal hang ezt kérdezte:

— Kit, vagy mit keres elvtárs?

Válaszoltam, s a hang útbaigazított merre menjek, hogy az emberekkel beszéljek. Míg odaértem, revizio alá vettem előbbi gondolatom és úgy módosítottam: „alighanem ezeknek csak a jóhíruket lehet elvinni innen.“

A mondott helyen hét nevető szemű ember lapátolta a megtöltött silóba a terhelő földet. Benn a silóban a földet egyengető ember nevetős szóval ingerelte őket: — Ha megfeszültök is, akkor sem temettek be.

Amazok nevetős szeme összevillant és még nagyobb tempóval dobálták fel a földet. A földet egyengető ember bajusza megmozgott, és ő maga egyenes mozdulatokkal húzta szét a kapával a bedobált földet. Olyannak látszott a kis társaság, mint a játékot élvező, abban örömet találó gyerekbanda. Élvezet volt a dolog nekik. Odaköszöntéseimre vettek csak észre. Kérdéseimre csökkent a munka lendülete, valamennyien rám figyeltek, és közben hol egyik, hol másik válaszolt.

Az elnök nincs otthon, bent jár a járásnál. A brigádvezető az egyetlen itt az alapító tagok közül. A többi az első, második évben a nehézségek miatt megtorpant, de a később jött tagság megmaradt. Tényleg nagyon szegényen kezdtek, de az állam segített. Adott négy lovat, húsz kocát és egy juh törzset. Színtelen, száraz hangon, minden dicsekvő árnyalat nélkül sorolták a statisztikaszzerű adatokat. Most van, huszonnégy lovak, ötvenkét márhájuk, négyszázhuszonhat juh, negyven anyakocsa, negyven hízó, negyvenkilenc süldő, tyúkféle ezer körül, hatvanhat maglúd.

A beadást csaknem teljesen teljesítették, még a kukorica beadásból van hátralék, amelyet legföljebb hat hízó leadásával kiegyenlítenek. A kapott törzsszállományt megadták már az államnak. A jószágtartás jó hasznot ad. Csak a gyapjuért kapott pénz jó két forinttal emeli az egy egységre járó részt, de jóval több a tejhaszon, és azzal csaknem egyenértékű a baromfi-haszon.

Van még egy kevés adósságuk a második évről, amikor egy százkilencvenhat méter mély kutat fúratnak, számítva öt hold öntözéses kertészetre. Ahhoz szivómotort a víztárolóba húzni a vizet, és egy centrifugális szivattyút vettek, mely a tárolóból emelte volna az öntözéshez a vizet. Gőboly hízolására önitató istállót építettek. Ezek a beruházások még meddők, mert nincs lehetőség kihasználni, mivel kevés a tagság a belterjes gazdálkodásra való áttéréshez. Az odúszerű cselédlakásokat is lakhatóvá

építették. Egy épületet rendbe hoztak iskolának, kultúrteremnek és mozinak. Saját vetítő berendezésük van.

Mintegy igazolásképpen a köd megritkult egy röpke percre, és megláttam a hívogatóan kedves, horvörös vakolatú cseréptető iskolai épületet. Az övék az iskola és gyerekeik tanítója is: Vida Lajos elvtárs. Az tanítja osztatlan tanítással mind az ötven utánpótlást a nyolc osztályban. Vida elvtárs már eltervelte: hogy a tavaszon úttörő kísérleti telepet létesít az önként jelentkező úttörőkkel. Minden gyerek kap egy tíz öl hosszú sort gondozásra, minden növényből. Ki fogják kísérletezni a nehezen honosuló más égalji növények gondozását is. Hátha a gyerekek botladozása rávezet arra, hogyan lehet beérlelni a kúnpuszták fekete homokján a gypatot is, ami nagyon jó volna, mert az előző években, mikor kötelező volt a gypapot vetése, náluk gyönyörű volt mindig a gypot, gubó-gubót ért rajta. De mihaszna volt az egésznek. Nem bírt kikovadni. Alig egy-két mázsát szedtek holdjáról, amikor ha kikovadhatott volna mind, elérhette volna a termés a húsz mázsát egy holdon. Így csak kárba veszett a ráfordított munka, mert a kovadatlan leszedett gubókból nem lett semmi jövedelem, mivel az mind összerohadt.

Bizony akkoriban nehezen ment a dolog, de haladtak mégis. Jó volna, ha az utánpótlás felnevelkedése előtt szaporodhatna a tagság. De az nehezen megy. Nem azért mintha nem volna új belépő, hanem azért, hogy az új tag belépése esetén lakást kér. Az pedig nincs. És nem is érnek rá építeni, mert akkor a termés maradna el, az elhanyagolt növényápolás miatt. Nagyon sok a földjük; sok munkát kér éven át az ötszázkilencvenhat hold szántó és kétszáz hold kaszáló. Mind a negyvenhat tag állandó munkában van. Nincs idejűz vályogvetésre, építésre. Legutóbbi is nyolc új tagot nem vehettek föl, mert nem adhattak nekik lakást. Pedig aki a Vörös Csillagba jelentkezik, az mind tudja nem létszám szaporodásra kell itt az ember, hanem szíves munkára.

Nemcsak a közösből van látszata a jó munkának, hanem otthon a háztájon is. Minden tagnak van tehene, csak a brigádfőnöknek nincs. Annak sem azért, mert nem bírt volna venni, hanem azért, mert az övé már három hónapja felfúvódott és elhullott. Ezideig még nem volt ideje elmenni „vásárt látni“ — nem engedte a közös. Mindig van sürgős végezni való a közösből. Csodálkozott is a Petőfi TSZ tagsága, mikor a Harnóczi-tanya mellett a krumpliföldet kápálták, hogy honnan tudott a Vörös Csillag harmincöt kapást odaküldeni? Amikor csak negyvenhat tagja van, s amikor a fogatosok, jószággondozók nem érhetnek rá kapálni menni, mert azoknak is volt hol megfogni a munkát.

A fitok nyitja: a jó kedv. A Vörös Csillag-beliék egyre-másra huszonhét mázsás kenyérgabonát hét-nyolc választási malacot, egy és háromnegyed bárányt kaptak az évi munkájukért, nem szólva az árpa krumpli, tengeri járandóságról. Hízik is mindnyájuk óljában hol három, hol öt disznó, és ott vannak néhol a jövő évi befogásra a süldők is — a nyári malacokból. Termeltek dohányt, rostikendert és cukorrépat is. Mind jól fizetett.

A dicsekvésnek árnyalata sem érzik válaszaikból. Összegezõ kérdésemre, hogy egyénileg jó-e rájuk nézve az év eredménye, a silóföldet egyengetõ ember válaszolt:

— Gondolhatja, ha tudja: én most egy éve gyűttem a Vörös Csillagba. Akkor egy kocsin hozták ide minden holmimat. Azt is elbírták volna húzni egy ló. Egész évben előlegből éltünk. Most már van tehenem is, és amim van, nem hiszem, hogy nyolc kocsira fölférne, de a lovaknak húzni kellene hozzá. —

Az öreg szava jutott eszembe: „megtalpaltak.“

Szerettem volna látni a juhnyáját, de nem tudtak útbaigazítani merre legeltetik őket. A köd nagy volt, nem engedte, hogy meglássam merre lehetnek. Pedig szép lehet egy akkora nyáj.

Elköszöntem.

...A Harnóczi tanyánál azt hittem megtaláltam a nyáját. A tanyakerítés bejárójánál vaskos bárányok bukkantak ki a ködből. Örzőjük befelé terelte őket a buja rozsvetésről. Jól látkak már. Elcsodálkoztam: asszony a pásztor. De még sem az. Az asszony: Gyóni Istvánné. S a bárányok habár egy kis nyáj — nem a Vörös Csillag nyája. A Harnóczi tanyán lakók háztáji gazdaságainak kis falkája, ahogy ezt Gyóniné az értésemre adta. Az övéké hét, míg többieké kettő-három. A bárányokat az egy-ségre kapták. Ők is csak kettőt kaptak, a többit úgy váltották meg azoktól, akik többen kaptak egy bárányt és osztolni kellett rajta. Inkább eladták, minthogy le-

vágják és a húsán osztozkodjanak. A bárányokat felváltva legeltetik. Legelő van a buja rozson, és annak hasznára van, mert ha nem legeltetnék, sásolni kellene a rozson.

Gyóniné különben — mikor látogatásom célját ismertettem vele — régi kedves ismerősként fogadott. Ő maga jó ötvenéves. Erős bokasüllyedése lehet. Fájdalmas, hajlott járású. Amikor megkérdeztem, miért nem adták el őket is a bárányokat, hiszen a városiaknak kellene a hús, akkor szembefordult velem:

— *Irigységből.* Nagyon irigy vagyok azokra, akik megeszik a kis bárányt. A kis husocskájából alig ehetnek tizenhatan finom falatot. Az irhácskája is kicsi. De ha két évig tartjuk őket, egy legalább nyolc kiló gyapjút lead odáig és még bárányt is vet. Ha akkor vágják le, akkor nyolcvan ember lakhat jól egyszer jó birka-hússal. De mi két év múlva is legjobb szeretnénk tovább tartásra adni, szaporodjon a tejhozama, a báránya és evapjúja.

Közben beterelte a bárányokat és meghívott: töltsen náluk az éjszakát. Elfogadtam a meghívást, és örökös szorgoskodása közben beszélgettünk a régi és új sorsról.

Az élet megváltozását a magukén át nézi. Amikor cselédeskedtek — jó, ha harminc csirkét bírt évente nevelni. Az egész családnak csak nagy néha került csirke a lábásba. Akkor csak olyan negyven, legföljebb hatvan dekás, és az is csak egy. Ha nagyobb volt a csirke, akkor megvették a piacon, és kellett a pénz sóra, petróleumra. Most meg bir nevelni száz csirkét is, és a nagyobb részét maguk eszik meg. De most már a levágásra kerülő csirke legalább kilós kell, hogy legyen, pedig a gyerekek sincsenek otthon. Beharmatozódott szelíd szeme, részketett a hangja, mikor a sovány kosztról beszélt, amilyenl gyermekit kellett táplálnia, s amely miatt elveszett akkor az ereje, és elnyomorodott önmaga is.

A gyerekek már kirepültek. Mind dolgozik a párjával együtt. Az egyik Pesten, a másik Szegeden, a harmadik a faluban lakik. Azokkal szemben nem oly gonosz az élet, mint velük volt. Az unokák olyanok mint a potykák. Pufók, mosolygós, élénk mind. És ismét könnyezik. Kisajtolja szeméből a könnyet a múlt, eszébe jutnak sápadt, ványadt, bőgő gyerekei, és maga előtt látja vidor unokáit. A sárgó könnyeken áttör a boldog mosoly is... Mint mesében a síró és nevető szemű királynak...

De ha előjött a panasz, nem áll meg a múltnál. Aggodalmaskodik a gyerekek miatt. A pestieknek nagyon kicsi a lakásuk. Igaz, van elég ennivaló, kaphatnak sokat, de nem mindent. Hentesáru sok van, de drága keresethez, és nem mindenki-nék szájaize szerint való. Aztán van baj a pusztán is. Rizsát soha nem lehet kapni. Pedig illene. Itt termelnek dohányt, cukorrépat, kendert. Ebből jut a rizstermelőknek is, már abból, ami belőle készül. Akkor miért nem jut a pusztára rizs, legalább disznóólésre háromkilónyi egy házhoz?

Beszédközben beesteledett, a vacsora is megfőtt. Hazatért Gyóni István is a munkából. Középmagas, barna ember, kemény, mint akit görcsös tölgyfából faragtak. Olyan darabos, nyers a szava is, de őszinte. Bozontos szemöldöke alatt a szeme kutató. Szeme szögletében bujkál a ravaszság, de elbújni nem tud. Még nagyot sem néz a vendégre, mintha mindennapos szokás volna náluk. Szíves, kemény kézfogással üdvözl. Azután a fejődedényt fogja. Ő fej mert a tehén rugós és felesége nem bír vele. Két tehénük van. A másik már elapasztott. Zöld fűre mehet választása után a borja.

Vacsora közben Gyóni a feleségét számoltatja el a házkörüli dolgokról.

Vacsora után Gyóniné mosogat, azután megágyaz. Pista bácsival meg a Vörös Csillagra kerítjük a szót:

— A Vörös Csillagnál is volt baj, — és nem is kicsi — a megalakulás után. Mi ötvenbe kerültünk ide, mándjárt az első elnök elzavarása után. Amint beszéltek, az elzavarás nem ment könnyen, mert nagyon bevágódott ember volt, és a mezőosztály meg a járás nagyon pártolta, mert bátran merete az újat. Ragyogó terveket gondolt el. Öttholdas öntözéses kertészetet, önitatós göboly és marhaistállót, és a lakóházakat padlózni, új, rendesen záró ajtó, ablakkal ellátni. Elfogadták, jóváhagyták a terveit. Költségkeretet, hitelt kapott a csoport. A tagságnak csak az előnyös oldalát mutatták meg a terveknek, a hátrányosat a mezőosztály és a járás is takarta, vagy nem ismerte fel. A beruházások végzése a tagság munkaidejének nagyobb részét foglalta le. A növényápolásra, időben való betakarításra alig ma-

radt erő, így kevés termés, sok kiadás után — mert a kölcsöntörlesztést kellett fizetni, zárszámadás után kevés jutott az egységekre.

Növelte a bajt, hogy az elnök a kulák apósához húzott. Az építkezéshez kapott anyag-szállítmányt a tázlári állomáson állította le, azzal az okkal, hogy így kevesebb vasúti szállítást fizetnek, és maguk Tázlárról is haza bírják nagyobb megterhelés nélkül fuvarozni az anyagot. A valóságos ok az volt, hogy így az apósnak jobb alkalmá volt a maga számára hazahordani az érkezett anyag jó részét, amit ott nála be is építettek. Erre későn jöttek rá, amikor még a szobák számára sem volt elég a padló deszka, nemhogy a konyhákba jutott volna. És az ajtó, ablak is kevés lett a majorsági lakások rendbehhozásához. Mikor tisztán látták, mint történhetett a dolog, ásóra, vasvillára kaptak és elzavarták az elnököt. Hogy mi lett az első elnök további sorsa, nem tudja senki, csak azt, hogy, az apósánál beépített anyagot is a Vörös Csillag fizette meg.

— Mikor idekerültünk, azelőtti napokban tűnt le az elnök csillaga. Vejemet választották meg elnöknek. én a pártszervezet titkára lettem. Nehezen mentek a dolgok, mert a tagság el volt kedvetlenedve, nem szívesen dolgozott. Vejemet hamarosan elvitte a járási pártbizottság. Akkor az én nyakamba szakadt az elnökség. Csináltuk a dolgokat úgy, ahogy tudtuk. Lassan rendbejött minden. Most nem állunk az utolsó helyen. De megdolgoztunk érte keményen. —

Gyóniné esti dolgát elvégezve üldögél a széken. Nagyokat bólint. Szundikál. Jó magamat pedig az érdekelt, hogyan sikerült a tagság közömbösségét megtörni, munkakedvét felébreszteni?

Pista bácsi elnyílt szemetükrén nagy bukfencet vetett a ravaszság.

— Tudom én, azt nagyon; nem a ló húzza a terhet, hanem a lóban levő alak. Hiszen jóformán egész életemben kocsiskodtam. Azt is tudtam, hogy a tagság nehezen talkarózik be azzal, amit a régi vezetők zárszámadása után kapott. A telet valahogy átsínylették, de olyan gyenge kosztot dolgozni nem lehetett. Azért megbeszéltük, hogy szorgos munkák idején főzötünk azoknak, akik dolgoznak, jó kiadás, erőt adó ételt. Így bírtak az emberek dolgozni, az erővel meg a kedvük is megjött. Főztünk eleget. Az asszonyok is mind sűrűbben, állandóbban jártak dolgozni, szaporították az ember egységét. Az ebédből a gyerekek részére is maradt egy kevés. Este az asszonyok csak a gyerekek számára főztek otthon hamari ételt. Most már az is könnyebb; mert mindenkinek van tehene.

— Így szoktunk bele az állandó munkába.

— Nagyon sok dolgunk van mindig. A növénytermelésnél több mint húsz hold föld munkája esik egy tagra. Más sürgős, soronlevő dolgok miatt úgy látszott, nem bírjuk kiegyelni a répát. Megkérdeztem a tagságtól: — Mit szólnának hozzá, ha a legközelebbi vasárnap lakodalmat tartanánk. Éppen olyan jó lesz a koszt, maint minden jóra való lakodalomban: de tánc helyett a répát egyeljük ki. Jónak tartották. Vasárnap kinn voltunk apraja, nagyja; a reggeli is jó lakodalmiasan kiadós volt. Akkor megjött a kedvük és egymást biztatták, szorították. Délre meg is bilent a föld. A nagyobb fele ki volt egyelve. Délután még szaporábban haladt, és napszállat előtt kész voltunk. Dalolva, táncolva menünk vacsorázni... A piacon megadtak volna jó másfélezetet a vasárnapra elfogyasztott tyúkokért, tejfő és túróért, de ennél nagyobb haszna lett a tagságnak az idejében elvégzett egyelés után. Így még majd annyi értékű cukor került minden egyes tag kamrájába a zárszámadás után, mintha levénült volna a fiatal répa.

Megkérdeztem: — Ha így rendbejött elnöksége alatt a Vörös Csillag, miért nem ő az elnök most is?

Nagy lélegzetet vett, sóhajnak is beillett:

— Sok bennem a hiba. A legnagyobb az, hogy annakidején csak két télen jártam iskolába. Így bizony nekem nagyon nagy dolog elolvasni a rendeletekből meg a szempontokból egy oldalt is. Hát még az egészet. Egészen belepistulok — ha bár így is Pista vagyok — mikorra végig bökögök rajtuk. Ehelyett úgy csináltam, ahogy legjobbnak láttam.

— A másik hibám az, hogy az iroda sohasem fogott. Úgy gondoltam, elég ott a könyvelő. Ha ellenőrzés jött, vagy bár honnan jöttek, engem nagyon véletlen volt, amikor bent találtak, — még a majorban is. Úgy éreztem, nekem ott a helyem, ahol a tagság dolgozik. Az annyira bele van merülve a dologba, hogy nem lát előre. Ha

ott voltam velük könnyebben megbeszéltük a dolgokat, anélkül, hogy egy kapavágást is késett volna a munka. Nem kellett külön értekezletet tartani, és ha valami hiány, vagy akadály mutatkozott, nem kellett küldönc, hogy mondja meg az elnöknek, ez vagy amaz hiányzik. Ott kinn tudtam meglátni, hogy hol segíthet a gépállomás, és így odaért a gépállomás segítsége idejében. Ha az utolsó percre hagyjuk, akkor a gépállomás is elkésik egy pár napot, mert nem tarthat készenlétben a mi számunkra gépet, embert, hogy azonnal küldje. Igaz, a gépállomás segítsége sokba került. De többé kerülni volna, ha nem segít. Akkor kevesebb jutott volna zárszámadáskor.

— Megláttam azt is, hogy saját erővel nem bírjuk háromszor kapálni a kukoricát. Megbeszéltük: kiadunk 60 holdat harmadából háromszori sorolásra és törésre. A sorokat ekekapával mi húztuk meg. A harmadosok holdja után tíz-tizenkét mázsa csöves kukoricát kaptak, töréskor. Elég nagy orrt kaptam a részbe adásért, mert úgy mondták, nekünk nem szabad kizsákmányoló módra termelnünk. Pedig a tagságnak se esett többi erő egyre-másra az egységre, mint azok kaptak. Haszon, az persze lett. Ha nem adtuk volna ki, akkor a hatvan holdon jóformán semmi termés sem lett volna. De így majd tízenkét vagonnal jobb kukoricánk lett. Az meg, ha nem terem, úgy is kellett volna a beszolgáltatást teljesíteni a föld után. Bizony nagyon meghúzta volna az osztani valót, ha nem terem. Így meg lett erő a tarlót bevetni kölessel, csalamadéval. Van takarmány bőven, lehetne göbolyt hizlalni, ha volna mit a hizóba állítani. Gondoltam arra, hogy a mosti hizó negyven disznóból, — ha beadtuk a hatot, és levágtuk a jövő évi étkeztetéshez nyolcat, — eladjuk a huszonhatot és az árért veszünk másod, harmadrendű marhákat és kihizlaljuk elsőrendűre és így adjuk el. Azonban meggondoltam, erre még rámondhatják, hogy kupeckedünk, és megüthetem úgy a bokám, hogy egész életemben a fejemre sántítok. Inkább azon voltam, váltásnak már le.

Jó lett volna ellenmondani, bizonyítani: helytelenül cselekedett a megfutamodással, de nem volt rá erőm, mert teljesen igaz van. Sok esetben értelmiségiek is elakadnak a rendelkezések értelmezésében, de még inkább a végrehajtásban. Hogyne akadna el Gyóni István minden jó akaratát mellett az ő kétféle iskoláján szerzett tudásával. Így hát a másik termelő szövetkezet a „Petőfi” fejlődéséről, erejéről érdeklődöm. Nem hiába. Meglehetősen ismeri azokat, mert ahogy mondja „rokonának” tartja őket. Beszámolója szabatos:

— A Petőfinek talán harminc tagja van és 600 hold földje. Jóságállománya 16 ló, 45 marha, 72 sertés, és nyájnyi juh. A Kossútnak 14 ló, 45 marha, 54 disznó és 60 juh az állománya. Tagsága harmincnégy vagy 36, földje szintén 600 hold.

— Talán rosszabb a földjük, mint a Vörös Csillagé, hogy úgy elmaradtak a fejlődésben? — kérdeztem.

— Nagyon jó gabonatermő föld mind a három szövetkezeté, de a kapásokat nem minden évben lehet rendesen munkálni. Sok az apró lapos, ahol eső után a víz megáll. Az akadályozza a munkát, mert fogatos kapával nem lehet végigmenni a táblán, a sekély vízállás alatt úgy felhigul a homok, hogy a ló is és az ember térdfele felül belesüllyed. Ezekben a foltokon minden kipállik. A gabona is, de ott legalább nem akadályoz, a további dologban. Ebben egyformán állunk mind és nem tudjuk, hogy lehetne rajta segíteni. A Petőfinél azonban más baj is van. Ott is hasonlórú volt az első vezetőség, az elnök, mint nálunk, csak azt 1952-ben ismerték ki. Akkor kiverték a tanyából. Azóta éled, de nekik még több föld jut egy tagra és ezért a késett dolog, az oka elmaradásunknak. A „Kossuth” meg ott vettette el a sort, hogy első típusúnak alakult. Ott nem volt a vezetéssel baj, csak későn tértek rá az igazi közörsre. Ha a hármasnál kezdik megalakuláskor, ők lennének az elsők.

Másnap reggel megnéztem a hizók etetését is. A hizók hamar áttértek a dalnok-versenyről az evőversenyre. Olyan százhusz-házharminc kilósak lehetnek már. Gyóninél még egyszer elmondta a disznókkal való számításukat. Elbúcsúztam tőle, tiszteltetve Gyóni bácsit, aki közben már „megszökött” dologra, nem akarván háborgatni alvását.

Az ég szürke búrja vízórátájon meghasadt délfelől. A nap ragyogó sugarai új színben mutatták meg a pusztát. A termelőszövetkezetek nagy zöld tábláin túl sokszáz újjongó zöld szalag nevetett föl a rozsdás színű elhalt, réti földek között. Észak-nyugatról látszott a kötényi erdő patinás bronz színű tömbje, mely mintegy

bástya védi az ártó szelektől a pusztát. A mögött áll valahol Kutony sátorhalma, az új falu. Vidoran mutatja magát, túlnyomórészt fehér falú, cserepes házaival. Egyelőre még másként csupasz, mert az utcákra ültetett akácok még nagyon fiatalok, és nem visznek szint a falu képebe.

Benéztem a Tanácsházára is. Beszéltem a fiatal V. B. elnökkel, aki Gyóni Pista bácsi veje. Mint tanácselnök is fiatal, novemberben választották meg. A fiatal elnök részben megerősítette az öregtől kapott adatokat Harkakötönyről, összehasonlító statisztikai adatokkal szolgált. A szám-statisztika rideggé teszi olykor az egész környezetet. De a fiatal tanácselnök felsorolása annyira teli van az átélés gyönyörteljesítő érzékeltetésével, szinte a nap süt szavain át. Ebből is kiemelkedő a közoktatás ügye. Az önálló közigazgatásra való átszervezés előtt a területen kétsz osztatlan iskola volt, egy-egy tanerővel, ami most két-két tanerővel tanít, a község területén épült egy új iskola és most kilenc tanerő tanít háromszáz létszámú tankötelest. S a falu területén ötvenegy új ház épült.

Az adatokat bejegyezgetve noteszomba, búcsúzom a kun-falutól. Ahogy megyek az út mellett a rozstáblán pásztor lányt hallottam énekelni. Űde hangján a „Trubadur“ kovács-kórusának dallama szállt és egy ekeszarvat fogó ember feje figyelmesen emelkedett, úgy hallgatta a munka gyönyörű melódiáját. Szépnek találta a társas munka örökszép melódiáját, de csak nevetve csóválgatta fejét. Tettszett neki már, amit meg nem értett, hogy változik itt is az idő: a föld. S főleg a fiatalság már újfajta énekeket dalol.

A traktorok fémes dobogással, dübörögték a taktust a leány dalához s így ébresztgették az elkövetkező jobb holnapot!

PETROVÁCZ ISTVÁN:

„Én“

— Magamnak és fiatal barátaimnak —

*Kamasz ifjú, indultam a társak
seregéhez, ők jöttek elé, m,
s mikor egymáshoz érénék, közénk áll
az a csúf, hideg én,
az a csúf, hideg én.*

*Lobogásra, örökre születünk,
nem enyészni üszök-feketén.
Magad megszzenesedsz! Mit akarsz hát
te örömtelen én,
te örömtelen én?*

*Lehetsz minden — magadban külön
[vagy,
s csak a másban feloldva — egyén!
Önmagadban hiába is oldódsz
te egyéntelen én,
te egyéntelen én!*

*Nyakas lényednek emberik arca
zokog börtönöd vak fenekén.
Ki a fényre őt mért nem eresztetd
gonosz, zsarnoki én,
gonosz, zsarnoki én?*

*Fel; az ifjú tavaszba emellek,
s rügybontó sugarak melegén
befagyott csigahéjad feloldom
te konok, dacos én,
te konok, dacos én.*

*S nyakas lényemnek emberibb arcát
kítakarom, mosdassa fény...
S belenőve a termékeny másba
leszek végtelen én,
leszek végtelen én!*

A szövőlánny dala

Csak szőttem egyre, rendületlen,
 Meg se láttam a tűznapot.
 Egyetlenegy legényt szerettem,
 Oly kedves volt... De elhagyott.
 Szememből forró könny patakzott,
 Végetnemérő, sós patak...
 Kerestem egy sötét kis sarkot
 S ott megszülettem a fiamat.

Sírok s a gépem nem ereszt el
 Hajnaltól késő estelig.
 Még ráadás is van nem egyszer:
 Az éjszakám is így telik.
 Alig-alig pislog a lámpa,
 S én gyermekemre gondolok:
 Maga fekszik a csöpp kis ágyba
 S szemére hű álom csorog.

Fáradt vagyok... Pirkad a hűs nap...
 Végre fiamhoz mehetek.,
 De pénzt jelent az éji műszak —
 Öröm feszíti szívemet.
 Jutna belőle majd hintalóra,
 S a munka könnyebben halad.
 Jó emberek az új orsóra
 Hozzák is már a fonalat.

Nos hát, munkához látok újra,
 A szálát újra fűzöm én
 És kezem alatt ég a munka,
 — Szívemben az a kis legény. —
 Más célom úgyszincs a világon,
 Susog, kattog, füttyöl a gép.
 Könnyeim közt már szinte látom
 Kisfiam új játékszerét.

Pénzt gyűjtöttem, hogy belőle
 Vegyek fiainak örömet.
 Először két, három, öt öre,
 Aztán gyűltek az ötösök.
 Az apróság gyorsan serdült fel,
 Agya borotvaként fogott,
 Megismerkedett a betűkkel,
 Egy-kettőre írt-olvasott.

Mikor útunk először ment szét,
 Kőd szállta meg a szívemet,
 Reámszakadt a bús öregség,
 Itt hagyott a fény s a meleg.
 Akár az orsó, meg nem állva
 Forog, forog a gondolat.
 Ki csalódások újít járta
 Abban nincs bosszú, nincs harag.

Búban, kegyetlen szenvedésben
 Nyúlik életem fonala:
 A kisfiam — a húsom-vérem —
 Felcserélt barátaira.
 Hálát adok a teremtőnek:
 Jól sikerült ez a szövet.
 Fiamtól kaptam az erőmet,
 S most árva vagyok és öreg.

Egész életem végigszöttem,
 Azt mondták: szorgalmas vagyok.
 A bölcsesség távol állt tőlem,
 Ma már anya sem maradok.
 Tegnapokból más nem lehetnek.
 De a múltért mit könnyezünk?
 Lám-lám, az orsóm is lepergett,
 Már készen is vagyok... Gyereünk!

* A kapitalista rendszer nagy ostromozója, a hű kommunista forradalmár Martin Andersen Nexó, nemcsak prózát, de verseket is írt. Ezt a két remekét Gurszky István fordításában közöljük.

Tánc

Versenyez a gordonkával
A hegedű, mint madárdal,
Felrepül, majd mélybe szárnyal —
Táncot rop a víg sereg.

Míg repül a lenge dallam,
Szoknya suhog szakadatlan,
De valaki ott e karban
Nékem mindnél kedvesebb.

Hol kihűlő, hol szerelmes,
Hol makacs, hol engedelmes
Játszadózó lányka-szem les —
Boldog titkát ellesem.

Annyi sok báj koszorúzza,
Míg csöpp ajkát összehúzza,
A lármában szinte súgja
Az örök szót — »szeretem«.

Sok kis kéz ér a tömegben,
De ha ő érint meg engem,
Mint tavaszi virág, — menten
Meggyújtja a szívemet.

Ismerek sok csudaszépet,
Aki mennyei ígéret,
De egyet a földi élet
Almimba hímezeit.

Gurszky István fordításai

CHARLES PERUSSAUX:

Az SS-hordák nyomán

— Azoknak, akik a Wehrmacht felfegyverzésére szavaztak —

Huszonhét holttest... Itt fekszenek, kiterítve,
élettelen bábuk, a testük összezúzva.
Huszonhét holttest... Itt vannak, meggyötörten,
szájuk kitátva,
fejük a sújtó kéztől roncsolt, —
vadállat-marta, — merő kelevény.
Újjuk begörbül,
akár a vénnek marka alma láttán.
Az arcuk zöld vagy sárga, mint penész,
agyaggal, sárral összekent.
Az arcuk puffadt, piszkos,
karjuk kitérve, mintha épp most várnák,
hogy szúr a bajonett. Inuk, akár a húr, feszül.
Itt fekszenek,
bűzlő hullává semmisítve.
Huszonhét izmos férfi. Tegnap még nevettek,
tegnap szerettek s táncoltak döngve,
hogyha kedvük szottyant.
Mereven fekszenek itt,
s mindennek ellenére tisztán,
keményen a sárba vésve, mint fenyegető írás.

Haraggal nézem őket s hosszan.

Dér Endre fordítása

JUAN REJANO:

A felelet

»... kedvesebb nekem az elkövetkezendő kor és a jövő költői, mert ma a mi lelkünkben csak egy feladat közös szenvedélye lobog.«

1919. Antonio Machado*

*Lelkembe szívom egyszerű és igaz szavad tápláló erejét,
mellyel érlelődtem zengő fatörzszé,
lábaidnál óh örökszép bércem.*

*Alázatosan és hűségesen
szürcsölték ifjú ajkaim nedveidet.*

*Lelkemben érzem lényed, benned élek s te bennem
mint kagylóba zárt, morajló tengerek.* —

*Hazai folyók
s a puszta, álmatag Kasztília
magányos vándora!*

*Vágyom
tünt életed körül emlékszárnyon,
lágyan
visszhangozni jövő felé intő
áldó meleg emberi szívedet,
békességgel, megnyugvással, hittel,
ha közelg a reggel...*

*Itt állok s állunk mindannyian: idézted e kort
s eljött.*

*Új élet sarj
csipős árnyak rejtekén.*

*Több vagyok-e
mint sóhaj, friss tavaszi rügy,
vagy halvány szikra felpattanó, viharodorta fénye?
Am kitáruló kezeim testvéri tenyerek melegítik,
felzengő dalok érlelik ércessé énekemet
és fürdeti homlokomat ébredező virradat.*

*Itt vagyunk együtt mindannyian, a gyásznak
nincs most helye közöttünk. Fehér galamb
piheg izmos vállaink felett és szemeink
a remény ragyogó kristályfényét tükrözik szerte,
kalászkok csillogása és az olajfa zöldelő ága
fon koszorút homlokodra: béke, óh emberiség örök álma!*

* Antonio Machado (1875—1939) nagy spanyol költő, ki a demokrácia és szocializmus eszméit hirdette. A spanyol ellenforradalom elűzte őt hazája földjéről és 1939-ben gyalog, viharban szökött át a határon Franciaországba, hol hamarosan meghalt. Verseiben földjének és népének szabadságkereső lelke él. A fenti verset a hódolat és megemlékezés ihlette Machado 80-ik születésnapja alkalmából. Írója Rejano mexikói spanyol költő.

Megsemmisül a dőre hiúság és a köznapi jajszó,
meddő szürke panasz és társnélküli magány,
hangunk csobog a feltörő akarás, vágyteli szorongás
zuborgó, hegyi forrásvizében.

Kenyér, szabadság, testvériség,

halld Mesterünk

bilincsbevert hazánk fojtott vérkeringésű
szívdobogását. Nézzéd
rajongott Duero folyód bús könnyező arcát,
csodás Ibériád földjét szennybe tiporva
s elkábítsa mérgező fémgözök fojtogató özönével, —
kínpadon prédaként vonaglik szép Spanyolország
és amint jóslón megénekelted, fájón, keserűen:
áruló förtelmes halál
lakmározik folyók, tengerek, bércek
bősséggel terített bemocskolt asztalán.

Nincsen erő

mely elnémítaná partjaid hívó szavát,
nem lesz élet addig szomorú Spanyolhonban
míg marad ott egy suhogó ostor
s egy kínban lihegő test halálpadok árnyán.

Tudom, a föld mélyén hol porladozol
kinn a határ mellett, te hallod a hangom,
melyben népednek esdeklő hű szava reszket.

Itt vagyunk veled, egységbe acélozza
lelkünket a láng heve, szomjas madarakként
győzedelmesen suhanunk ki az éjbe,
szárnyaló utunkon dereng előttünk a hajnal,
zsongító édes énekkel ébred az erdő,

és a te zengő harmóniád visszhangozik dalainkban.

Gönczi Klára fordítása.

Egy tanulmány problémái

A Tiszatáj 1955. februári számában megjelent Vajtai István: »A költészet varázsa« című tanulmánya. A cikk élénk érdeklődést és vitát váltott ki a szegedi értelmiség körében. Vajtai István arra vállalkozott, hogy a marxista esztétika egy nálunk eddig igen elhanyagolt területének problémáira választ adjon. Szándéka bizonyos mértékig úttörő és ezért tiszteletreméltó.

Vajtai István helyesen járt el, amikor munkájában elsősorban többévtizedes irodalomtörténeti, tanári, olvasói tapasztalataira és élményeire épített. Ami érdekes és tanulságos tanulmányában, az éppen a költészetet szenvedélyesen szerető, a költői művekben kifejezett gondolatokat, érzelmeket megértő és mélyen átérző ember vallomása a költészet lényegéről, a költészet »titkáról«. De ez a több részletében tanulságos és hasznos írás elméleti alapjait tekintve a marxista—leninista esztétika nézeteivel ellentétes, antimarxista állításokat tartalmaz. Nem vonjuk kétségbe, hogy Vajtai István becsületes szándékkal, a marxizmus—leninizmus elveinek megfelelően akarta tanulmányának problémáit megoldani. Viszont senki sem vitathatja el, hogy a szubjektív jószándékkal elkövetett hibák határozott és alapos bírálata csak előbbre viszi munkánkat, a jogos bírálat akadályozása pedig zavart és bizonytalanságot okoz minden esetben.

Véleményünk szerint Vajtai István tanulmányának legfőbb hibája, hogy a művészi tartalom és forma egységét — az általa is legdöntőbbnek tartott művészi kritériumot — nem a marxizmus—leninizmus felfogása szerint értelmezi. Cikkének zavaró hatását még növeli, hogy az esztétika egyik legnehezebb kérdéséről, a művészi forma, a tartalom-forma egységének problémájáról nem a marxista esztétika szabatos fogalmait használva, nem a marxista esztétika racionális nyelvét és elemző módszerét alkalmazva

ír, hanem a régi, elsősorban emocionális hatásra törekvő polgári esszé-stílusához tért vissza.

Vajtai István nemcsak a líra, hanem általában a művészet egyik legfontosabb kérdését állítja tanulmánya középpontjába: mi a művészi forma, hogyan történik a költői élményanyag művészi megformálása? ... Tulajdonképpen a művészi megformálás az a legdöntőbb alkotói mozzanat, amikor a születendő mű a Vajtai értelmezése szerinti »varázslatossággal« megtelik. Ezt a nézetét mintegy alaptételként meg is fogalmazza: »Életet nyilván nem lehet „formálatlanul” darabokban szülni, és ilyen értelemben a formaadás, a jó versnél, a végső esztétikai lehetőséget is jelenti.«

A marxista esztétika a művészi formának, az élményanyag művészi megformálásának nagy jelentőséget tulajdonít. Úgy gondoljuk, hogy talán éppen ez az a terület, amelyet felszabadulás utáni kritikai és esztétikai irodalmunk csak érintett, de az egyes műveket elemezve nem világította meg mélyen a művészi forma marxista értelmezését, nem szállt szemben elég határozottan és biztosan az itt jelentkező antimarxista nézetekkel.

Önmagában Vajtainak az ellen a megállapítása ellen, hogy a formaadás a jó versnél a »végső« esztétikai lehetőséget is jelenti, nem sok kifogásunk lehetne. De nézzük meg, hogyan értelmezi Vajtai a tartalom-forma egységet, illetve magát a művészi formát? Mindjárt tanulmánya elején kijelenti, mint elvi általánosítást: »Az „objektív valóságot” nem tartalmilag szüli meg a költő, mondjuk úgy, nem anagában, de mindenesetre megszüli formailag.« Ez a mondat világosan bizonyítja, hogy Vajtai István a formát a költői szubjektum születésének tekinti, vagyis szubjektívizálja a művészi formát. Az olvasó erre az érvelésre azt is mondhatná, hogy egy kiragadott mondaton alapul, ami még

nem bizonyít semmit, hiszen félreértésről, vagy esetleg erőszakolt belemagyarázásról is szó lehet. Hogy azonban a forma következetes szubjektivizálásával találkozunk Vajtai cikkében, azt többek között bizonyítja Petőfi formaművészetére vonatkozó megállapítása is: »Petőfi — a nyelvújítás nagy vajudásai után — megint olyan költő, aki a nyelv objektív erejével hat, nyilván azért, mert a tárgyi valóság és a szubjektív formaadás tökéletes adekvációjáról van nála szó.« (K. L. kiemelése). A polgári költészet forma-problémáját is hasonlóképpen értelmezi: »A polgári individualizmus túl akarta harsogni a maga énlármájával az életelőcsészugását. Ezért hajszolta a képtelenségig a dolgok „egyéni”, csak formai megragadását.« (K. L. kiemelése).

Az Irodalmi Újság május 7-i számában Hermann István rövid cikkben reflektált Vajtai tanulmányának problémáira. Hermann jó érzékkel idézi a cikk legproblématisabb kitételeit, de sajnos, éppen az idézett részek alapján nem mutat rá Vajtai István írásának súlyos elméleti hibájára, a tartalom-forma egységének idealista értelmezésére, a művészi forma szubjektivizálására. Hermann István megállapítja, hogy Vajtai módszere formalizmushoz vezet, »mert csupán a szubjektum felől közeledik a költői alkotáshoz, mert a szubjektum szerepét csak a forma-teremtésben látja — hollott megvan a szerepe magában a tárgyválasztásban, a tárgy felfogásában stb.«

Egy pillanatig sem akarjuk vitatni a szubjektum szerepét a művészi alkotói folyamatban. Abban is igaza van Hermannnak, hogy a szubjektum szerepe nemcsak a forma-teremtésben, hanem a tárgyválasztásban és felfogásban is érvényesül. Hermann végkövetkeztetését azért tartom elégtelennek, mert Vajtai formaszubjektivizáló nézeteit nem tárja fel és nem bírálja meg azokat. Sőt, Vajtai cikkének hibáját nem a forma szubjektivizálásában látja, hanem abban, hogy Vajtai a szubjektum szerepét csak a forma-teremtésben hangsúlyozza és ugyanazt nem mutatja meg a tárgyválasztásban és a tárgyfelfogásban.

A fent idézett példák világosan bizonyítják: Vajtai a tartalom-forma egységet úgy értelmezi, hogy a művészi alkotás tárgya, tartalma, objektív eredetű és természetű, formája ellenben a költő szubjektumának terméke, produktuma. A tartalom és forma egységének ilyenféle felfogása minden kétséget kizáróan antimarxista.

Lukács György figyelmeztet bennünket a tartalom és forma dialektikus egysége félreértésének, a forma szubjektivizálásának veszélyére: »A forma objektivitásának kérdése a marxista esztétika legnehezebb és legkevésbé feldolgozott pontjai közé tartozik. A marxista-leninista ismeret-elmélet ugyan, mint látuk, félreérthetetlenül megmutatja azt az irányt, amelyben a megoldás keresendő. De a korunkbeli burzsoázia felfogásainak befolyása irodalomelméletünkre és irodalmi gyakorlatunkra éppen ezen a téren sok zavart, a helyes marxista kérdésfelvetéstől való félelmet idézi elő. Félelmet attól, hogy a művészi formában objektív principiumot lássanak. (K. L. kiemelése). Ennek a félelemnek »ismeretelméleti alapja pedig a tartalom és forma dialektikus egységének félreismerése.« (K. L. kiemelése). (Lukács György: A realizmus problémái 39. o.)

A művészi alkotói folyamatnak éppen a megformálás az a vonatkozása, melyet a burzsoá esztétika szeret maszifikálni. A formában, a megformálásban a költői szubjektumnak minden objektív tényezőtől független szerepet tulajdonít, így jön létre a tartalom-forma antidialektikus »egysége«, hiszen az objektív tartalom és a szubjektív forma kibékíthetetlen és képtelen paradoxon. A forma szubjektivizálói a teremtő, az alkotó költői egyéniség védelmében tagadják a forma objektivitásának elvét. Természetesen, a szubjektivizmusnak ezek az elméleti képviselői világnézeti, ismeretelméleti okokból vallanak idealista felfogást. Fejtegetéseink igazolására idézzük Sík Sándor esztétikájának antidialektikus tételét a tartalom és forma kérdéséről: »A tartalom minden eleme megvolt már előbb, mielőtt esztétikai tartalomná lett, kiválasztatlanul, megdolgoztatlanul, jelentéktelenül a tartalmi materiában. Az anyag minden eleme meg volt már előbb, mielőtt esztétikumná lett, kiválasztatlanul, megdolgoztatlanul, jelentéktelenül az anyagi materiában. De hol volt, honnan való, miből szakadt a forma? Nem tudunk mást felelni: »Az alkotó egyéniség kimeríthetetlen mélységeiből.« (K. L. kiemelése), (Sík Sándor: Esztétika. II, kötet A mű és a művész 146. o.) Sík Sándor ezt a felfogást Fiedler idealista álláspontját magáévá téve vallja.

A forma miszifikálói azt a nézetet képviselik, hogy a kérdést racionálisan megoldani nem lehet, mert a forma a művészi egyéniség megfejthetetlen titka. Ezeket a kérdéseket azért kell határo-

zotán és élesen felvetnünk, mert a jó-hiszemű, a művészet, az esztétika problémái iránt érdeklődő olvasók egy részében még mindig él az a nézet, hogy a művészi forma objektívításának kimondásával egyben tagadjuk a költői egyéniség alkotó szerepét s az egész költői alkotói folyamatot mind a tartalom, mind a forma vonatkozásában egyszerű, mechanikus tükrözési folyamattá szimplifikáljuk. Sajnos, arra itt nincs lehetőség, hogy az objektívítás és a költői egyéniség kapcsolatainak s összefüggéseinek kérdését részletesen tárgyaljuk, de mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy a költői egyéniség szerepét nem az objektív valóság művészi »reprodukálásában« látni, hanem valami *önmagából teremtő* akcióban ismerni fel, hacsak formai vonatkozásban is: tudománytalan, megtevesztő, idealista álláspont. Tudománytalan, mert például az egyéniség misztifikálói a forma kérdésében — épp a forma objektív eredetének tagadása miatt, — nem tudtak és nem is tudnak exakt, tudományos eredményekhez jutni. Legtöbb, amit elvéhetnek, hogy a formát »titoknak« nyilvánítják, amivel már el is érkezhettek minden idealista titok »értelméhez«: az istenhez. Ehhez is a legjobb példa Sík esztétikájából kínálkozik: »Egy bizonyos: itt ismét az esztétikai titok örvénye felett állunk, amely persze csak egyik aspektusa a nagy, a legnagyobb, az egyetlen titoknak: a Szellem titkának. A forma mindenképpen ennek a titoknak a megcsillanása. Titok a fogamzás: nem tudjuk, honnan jön. Titok a fogamzástól a születésig való lappangó élete: nem tudjuk, hogyan jelenik meg az anyagban.« (Sík Sándor: Esztétika. II. kötet A mű és művész 146. o.).

Vajtai cikkének védelmezője Vajda László főiskolai tanár többek között megfeledezett arról, hogy szakkérdésekben az antimarxista tendenciák nem mindig a marxizmus—leninizmus tételeinek nyílt dezavválásában, ellenséges, vagy alpári hangú ócsárlásában nyilvánulnak meg, hanem sokszor szubjektíve jó-hiszemű, de objektíve a marxizmus álláspontjával ellentétes és éppen ezért káros hatású szakmai-elvi nézetekben jelentkeznek. Gondoljunk csak a marxizmus—leninizmus klasszikusainak a látszólag kijelentőségű, de a marxizmus—leninizmus felfogásának ellentmondó nézetekkel szemben folytatott következetes harcra. Nem ismertek fáradtságot a részletkérdések elferdítése elleni harcban sem, és álláspontjuk az volt, hogy az alkotó szubjektív jószándéka sem lehet fel-

mentő indok az objektív hibák kemény bírálata alól.

Fejtegetéseink után megkérdezhetjük: vajon Vajtai cikkének hibái csak a stílus, csak a terminológia homályosságában, vagy csak részletkérdésekben jelentkeznek? Válaszunk egyértelműen az lehet, hogy cikkének alapvető problémájában, a tartalom és a forma egységének kérdésében Vajtai antidiialektikus, szubjektivista álláspontot képvisel. A líra az ő esztétikai felfogásában azért nőhet megfejtethetetlen *mágikus* talánnyá, mert értelmezése szerint a költői egyéniség által »szült«, »teremtett« forma maga is talány, melynek racionális megfejtését nem tartja fontosnak.

Az irodalmi vitán Halász Előd professzor a leglényegesebb problémára felhívta a figyelmet, amikor utalt a tartalom és forma egységének antidiialektikus felfogására. Azért igyekeztem ezt a problémát elmélyíteni, mert véleményem szerint ez Vajtai gondolatmenetének tengelye, cikke hibáinak legfőbb forrása.

Csak ez a szubjektivista szemlélet eredményezhette, hogy a leglényegesebb esztétikai mozgatórugót egy szubjektív tényezőben, az »izgalom«-ban vélje felismerni. Az izgalom Vajtainál nemcsak az alkotói és »élvezői« magatartás legfőbb elve, hanem történelmi és társadalmi tényező is. Ezt ékesen bizonyítják a cikkekből csokorba kötött »izgalom«-kifejezések és összetételek is. pl: végleges izgalom, izgalom nélküli, legizgalmasabb század, század izgalmai, halálos izgalom, mögöttes izgalom, permanens izgalom, kevésbé izgatott, izgalmaikat álcázó, egyéni izgalom, kozmikus-kollektív izgalom, kollektív-kozmosz izgalom és nagy izgalom.

A cikk elején megállapítottuk, hogy Vajtai István több részletkérdést helyesen tisztázott. Sajnos, az eddigi vita során a tanulmány védői a szerző jószándékára és a cikk részeredményeire hivatkozva a lényeges problémát kikerülték: azt, hogy a tanulmány alapfelfogása a tartalom és a forma egységének értelmezésében antidiialektikus, szubjektivista, következként a cikk is lényegét tekintve antimarxista. Minden stílárius, terminológiai és irodalomtörténeti hibája ebből ered, és nem a megfordítottja áll, amit védői hangsúlyoztak, hogy alapjait tekintve marxista munka, melynek hibái mindössze a stílusban és a terminológiában mutatkoznak ki. Hogy hibái lényegbe-vágóak, erről a szakemberek és az olva-

sók többsége egybehangozóan nyilatkozott már. Nem kétséges, hogy az elméleti oportunitizmus a művészi igényesség, a hozzáértés nevében jelentkezik és még arra is hajlamos, hogy a logikus és szabatos marxista igényű bírálatot szembehelyezze a hanyatló polgári »színvonalat« és »igényességet« kifejező, a semminél alig többet mondó kozmikus, kollektív-kozmikus és mágikus stb. szavakat. Ez a polgári-arisztokratikus »végtelen«-átérzés az elméleti képzetlenség és a gondolati üresség végtelenül pregnáns szimbóluma; a hanyatló polgári esztétikában az esztétikai »élvezés« mocsarává lett, melyben mindenki jól érezheti magát, akinek nincs

pontos kifejezésre alkalmas érzése és gondolata.

Ahogy a marxizmus—leninizmus klasszikusai minden nehéz és bonyolult kérdést meg tudtak oldani a gondolat és a nyelv hatalmával, ugyanúgy a marxista esztétikának is meg kell tudni oldania a »költészet varázsa«-nak kérdését, ha következetesen a marxizmus—leninizmus módszerét alkalmazza. És nincs szüksége homályba burkolózó áltudományosságra és külön tolvajnyelvre, melyet csak a »beavatottak« értenének, ha lenne értelme.

KISS LAJOS

A magyar irodalom típusai

I.

Ha igaz, hogy a típus egy társadalmi jelenség lényegét fejezi ki, egy nemzeti irodalom típusainak tanulmányozása nem kevesebbet ígér, mint annak feltárását, mit látott meg ez az irodalom a maga társadalmi életének legfontosabb kérdéseiből. Ha így fogjuk fel a dolgot, megütődve állapíthatjuk meg, hogy a múlt magyar irodalomtörténete meg sem kezdte e feladat elvégzését, mely irodalmunk mondanivalóinak legmélyebb megvilágítását ígéri. Irodalmunk típusai helyett a múlt a különböző nemzetek tipológiáját szerette kutatni, s történelmünket a magyar lélek sajátságaiából magyarázni. Ugyanazon osztály nemzeteként különböző típusait kereste, nem pedig ugyanazon nemzet osztályonként és koronként eltérő típusait.

Így a Horthy-korban meglehetősen népszerűsége tett szert *Prohászka* Lajos tipológiája, amely nagy vonásokkal felvázolva a különböző európai nemzetek állítólagos lelki alkatát, végül részletesebben rajzolta meg a magyar ember »örök típus«-át, mint bujdosó-ét, akit szembeállított a német »örök típus«-ával, a vándorral. A bujdosónak, mint történelmi magyar típusnak felfogásában lehet is valami igazság, ha a magyar gyarmati helyzet következményét látjuk benne. De *Prohászka* nem így fogta fel. Az ő bujdosó-kepe részben az irredenta, részben a

némekkel szemben érzett alacsonyrendűségi komplexum szülötte volt. Bizonyos hatást gyakorolt egy időben *Szabó Dezső* felfogása is, aki szerint Arany János Toldi Miklósa »a magyar irodalom központi típusa, folyton felkísértő arca«. Persze ez: a Toldi, aki *Szabó Dezső* fajgyűlölettel súlyosbított narodnyikságában született, a nagyszerű magyar paraszt jelképe, akit állandóan az idegenek nyomnak el. (A magyar irodalom sajátos arca (23. l.) *Szabó Dezső*t nem zavarta, hogy Toldi György és Nagy Lajos udvarának apródjai éppúgy nem idegenek, mint azok a birtokos nemesek, akik a magyar parasztot évszázadokon át jobbágyi elnyomatásban tartották. Az ő Toldi Miklósa nem azonos sem az aranyjánosi elgondolással, sem a történelmi valóság igazi tartalmával.

Megnehezíti a kérdés vizsgálatát az is, hogy a magyar köztudat irodalmi típusainkra csak egy kis részét fogadta el élete képeiül. Hamletet, Tartuffeot, Harpagont, Faustot, Oblomovot nemcsak saját nemzetük, de az egész emberiség egy-egy embertípus jelképéül tekinti; a francia közszellem szinte köznevekkül használja Tartuffe, Harpagon, Rastignac, Bovaryné, stb. neveit, s Oroszországban mindenki megérti ha Lenin egy-egy gogoli vagy cscedrini alakkal példálózik. A mi irodalmunk típusai közül csak kevés vált népszerűvé. Melyek? Egy fiatal irodalom-

történész szerint a népszerű, a jelképpé nőtt figurák »túlnyomó többségükben negatív tulajdonságok hordozói, a haladó írók társadalomkritikájának megtestesülései«, pozitív hóst nemigen találunk közöttük, mégpedig azért nem, mert ezek »az osztálytársadalmakban hol nyitabb, hol burkoltabb formában a fennálló rendszer elleni harcra mozgósítottak, veszélyt jelentettek az uralkodóosztályok számára«. (Pándi Pál: Csillag, 1952, 456. l.) Igaz volna ez? A fiatal író megelégszik az első feltevessel, mely a keze ügyébe került. De vajon az uralkodó osztály gyűlöletes képviselője, a haladó társadalomkritikát hordozó, kifejezetten támadó tendenciájú negatív figura kevésbé veszélyes a fennálló rendszerre, mint a pozitív hős? Nyúzós és Macskaházy kevésbé veszélyes, mint Toldi vagy János vitéz? Ha pedig legalább annyira veszélyesek az uralkodó osztály miért fogadná el inkább őket, mint a pozitív hőst? S vajon valóban inkább elfogadja-e? A tapasztalat szerint a rokonszenves hősök könnyebben válnak népszerűvé, mint a gyűlöletes alakok. A nép és az uralkodó osztály megegyezik abban, hogy a vonzó hőst szeretik, aminő Achilles, Siegfried, a mesebeli harmadik fiú, Toldi és János vitéz, vagy Ludas Matyi, Berend Iván vagy az aranyember. A negatív alakok általában csak akkor népszerűek, ha nem gyűlöletesek, csak nevetésgesek. Jellemző, hogy például Tolnai Lajos összes alakja közül csak egy vált annyira-amennyire közismertté: Közli József, a puszta dokumentumokat, történelmi adalékokat szellem nélkül publikáló tudományos kukac nevetésges alakja; vele még versben is találkozunk. (Komjáthy J.: Ha majd a hír...)

A komoly társadalmi kritikát magukba sűrítő alakok, irodalmunk legtöbbet mondó típusai nem kerültek ki a magyar olvasó képzeletének arcképcsarnokába, mert ezek az alakok mélyreható kritikával ábrázolták a magyar társadalmat, a magyar uralkodó osztály pedig illúziókban élt s visszautasította az őszinte bírálatot. Amíg a kritika legfőljebb tréfálkozva, mintegy csak a bőr felületét karcolta (mint Pontyi, Mokány, a Peleskei Nótárius alakja útján tette), ez csiklandozásnak számított, s nem tiltakoztak ellene. De Viola vagy Rózsa Sándor ábrázolása a társadalom csontrendszerét tárta fel, s ez már felháborodást váltott ki. Az ilyen regényalakokat forradalmasodó korok szűlték és csak a magyar társadalmi viszonyokkal mélyen elégtelen korok és

rétegek fogadták magukba. De nálunk az ilyen korok nem tartottak soká. Eötvös József Violájának nem volt ideje népszerűvé válni, mert 1845-ben jelentkezett, s ha 48-ig voltak is lelkes, együttérző olvasói, 49-től már visszatetszéssel találkozott. Emlékszünk rá, hogy Móricz Zsigmond Rózsa Sándor-a annakidején egyenesen felháborodást keltett. Ady és Móricz szemlélet u. i. a magyar uralkodóosztály még bosszúsabb indulattal utasította el, mint egykor Eötvösét: Neki illúziók kellettek, Jókai nagyszerű hőseit zárta a szívébe, vagy legfeljebb Mikszáth családianan kedélyes kritikáját fogadta el. Ez annyira így van, hogy a realista típusnak már a megteremtése is gyakran akadályokba ütközött: gondoljunk a hivatalos és társadalmi cenzura és az üldözés ezerféle módjára, amellyel az uralkodóosztályoknak ismételtelen sikerült megakadályozniuk, hogy írónk Dózsa György képét megalkossák. Regény- és drámairodalmunk ezért aligha mutat fel annyi mélyen megértett alakot, mint az orosz vagy a francia. Van benne sok töredékes kísérlet, de kevés az emlékezetbe vésődő monumentális alak. S csak természetes, hogy az az ellenállás, mely Dózsa ábrázolását rendszerint már csírájában megölte, a megszületett hasonló szellemű alakokat is megbélyegezni vagy tudomásul nem venni igyekezett.

Hogy fogjunk hozzá már most a magyar irodalom típusainak kikereséséhez? Keressük ki és gyűjtjük össze, szorgalmas botanikus módjára, milyen típusokat rajzoltak az egyes írók vagy hogy milyenek uralkodtak különböző korokban? Így csak a típusok egy rendszertelen és áttekinthetetlen katalógusát, szervetlen halmazát állíthatnánk össze, mi pedig, hogy úgy mondjam, a magyar irodalom »típusait« keressük, azokat, amelyek irodalmunk legfontosabb és megkülönböztető mondanivalóját sűrítik magukba.

Mint tudjuk, az író típusalkotása részben attól függ, hogy az objektív valóság mit tár eléje; de nem kevésbé attól is, mi az, amit helyesel és amit elítél, mi az, amit a fejlődést előmozdítónak vagy akadályozónak tart. A típus tehát az objektív valóságnak és pártos megítélésének közös szülöttje. Haladó kor és író ezért más típusokat rajzol, mint a reakció kora. Mutasd fel a típusaidat, mondhatná az irodalomtörténész az írónak, s megmondom, mi a politikai felfogásod. S ez nemcsak az íróra érvényes, hanem az irodalomtörténészre is. Amint az író a maga poli-

tikai felfogása szerint itéli meg, mi a lényeges az élet jelenségei között, az irodalomtörténész is ugyanúgy válogat az irodalmi alakok között. Nincs mit tagadnunk, hogy az irodalomban nyugzó alakok tömegéből minket azok szólítanak meg, akiket magunk is keresünk, s azokat keressük, akik a magyar történelem leglényegesebb folyamatairól való felfogásunkat tükrözik. Így az sem véletlen, hogy irodalmunk típusait csak ma kezdjük tanulmányozni. Irodalomtörténetünk, mint afféle hivatalos alkalmazott, a múltban sokkal elmaradottabb volt, mint szépirodalmunk, s nem emelkedett olyan nézőpontra, ahonnan áttekinthette volna irodalmunk titkait. Ma épp azokat az alakokat figyeljük fokozott érdeklődéssel, akik előtt az uralkodóosztálybeli olvasó a múltban megbántva hunyta be szemét. Talán attól lehetne félni, hogy így az irodalomtörténész jogosulatlan szubjektív vizmust visz kutatásaiba, s voltaképp azt keresi, hogy az ő agyában lévő kép megvan-e az irodalomban is. De ily' »szubjektivitás«⁹ nélkül Háy Jánost, Közli Józsefet, vagy a népszínművek cigányát épp oly fontos típusnak kéne tartanunk, mint Violát, vagy Rózsa Sándort, így pedig lemondanánk a lényeges és a lényegtelen megkülönböztetéséről, azaz a lényegesnek megismeréséről. A könyvtári katalógusokhoz hasonló típusalmazt gyűjtenénk így össze, amely katalógusokban egy Petőfi-könyv éppen oly cédulán szerepel, mint Hazafi Verai János valamely nyomtatványa. Azonban a társadalmi élet jelenségei s az azokat tükröző irodalmi alakok közt vannak központi jelentőségű és vannak perifériikus jelenségek. Elkülönítésüket az irodalomtörténész csak úgy tudja elvégezni, ha neki is megvan a felfogása arról, mi fontos, mi nem az. Elkerülhetetlen ez, s nem baj, hogy az. Csak az elengedhetetlen, hogy felfogása helyes legyen, hűen tükrözze a társadalmi valóságot. Ebben az esetben nem kell félnie attól a veszélytől, hogy taláalomra ragad ki típusokat. A társadalom-történet térképe az irodalomtörténet területén is eligazít bennünket. Összefügg ezzel Lukács György megfigyelése: »Az emberi élet nagy objektív problémái... nem zseniális mesterek kitalálása, hanem egymásból következnek, egymással láncot alkotnak, magában az életben. Hogy tehát az irodalom nagy alakjai olyan folytatólagos összefüggésben vannak, hogy a nagy, tipikus alakok megteremtésében bizonyos történelmi hagyomány uralkodhatik: az csak

az élet objektív valóságában meglévő összefüggések tükröződése.« (Nagy orosz realisták, I. 129. l.)

II.

De ha — Lukács szavával — a magyar élet objektív valóságában meglévő összefüggések irodalmi tükröződését keressük, nyilvánvaló, hogy a XVIII. század vége óta (ahonnan regény- és dráma-irodalmunkat ezúttal vizsgálni óhajtom) a magyar történelem fő tendenciája lerázni a gyarmati helyzet igáját és a feudalizmus láncait, kivívni a nemzeti önállóságot és eljutni a kapitalista gazdálkodás és a polgári demokrácia vélt szabadságába. *E társadalomtörténelmi felismerés az a lámpa, amelynek kigyulladására az összes fontos típusok egyszerre megvilágosodnak előttünk.* Az irodalom úgy vesz részt a mondott harcban, hogy bemutatja a nemes igaztalanul előnyös és a paraszt igaztalanul hátrányos helyzetét. A főtipusokat ezek ábrázolásában kell keresni. Mivel pedig a nemes és paraszt ugyanazon társadalom, a feudális társadalom alkotórészei, képük együtt változik a társadalommal és ennek megítélésével. Ábrázolásuk fejlődésében a polgárosodási törekvés kezdete óta — természetesen a teljesség minden igénye nélkül — a következő állomásokra szeretnék rámutatni:

1. Az első fokon még csak a nemes van a láthatáron, s ő is csak a művelődés szempontjából. Bessenyei még enyhé gúnymosollyal nézte Pontyit, Csokonai már élesebb kritikával a magyar irodalmat fitymáló grófot és középnemest. E típus utolsó példányai Kisfaludy Károly Mokánya és Gaál József Baczur Gázsija. A bírálat e fokon egyelőre mindig kizárólag a kultúrához való viszony szempontjából történik.

2. A nemesség kritikája akkor éleledik ki, mikor a jobbágygazdálkodás csődje következtében a paraszt is megjelenik a láthatáron, s a nemesség a hozzá való viszonya szempontjából kerül mérlegre. Döbrögi uramat Fazekas Mihály már nem a műveletlensége miatt itéli el, hanem mert igazságtalanul bánik Ludas Matyi-val; a királyi udvar fényűzése a Bánk bánban azért oly vértlázító, mert Tiborc és a Tiborcok nyomorához mérjük; Kisfaludy Károly Stibor vajdájának vad embertelensége is a jobbágyaival való viselkedésében lepleződik le.

3. A következő fokon a kritika az egész nemesi életforma megítélésévé mé-

lyül. Fáy András Bélteky Mátvásában, Eöt-vös A falu jegyzőjében, Petőfi szatíráiban (A táblabíró, Pató Pál úr, a Magyar Nemes, stb.), valamint Arany János Elvesztett alkotmányában (Rák Bende remekplasztikus alakjában) a haszontalan, parazita, mások verejtékén pohosodó, silány nemesnek mély megvetéssel rajzolt képeit kapjuk, a gogoli Holt lelkek arcképeinek magyar párjait.

4. Amint aztán világos lesz, hogy nemzeti és emberi szempontból milyen fontos a paraszt, a kritikai realizmus első nagy magyar alkotásában, A Falu jegyzőjében mint betyár tűnik elő. Tudjuk, hogy a jobbágy, akit a földesúri embertelenség betyárrá üldöz, a harmincas évek óta a magyar irodalom legnépszerűbb hőse, s nem véletlen, hogy a magyar kritikai realizmus utolsó nagy alkotása, Móricz Zsigmond Rózsa Sándora egy nagynevű betyár alakjának feltámasztásával zárja le a kört. A betyár, illetve rabló, mint a felbomló feudális társadalom és az eredeti főkefelhalmozódás elleni lázadás hőse, általános európai jelenség: a Robin Hood-balladákban éppúgy megtaláljuk, mint Schiller Haramiák-jában, vagy Kleist Mihael Kolhaasában. De a keleteurópai irodalmakban különösen népszerű: a görög klefite, a délszláv és román hajduk, az orosz szegénylegény, a magyar betyár mind ugyanazon típus változatai: valamennyien a földesúri kizsákmányolás ellen lázadnak.

5. A parasztsors új kérdéseit fedezi fel Arany János, azt, amelyet sárarany-motívumnak nevezhetnénk (bár egy pillanatra már Csokonai: Jövendölés egy somogyi iskolára c. versében felvillan.) Arany döbben rá először, hogy a paraszt elnyomtatása nemcsak ártatlan emberi életek pusztulását okozza, hanem gyakran magasabb szellemi értékeket is. Tudvalévő, hogy évtizedeken át foglalkoztatta őt a mostoha viszonyok miatt kárba vesztő népi tehetség kérdése. Ezt akarta bemutatni a Bolond Istókban, ezt a Falu bolondjában, ezt fejtegeti több prózai cikkeiben, mint pl.: »Ama bojtárfiú, ki oly keservesen rikatja furulyáját s órákig elnézi a felhők játékát, vagy a folyam siető vizét, szerencsésebb viszonyok között költő fog ott lenni, amaz élces falusi vőfélben, ki egész lakodalmas népet mulattat furfangos ötleteivel, a magyar nemzet vőjátékírója veszett el (s kár!), ama vén parasztjós, ki képzelme szörnyeivel egész vidéket rémületbe hoz, a romantika első apostola leendett. Egyik nagy költőnk arc-

képére hallám e megjegyzést: úgy néz ki, mint a falu bolondja, — s valóban fosztassék meg e költőnk az elemi oktatás minden jótékonyágáról, hagyassék magára egy rideg faluban, hol az anyagi lét fenntartása vesz igénybe minden erőki-fejtést, — nem tudom, ha az élelmesb, gyakorlatiabb, ügyesebb földiek szemében egyéb lesz-e?« (Az ésszerű utánzásról a költészetben). Ez a kérdés különböző változatokban ismételtlen felbukkan irodalmunkban, jeléül, hogy folyton vérző, nyílt sebe volt a magyar életnek. Ilyen népi tehetségre mutat rá Mikszáth a Különös házasság Vidonkájában, Tömörkény: Ferkó és Igy volt rendele c. novelláiban (Kétkézi munkások c. kötetében), Móra Ferenc a Szeptemberi emlék-ben, Gárdonyi annak a parasztembernek fájdalmas dilemmáját mutatja be, aki tudja, hogy jóesű fia elkallódik, ha nem tanul, ha meg tanul, hát elidegenedik tőle (Tanácskérés, Az én falum c. kötetében). De a helyzet tragikumát legmélyebben Móricz Zsigmond éli át, aki a forradalom küszöbéig vívó társadalmi fejlődésnek köszönhetette elődeinél mélyebb és világosabb társadalomszemléletét, melynek segítségével oly sikerrel általánosította tapasztalatait s a magyar irodalom legnagyobb típusalkotója lett. *Sárarany*-ában Turi Dani tragikus hangon mondja ki, hogy az ember »Arany a sárban. Ki hát a bűnös, ha ebből az aranyból semmi sem lesz? Az isten, aki nem csinált belőle semmit.« A sáraranyprobléma jelentőségét eleve valószínűsíti, hogy nem magyar különlegesség, hanem a többi keleteurópai irodalomban is felbukkan (Turgenyev *Rugyin*-jában, Sienkievicz Muzsikás *Jankó*-jában, stb.) Legyen szabad ezzel kapcsolatban megpendíteni a javaslatot egy nemzetközi munkaközösség megszervezésére, mely a világirodalom s elsősorban a rokonfejlődésű keleteurópai irodalmak típusait tanulmányozná, s összehasonlításuk alapján megállapítaná, mi az, ami az egyes nemzeti irodalmak megkülönböztető tartalma.

6. 1848 után átmenetileg fordulat állt be irodalmunkban a nemes megítélésében. Míg a reformkor haladó irodalma a nemes főképp mint hitvány kizsákmányolt ábrázolta, most megvilágítja azt az értékes szerepet is, amelyet mint a függetlenségi harcok vezetője töltött be. Íróink előbb — a szigorú cenzura és loyális neveltetésük következtében — a gyűlöletes idegenek elleni küzdelmet csak a régmúltban és ott is az osztrák helyett né-

met, cseh vagy olasz kalandorok elleni harcokban mutatták be. 1848 eseményei élezik ki és tudatosítják az ellentétet Béccsel annyira, hogy ez most már sokáig nem is kerül le a napirendről. 1848-tól válik népszerűvé Rákóczi alakja, majd a szabadságharc témája. Mivel pedig a függetlenségi harcnak a kis- és középnemesség volt a vezetője, Jókainak évtizedeken át főtémája a köznemesség reformkorbeli hazafiassága, szabadságharcos hősiessége, önkényuralom alatti ellenállása; regényei népszerűségét is részben e köznemest dicsőítő felfogásának köszöni. Jókait követi Vas Gereben is Egy alispán c. regényében, mely a köznemesség magasabb rétegének reformkori hazafiasságát magasztalja.

7. Első pillantásra meglephet bennünket, hogy a zsirosparaszt, az úgynevezett kulák Móricz előtt ritkán szerepel irodalmunkban. S ha szerepel, a legtöbb esetben kedvező fényben, szinte oly eszményi alakként jelenik meg, akinek szaporodása lehet csak a cél. (Mikszáth: Bagi uram, Kozma: A magyar paraszt, György A.: Eszményi világ, 1890, 162. l.) Az első pillanattal feltűnő jelenség azonban könnyen érthető. Hiszen múlt századi irodalmunk a szemmel láthatóan pusztító nagybirtok ellen sem mer szót emelni, hogyan tenné ezt a veszélytelenebb paraszti birtok ellen, amely a grófi és főpapi 40.000 holdak mellett nevelésesen kicsiny! Egyelőre nem is veszélyt látnak benne, hanem éppen szövetségest, mégpedig mind a haladó, mind a reakciós tábor. A haladó erőknél ugyanis éppúgy szükségük volt a kulákra a feudáliszmus elleni támadásban, mint a reakciónak a proletár és haladó polgár elleni védekezésben. Gondoljuk meg, hogy a demokratikus polgári forradalom tartamára Lenin is az egész parasztságot szövetségesnek tekintette a cárizmus és a nagybirtok elleni harcban. Így történik, hogy a magyar irodalom ha itt-ott rajzol is egy zsirosparasztot (Gyulai: Varjú István), ennek lelketlen kapzsiságát erkölcsi tulajdonságnak tünteti fel s nem látja az osztályhelyeztetel összefüggő szükségszerűségét. Ez a magyarázata annak is, hogy minél jobban fokozódik a szocialista mozgalom — tehát a 80-as évek elejétől kezdve, — a reakció annál buzgóbban dicsőíti a kulákot, a »józan«, »megbízható, hazafias« parasztot, aki ellenáll a »bűnös, felforgató szocialista eszméknek«, s néhány főúr a birtokminimum törvénybeiktatásával is meg akarja erősíteni e paraszti védőbástyát.

III.

Közben azonban a kapitalizmus kibontakozása során átalakul irodalmunkban a nemes alakja. I. Első jele ennek, hogy a 70-es évek végén fellép irodalmunkban a dzsentri. Nálunk tudvalevőleg — szemben az eredeti hazájabeli szóhasználattal — azt a lecsúszott nemesembert nevezik így, aki vagyont s osztálya régebbi erkölcsi magatartását egyaránt elveszítve, rokoni összeköttetések s mindenféle svihákság útján igyekszik hatalmat, pénzt, állást, tekintélyes látszatot, gazdag feleséget szerezni. A századvégén, körülbelül 1880-tól az ő sorsa és viselkedése irodalmunk főtémája. Tolnai Lajos és kisebb művészi erővel Vértessi Arnold felháborodva ostorozza ürességét, gögjét, élősdiségét, Csiky tükröt tart erkölcsi züllyöttségé, szélhámos ingyenélése elé, Mikszáth éles szemmel rajzolja meg a Kathángy Menyhért-féle svihákat, aki a múltból legfeljebb bizonyos úri jómodort őrzött meg s minden erkölcsi komolyság nélkül, pusztán szélhámoság révén érvényesül. Ez a gentry, ha mégoly csillogó mázzal van is bevonva, nem sárarany, hanem sár.

2. Harag és megvetés helyett inkább részvét hatja át Gyulai szép kisregényét, az Egy pusztuló udvarház utolsó gazdáját, akinek alapjában rokonszenves hőse, Radnóthy Elek azért pusztul el, mert elavult osztályelőítéletei miatt nem képes beilleszkedni az újvilágba. Gyulai állásfoglalása vele szemben megértő együttérzés, de ugyanakkor annak érzetése, hogy hőse beteglelkű, hibbant ember. Arany László tollát részvét vezet Hübelle Balázs rajzában, aki Oblomovhoz hasonló az álmodozásban és semmitsemtevésben s végül életének a saját belső színvonalára alá süllyedésében. Rokon vele az oblomovságban Reviczky Gyula Apai örökségének hőse, ez a finomlelkű, de élheterlen, dolgozni nem tudó, mert munkára soha nem nevelt gentry-ivadék. S amint a kapitalizmus felnövekszik és a pusztán gentryszármazás egyre kevésbé elegendő a boldoguláshoz, amint a gentry kivételes helyzeti előnyök nélkül vesz részt a társadalmi harcban, benne sem mindig a bűnöst látják, hanem kezdik a kallódó értéket, széthulló osztálya és a kapitalista világ áldozatát észrevenni. Felfedezik, hogy néha ő is sárarany. Bíró Lajos Szentlélek lovagja (1914) c. egyébként elnagyolt regénye gentry-főhősének, Monostory Istvánnak »a géniusz ragyog a hom-

lokán», fölényesen okos, tehetséges ember, mégsem lesz belőle semmi, sőt elzüllik és elpusztul. Ami tönkreteszi őt, fegyelmezetlensége, képtelensége a szívós munkára, itállossága s főképp roppant gögje, amelynél fogva nem hajlandó együtt dolgozni az általa idegennek, sőt ellenségnek érzett zsidó kapitalistákkal. A géntyryben rejlő értékek pusztulását legmeggyőzőbben Kaffka Margit »Színek és évek«-je mutatja be. Ennek hősnője, Pórtelky Magda már női sárarany. Azért került a sárba, mert az ő nemzedékében megláztultak a régi gazdasági és erkölcsi kapcsolatok, s ennek az asszonyok voltak az első áldozatai, mert a szétszakadt kapcsolatok az ő egyetlen menedékük volt. Előre sejtethetjük, hogy megtaláljuk ezt a típust Móricz Zsigmond gazdag arcképcsarnokában is. Az Úri muri Szakmáry Zoltánja a mondott típus új változata.

A pesszimista hangulat, amely szerint a félféudális magyar viszonyok között minden kiváló emberre szükségszerű pusztulás vár, általános volt a kor haladó irodalmában. Különösen kedvenc témája volt a vidéken élő költőknek, Juhász Gyulának, Bodor Aladárnak, Oláh Gábornak. De Ady is szólt meg legszívbemerkölőbb hangokon: »Ki magyar földön nagy sorsra vágyik, Rokkanva ér el az éjszakaig«. Majdnem szóról szóra így sóhajt fel Kerek Ferkó is egy átmulatott éjszaka után: »Itt mindenki, mindenki elsorvad, aki valami újjal akar előkerülni«. E típusnak elhibázott külön változatát rajzolgatja Szabó Dezso, főképp Segítség c. regényében. Nála ugyanis nem a dzsentry pusztul el, mert elmaradt az időből, hanem az élehetetlen fajmagyar zseni, mert az élelmes idegen közepesek összefognak ellene.

3. A dzsentry és ábrázolása útjának egyik utolsó állomását Krudy Gyulánál láthatjuk. Az a haragnélküli, szomorkásan mosolygó együttérzés, mellyel ez az író a hűsleveles szüröcsölése és a szép fekete zászlóasszonyok karjai közt céltalanul halálba sétáló Rezeda Kázmérokot bemutatja, a hatalomból immár jórészt kicsöppent, meglehetősen ártalmatlanná vált osztálynak, egy haldokló osztály tagjainak szól, akikre nem érdemes többé nagyon haragudni. Ezen a fokon már némi féllöntudatlan nosztalgia, a múlt utáni visszavágyódás is belekeveredik a nemesség szemléletébe.

Nemes és paraszt e korban már egyaránt áldozat. A paraszt inkább a feudális csökevényeké, a nagybirtoké, a nemes

inkább osztálya benneélő erkölcséé, amely megakadályozza, hogy lépést tartson a gazdasági fejlődéssel. A nemes valaha komikusnak nézték, aztán bűnösnek, végül néha már részvételt tekintették.

A kapitalizmus kibontakozása során természetesen nemcsak a nemes és paraszt képe alakul át, hanem kirajzolódik a lassan létrejövő új osztály, a polgárság képe is. A tökefelhalmozódás képviselőjét, az uzorást a XVIII. század természetesen még ellenszenvvel festi (Csokonai). De a reformkortól kezdve, amikor lelkesedéssel sürgetik az ipart és a kereskedelmet, megjelennek irodalmunkban az iparos, a kereskedő és bankár rokonszenvesnek rajzolt alakjai is (mint pl. Obernyik Károly dráma hősei). Még a nemesi érdekek oly képviselője is mint Kemény, tisztelettel ír a bankárról (Férj és nő); méginkább Jókai, aki megálmodja Berend Ivánban a zseniális mérnök és Timár Mihályban a nagykereskedő alakját. Csiky (Vasember) és Mikszáth (A Noszty-fiú) még a századfordulón is a dolgozót látja a polgárban, nem a kizsákmányolót, s haladó álláspontnak számít, ha a léha nemessel mint önértetes dolgozót állítják szembe. (Csiky Gergely Bárdy Gáborra a Vasemberben és Mikszáth Tóth Mihályra a Noszty-fiúban). A kapitalizmus ekkor már nem elérendő cél nálunk, hanem valóság, s kritikával kezdik szemlélni. Vajda János és Tolnai Lajos még csak azt vetik a polgárság szemére, hogy polgári önérték híján lévén nem tölti be demokratikus hivatását. A fiatalabbak kritikája már mélyebbre hatol. Acsády Ignác már látja a bankár szélhámos üzelmeit, (Fridényi bankja), egy Bródy Sándortól Kóbor Tamáson, Molnár Ferencen át Nagy Lajosig és Déry Tiborig terjedő írói sor leleplezi a polgárban a kíméletlen kizsákmányolót, a parazita jólét következtében korrumpált, embertelen embert, Zsolt Béla szív-, erkölcs- és műveltség nélküli marakodó kispolgárokat rajzol, Márai burzsoái már egy haldokló, hanyatló osztály tagjai, haldoklásukban némileg rokonok Krudy dzsentryjeivel. S e faló szemle végén szemünkbe tűnik, hogy a polgári típusok közül is csak a rokonszenves Berend Iván és Timár Mihály alakja lett közismert, az ellenszenves polgári figurák nem, legföljebb csak Ambrus Zoltán nevésséges parnévű alakjai: Berzsényi báró és családja.

Mialatt azonban így a paraszt és a nemes alakját egyre borúsabb színekkel festi az irodalom. Szigligetinél már 1871-ben feltűnik egy biztató, újszerű jelenség,

a jövő csirája, a proletár. (Sztrájk). Kaszáknál már épp a szocializmus eszméi mentik meg a proletárt a fenyegető züllesztől, edzik keménnyé és tisztává (Egy ember élete, Angyalföld). Végül József Attila önmagát emeli lírájában a proletár példamutató típusává, mikor megmutatja magában az osztálytársadalomban vergődő, de minden nyomor, elnyomás és szenvedés közepette is a munkásság diadalában rendületlenül bízó dolgozó embert.

E röpke szemle végén talán önkéntelenül felmerül bennünk a kérdés, milyen változatait mutatja e tartós életű típusoknak a mai magyar irodalom. Könnyű a válasz: nem élnek benne többé, leg-

alább is a más ábrázoló részében nem. Érthető ez: társadalmunk a felszabadulás óta akkorát változott, hogy a régi modelleknek már csak hült helyét találjuk. Az elnyomás és elődség megszűntével Mokány és Stibor vajda, Macskaházy, Nyúzó és Réthy alispán nem folytathatják többé nálunk régi, bűnös üzelmeiket. A nép helyzete is gyökeresen megváltozott: a betyárrá lett földönfutó jobbágy ivadékát ma az állam támogatja földje művelésében, s a népi tehetség sem lesz ma már falu bolondja. A sárarany ma nem fekszik többé a sárban. Van, aki felemelje.

KOMLÓS ALADÁR

A Magyar Színháztársaság Ünnepi Hetéről

A Népművelési Minisztérium a Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetséggel immár ötödik esztendeje rendezi meg a színházak szezonvégi találkozóját. Kezdetben csak a vidéki színházak fesztiváljaként indult ez a találkozó, amelyen minden nem fővárosi színházunk bemutatta az elmúlt év legjelentősebb vagy legjobb előadásban játszott darabját. Az elmúlt öt év folyamán egyre szélesedtek a fesztivál keretei: bekapcsolódtak a budapesti színházak is. Tavaly a Magyar Dráma Ünnepe elnevezéssel első sorban klasszikus és mai magyar darabjaink bemutatóit nézhettük végig. Az idén a fesztivál a Magyar Színháztársaság Ünnepi Hete elnevezést viselte és az eddigénél sokrétűbben tükrözte színházi kultúránkat. Ez évben került először sor operaelőadásokra is. Büszkéek lehetünk rá, hogy a két vidéki operaelőadás közül az egyik a mi szegedi színházunk Pillangókisasszonya volt, mégpedig nem is kis sikerrel; a másik a debreceni Csokonai Színház ugyancsak nagysikerű Bánk bán előadása.

Ezek az évente megtartott színházi fesztiválok tartalmuknál és jelentőségük-nél fogva is nemcsak a színház, nemcsak a színészvilág ügye. Egyetemes ügye ez mai magyar kultúránknak, a szocialista-

realista alkotás megvalósításáért a művészet bármelyik területén dolgozóknak. Szegedi írócsoportunk ezért küldte el tavaly két képviselőjét a fesztiválra, az idén pedig Kálmán László és Pataki Szilveszter vett részt mindvégig az ünnepi hét eseményein a Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportja részéről. A fesztivál gazdagon bővelkedett színházi bemutatókban, szakmai és egyéb megbeszélésekben, találkozóknak. Legjelentősebb eseménye természetesen az idén is a záróvita volt az Országház kongresszusi termében, amelyen a fesztivál tanulságaiból kiindulva Major Tamás kétszeres Kossuth-díjas kiváló művész referátuma alapján megvitatásra került színháztársaságunk jelenlegi helyzete és ezen belül az egyik legfontosabb kérdés, a mai magyar drámaírás ügye.

Bennünket, az irodalmi élet munkásait ez a kérdés érint a legközvetlenebbül. Ez a színházi fesztivál évente visszatérő, állandó kérdése, amelyben jelentős eredményeket értünk ugyan el, de még mindig nem kielégítő ami e téren történt. Természetes dolog, hogy színházaink csak akkor tudják jól kivenni részüket népünk szocialista szellemű neveléséből a maguk sajátos eszközeivel, ha rendelkezésükre állnak értékes új magyar da-

rabok. Ezért figyelmeztetett Darvas József népművelési miniszter a záróvitán mondott felszólalásában, hogy a színházaknál, minisztériumnál, Írószövetségnél egyaránt az új magyar darabok elkészülésének és megalkotásának gondját érezték gondjaik között a legelsőnek.

Nem kis felelősségük van éppen ezért az íróknak is abban, ha a színházak műsorpolitikája túlságosan a múltba fordul s jobbik esetben a klasszikusok irányában tolódik el. Érdemes alaposabban meggondolnunk *Darvas Józsefnek* ezzel kapcsolatos fejtegetését, amelyet ilyen részletesen nem közöltek a napilapok:

— Csak örülni tudunk annak, — mondotta, — hogy a színműirodalom klasszikusainak olyan nagy kultusza alakult ki hazánkban, amelyre a multban példa nem volt... Népünk tíz- és száz-ezrei most ismerkednek meg igazán ezekkel a művekkel. Nagy nevelőértékük kibontakoztatása olyan feladat, amelyről nem akarunk lemondani. Én nem vagyok híve, hogy pusztá számszerűséggel mérjünk, mert mögötte a tartalom lényege egészen másokat mondhat. Mégis a számokat és adatokat is számba kell vennünk, mert rávilágítanak olyasmire, ami igaz és jelentős összefüggés a mi munkánkban is... A Népművelési Minisztérium jelentésében a többi között az olvasható, hogy 1953-ban 32, 1954-ben 68 klasszikus darabot mutattak be színházaink (magyar és külföldi klasszikusokat). Szép és sokat mondó szám ez. Nagy fejlődést jelez. A baj azonban, hogy erősen egyoldalú fejlődést mutat ez a szám. *Nagyon világosan kell látnunk, hogy a klasszikus irodalom alkotásainak nagy eszmei, művészi nevelőértéke van, de közülük még a legragyogóbbak sem tudnak a mai ember, a mai vilátság bonyolult problémáira feleletet adni.* Sőt hozzáteszem, hogy ezekben a klasszikus darabokban rejlő értékek is csak élő, szocialista színházi kultúrában tudnak kibontakozni. Nem vagyok híve a klasszikusok »vonalaításának«, aktualizálásának, de azt akarjuk, hogy színpadjainkon úgy keljenek életre a klasszikusok eszmei mondanivalói, úgy csendüljenek ki belőlük, ahogyan ez csak ma lehetséges. Ez persze elsősorban rendezői kérdés, de nemcsak rendezői kérdés, hanem — Major elvtárs szavaival szólva — az élő színház kérdése. Annak, hogy a klasszikus irodalom szerves része legyen színházi kultúránknak, *hogy a klasszikus alkotások népünk szocialista szellemű nevelésében termékenyen hatni tudjanak,*

annak előfeltétele színházaink életének mai tartalma. Csak a mai életről szóló műveknek műsorpolitikánk központjába állításával érhető ez el, mert különben mind eszmei, mind művészi értelemben szólva a klasszikus irodalom holt anyag, halott világ fog maradni a legbecsületesebb rendezői és színészi erőfeszítés ellenére is.

Figyelmeztetők Darvas József szavai a színházaknak s köztük a szegedi színházaknak, de méginkább az íróknak s köztük nemkevésbé a szegedi íróknak is. Az új színiévadra 30 eredeti magyar darabot ígérnek színházaink. Ezek legfőbbje mai életünkkel akar foglalkozni, de vannak köztük történelmi tárgyúak is, mint pl. Illyés Gyula Dózsája, Bartha Lajos és Reményik Zsigmond készülő darabja. *De vajon tartunk-e eredeti bemutatót, szegedi író darabjából a mi színházunkban is?* Hogy tarthassunk, ahhoz föltétlenül szükséges elmélyülnie, illetve rendszeressé válnia a szegedi írócsoport és a színház vezetősége, dramaturgiája közötti, az elmúlt évben — mindkét részről adódó hibák miatt — csak esetlegesnek mondható kapcsolatnak.

Nincs e helyen mód, hogy behatóbban foglalkozzunk a fesztivál vagy akár csak a záróvita számos egyéb érdekes részével, mint a többi között a vidéki színházkultúra sajátos helyzetével, a művészi magatartással, a művészek fejlődésének, a színházi fiatalok szervezeti életének, emberi és művészi kibontakozásának, a helyes műsorpolitikának kérdéseivel és sok más megbeszélésre került gyakorlati, fontos kérdéssel. Azt azonban örömmel kell leírunk, hogy a szegedi Nemzeti Színház miatt nem kell szégyenkezünk. Mindkét bemutatójával kiemelkedően szerepelt. Gorkij: Kispolgárok előadása *Ádám Ottó* Jászai Mari-díjas rendező munkáját dícséri s az együttes művészi teljesítményén belül főként *Barsy Béla* és *Inke László* művésze kapott méltó elismerést. Több folszólalón kívül méltó Major Tamás referátumában is Darvas József hozzászólásában is kiemelte a szegedi produkciót és kijelentette, hogy »a szegedi színház Kispolgárok előadása — ha már ilyen jelzővel kell élnünk — egy jó budapesti előadás színvonalát érte el«. Általában hasonló nagy elismeréssel szóltak a *Horváth József* által rendezett Pillangókisasszony előadásáról is, különösen — a rendezői munka mellett — *Papp Julia* címszerep alakításáról, *Turján Vilmárról* és *Rubányi Vilmos* zeneigazgató nagyszerű munkájáról, amelyet az

idei esztendőben végzett a szegedi zene-
kar művészi fejlesztése terén. *Papp Julia*
ezúttal kapta meg a Magyar Népköztár-
saság érdemes művésze kitüntető címet.
A színháztól még többeket is kitüntettek.
Munkaéremrendet kapott *Lontai Mar-
git*, »Szocialista kultúráért« kitüntető
jelvényt pedig *Ambrus Edit*, *Papp Teri*,
Horkits Erzsébet és *Kovács János*.

Mindent egybevetve fejlődést jelen-
tett, eredményes és hasznos volt a *Ma-
gyar Színjátszás Ünnepi Hete*. Megmu-
tatta a föladatokat is, köztük kiemelke-
dően a magyar dráma ügyének nagy
tennivalóit. Írókon, színészekén, színházi
vezetőkön a sor, hogy a mai magyar drá-
ma hatni, nevelni, szórakoztatni és szo-
cialista új embert formálni tudjon.

L. Z.

*A Magyar—Szovjet Társaság Csongrád megyei elnöksége és
a Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportja pályázatot hirdet*

a magyar—szovjet barátság

gondolatát kifejező irodalmi pályaművekre.

*Pályázni lehet lírai- és elbeszélő költeményekkel, prózai elbe-
szélésekkel.*

*A pályázni óhajtok szándékukat a Magyar Írók Szövetsége sze-
gedi csoportjának titkárságán írásban vagy személyesen 1955. aug.
1-ig jelentsék. (Horváth Mihály utca 3., fszt. Hivatalos órák: kedden
5—7-ig.)*

*A jeligével ellátott műveket a Magyar Írók Szövetsége szegedi
csoportjának lektorátusa címére gépirással kell eljuttatni.*

A pályázat beküldési határideje: 1955. szeptember 1.

*A pályadíjat nyert műveket a Magyar—Szovjet Társaság Cson-
grád megyei elnöksége és a Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportja
antológiában fogja megjelentetni a Nagy Októberi Szocialista Forra-
dalom ez évi évfordulóján. A pályázati díjakat is ekkor osztják ki.*

Pályadíjak:

Vers:	I. díj: 800 Ft	Elbeszélés, novella: I. díj: 1500 Ft
	II. díj: 500 Ft	II. díj: 1000 Ft
	III. díj: 300 Ft	III. díj: 500 Ft

Egy elfelejtett Kossuth-levél*

Elmélkedés Szeged restructioja felől

Szokásom irásban adni magamnak számot nézeteim felől, midőn oly kérdéssel foglalatostodom, mely részletekre terjedő átgondolást igényel. Így könnyebbnek találom megtartani gondolkozásomban a logikai egymásutánt. Az eszmék egymást sem agyon nem kergetik, sem el nem mossák.

En az elpusztult Szegednek, Hazám második, a magyar faj első nagy városának okszerű újjáalkotására mind nemzeti mind közgazdászati szempontból igen igen nagy fontosságot helyezek. Aztán Szeged szerencsétlensége példátlan mérvben rezgésbe hozta az emberiség szívének részvét húrjait. Felénk fordította a művelt nemzetek testvéries figyelmét. Reánk nézve hát a nemzeti becsület kérdésévé is vált megmutatni, hogy művelt, értelmez, gyakorlatias nemzethez illeően tudunk megfelelni a világ felénk fordult figyelmének. Szeged restructioja a magyar nemzet életrevalóságának fokmérője leszen azok előtt, kik az elpusztult nagy magyar város szerencsétlenségének enyhítésére, segédkezet nyújtottak felénk.

En azt gondolom a feladat sikeres megoldása első sorban a kiindulási pontok helyes megválasztásától függ.

Hadd lássam hát minő kiindulási pontok vannak az adott helyzet által indítva?

A megoldandó feladat természete azon tény által van adva: hogy Szeged sikon fekvő folyam parti város, s annak is kell maradnia, különben elvesztené nemzetgazdászati fontosságát s restructioja csak humanitarius érdekekkel bírna.

En hát azon nézetben vagyok, hogy Szegednek máshová áttelepítése szóba sem jöhet. — Egy áttelepített Szeged csak névleg volna Szeged, valóságban nem. Sem az nem volna, a mi a magyar nemzetnek a múltban volt, sem azzá nem lehetne, a mivé a jövőben lenni hivatva van.

Szegednek ott kell hullámsírhájából felemelkedni, ahol ezred éven át élt.

Ez nézetem szerint az alaptény.

Hanem ez adott helyzettel két nehézség is adva van, mellyel a restructiónál számolni kell.

Egyik az árvíz lehetősége, másik a vízfakadások bizonyossága.

Az árvízveszélyt védgáti munkákkal, s okszerűen combinált folyam szabályozással minimumra lehet és kell is leszállítani; de az adott helyzetben egészen lehetetlenné tenni emberésznek, embererőnek nem adatott. »Mit des geschickes Möchten ist kein ewiger Bund zu flechten.« — Az olasz genius századok óta rajta van, hogy a Pó kicsapongásait féken tartsa. Csapokra ütötte a földművelés kiszámíthatatlan hasznára, még pedig oly mértékben, hogy másodpercenként 660, tehát 24 óra alatt 54½ millió köbméter vizet lehet a Póból elvezetni. Cremonától kezdve pedig töltésekkel csináltak tág lefolyási medret a Pó dagályának, és általánosan el van ismerve, hogy e töltések a stollándiaiakkal a legkövetesebb védrendszert képezik az árvízveszély ellen egész Európában; de azért éppen amint ezeket írom, siralmas jajkiáltások hangzanak Ferrara s Mantova tájáról a töltéseket áttört árvíz miatt. — A tapasztaláson okult emberész kétségtelenül még tökéletesítheti a vé-

* V. ö. Madácsy László: Kossuth Lajos és Szeged. (Tiszatáj, 1955. 2 sz.)

dekezési rendszert, s hinni szeretem, hogy az újjá alkotandó Szeged biztosítására a legtökéletesebb vérendszer jog alkalmazásba vétetni, melyet a természet törvényeivel számoló emberész csak kigondolhat; de mind ez Szegedre nézve az árvíz veszélyt csak az eshetőségek minimumára reducálhatja, egészen lehetetlenné nem teheti.

Mi következik ebből?

Következik az, hogy Szegednek akként kell reconstruáltatni, miszerint ha rendkívüli meteorológiai zavarodások folytán (melyek nemcsak lehetségesek, de sőt, időnkint elkövetkezések bizonyosnak tekinthető) az újjá alkotandó nagy magyar várost, minden védmunkák daczára, vizár találná meglátogatni, az csak kellemetlenséget, csak kisebb nagyobb kárt okozhasson, de pusztulást nem.

Ez tehát az egyik tekintet, melynek Szeged reconstruációjánál irányadóul kell vétetni.

Az adott helyzet másik nehézsége a vízfakadás. Itt egy természeti törvénnyel állunk szemben, természeti törvényhez pedig alkalmazkodni kell.

Az alsó Tisza völgy Beudant* szerint csak 77 méternyi magas a tenger felett, ami borzasztóan csekély magasság, ha meggondoljuk, hogy a Duna-Tisza völgy folyóit felfogó Fekete tenger egyenes vonalban még 600 kilométernyi távolban van a roppant kiterjedésű Tiszai síkságtól, mely egykoron kétségtelenül egy nagy, még pedig nem édes, hanem sós tenger fenekét képezte, miként a külkerületén találtató sólerakódások, a bellebb is előforduló sós vízfakadások s az egész Tisza lapályt ellepő szikes földek mutatják, melyek úgy azáltal, hogy szikson s glauberson (Na O SO₄ + K H O) kívül konyhasót (Na Cl) is tartalmaznak, mint a szik folytonos képződésének legtermészetesebb magyarázása által is, tengeri só üllepedésre utalnak.

A Tiszalapály ezen csekély magasságának természetes következése a Tisza lustasága, ennek pedig a Tisza medrének iszapoldódása, tehát emelkedése. Ennek viszont kikerülhetetlen következése, hogy a lejtőtlen tiszai lapály alluvialis homokjából az eső víz nem folyhat be a Tiszába, hanem le szivárog a homok alatti vízfogó geológiai képletre (mit geológusok vörös homokkőnek (Rothliegendes) és kőszenes homokkőnek [grès houiller] mondanak) ott összegyűl, s a magasabban fekvő Tisza medrébe le nem folyhatván, a szikes homok talajban fel-fel fakad.

Ez a vízfakadás még, növekszik a Tisza vízének szivárgása (infiltrációja) által, minthogy a tiszavölgyi talaj jelzett alkatánál fogva a Tisza nemcsak hogy el nem viheti a lapályra eső vizet, hanem még ahhoz szivárgás útján a magából is ad. Ez a szivárgás pedig nagy hatalom. Egyiptom némely részében a Nilus vízének szivárgása a folyamtól nyolczvan kilométernyi távolságban is észlelhető.

Ez a vízfakadás tehát olyan dolog, melyre Szeged reconstruációjánál még rendes normális viszonyok közt is okvetlenül reflectálni kellene, hiszen a régiségbúvárok kutatásainál ez a vízfakadás még az Óthalmon is alkalmazatlankodik, hát még mennyire otthon van az a szegedi belterület alantás talaján!

De mind ez még nem elég. Bakay Nándornak Emélikiratában (Szeged Város újjáalkotása érdekében) azon megdöbentő, de nagy figyelemre méltó körülményről olvasok, hogy »amióta a Tisza medre Szegednek feje felé kerítettett, a fakadó vizek által fel vert vadszikék az egész talajt annyira lazává tették s épületeit annyira megrontották, hogy Szegeden már a legszilárdabb téglaházakra sem akartak a pénzintézetek hitelt nyújtani.«

En azt gondolom, hogy Bakaynak jórészen igaza van, midőn azt mondja, hogy a Tisza medre Szegedne feje felé »kerítettett«, de akár kerítettett akár került, az a tényen nem változtat. Az a talajlazaság s épületromlás, melyet Bakay felemlít, az üzletvilág ama bizalmatlansága mellyel a Szegedi épületek szilárdsága iránt viseltetik, egy végtelenül fontos körülmény, melyet Szeged reconstruációjánál ugyan csak figyelembe kell ám venni. — Es ha ilyen volt a helyzet már a márcziusi csatasztrófa előtt, el lehet képzelni mivé lett az a szikes laza talaj a több mint harmad fél hónap óta rajta fekvő árvíz mállasztó hatása alatt, ha bár az iszapüllepedésnek még oly mérséklő befolyást tulajdonítunk is. En megvallom, egy cseppet sem csodálkoznám, ha majd mikor az az elöntött talaj szikkadni és összehúzódni kezd, azt hallanám, hogy még a fennmaradt épületek közt is nem egy lesz, amely sülylyedezni fog.

Mi következik mind ezekből?

* Híres francia tudós, aki 1818-ban beutazta Magyarországot.

Következik az: hogy Szegednek oly terv szerint kell újra alkottatni, miszerint épületeinek szilárdságát a vízfakadás és talajlazaság ne compromittálhassák. Nem ürdöngösség ez; csak nem kell elmulasztani, amit a helyzet természeti viszonyai igényelnek.

Elolvastván amit eddig írtam, úgy látom hogy »locus communisoknak« nevezhető elementaris dolgokat írtam. Ez bizony igaz. De én arról vagyok meggyőződve, hogy ezek a locus communisok adják Szeged reconstructiójának feladatához a kiindulási pontokat. Ezekre kell az egész reconstructió tervének alapíttatni. Ez az újjáalkotás betűrendjének alphája. Nincs az a kigondolható terv, mely a természet elutasíthatatlan törvényeinek s az adott helyzet imperativus követelményeinek megfelelhetne, ha nem ezen kiindulási pontokra lenne alapítva.

* * *

Tehát Szegednek akként kell reconstruáltatni, hogy 1. árvíz esetén el ne puztuljon s hogy 2. a reconstruálandó nagy magyar város minden vízfakadás, a talajnak minden lazasága mellett is szilárd fennállásra számíthasson.

Ez a feladat.

A kérdés hát az: mit kell tenni? miként kell eljárni, hogy e kettős feladatnak a reconstructió megfeleljen?

Először is én határozottan helyeslem Bakay Emlékiratának azon javaslatát, hogy Szeged belterületét fel kell tölteni. — Mindenütt-e, vagy csak helyenkint, mily kiterjedésben s mily magasságig? azt a fekvés- és lejt-mérés fogja megmutatni, de a feltöltést in thesi az okszerű reconstructió egyik alapfeltételének tartom.

Erre nemcsak a város belterületének alantas fekvése után, hanem a Tisza medrének emelkedésére való tekintet is. Mert tévedésem tartom azon nézetet, hogy ha a Tisza szabályozás eddigi rosz, — roszabb mint rosz, mert rendszertelenül kapkodó módja helyébe bármely okszerű rendszer fog is elfogadtatni; a Tisza medre többé éppen nem fog emelkedni. — Erről az említett 77 méternyi magasság mellett a 60000 méter távolban fekvő tenger felett álmodni sem lehet.

A dolog nézetem szerint ekként áll:

A Maros deltaképző természeténél fogva az úgy nevezett »munkás folyók« (fleuves travailleurs) közé tartozik s ez a munkás folyó csaknem derékszögben löki oldalba a Tiszát Szegednél, s mert ez lassúbb folyású amannál, hát természetes, hogy a Maros a maga torkolati iszapját nem a maga saját medrébe, hanem a Tiszába rakja le; aminek következése az, hogy a Tisza medre (mint Bakay magát kifejezi) »Szegednek feje felé kerítettik«. Tehát a Maros levezetésének (melynek tehetségére a Maros-ártéri erékek maga a természet reá mutat) s a vízlefolyás akadályainak elhárításával azt igen is el lehet érni, hogy a Tisza medre úgyszólván mesterségesen mind magasabbra ne kerítették Szeged feje felé. Ez lehetséges.

Továbbá kellő távolságban czélszerűen emelendő töltések által (a Pó mentében Ponte Lagoscuro táján kettős töltéseket is láttam; a Mississippin 4000 kilométer kiterjedésű, s néely helyütt 13 méter magas, ment 13 alatt 96 méter széles töltései közt hároms töltések is vannak fokozatos magassággal s normális viszonyok közt mivelés alatt lévő tág közökkel egymás háta mögött) mondom: töltések által az árvizek lefolyására mesterséges medret lehet készíteni; a minek az lesz következése, hogy az árvíz iszap legnagyobb részben nem a Tisza medrébe nagy károsan, hanem a medren kívül rakódik le a földmivelésre nagy hasznosan (colmatage).

Végre a Tisza torkolatának rendezésével kapcsolatban az esésnek logikai sorrendű (s nem mint eddig a hydraulica legelementarisabb törvényeivel ellentétes) növelésével és helybeli folytonos kotrásokkal Szegednél a folyamágy emelkedését mérsékelni szintűgy lehetséges.

Ezt és ennyit igen is el lehet érni, de már odáig semmi mesterséggel nem lehet eljutni, hogy a Tisza medre Szegednél a Török időkori alacsony színvonalra vissza, le szállíttathassék, sőt minthogy bármit csináljunk is, a Tisza legalább Csapon, né mondjam T. Újlakon alul, mindig lomha folyó létszen, azt is bizonyos ténynek vehetjük, hogy a folyamágy bár a kellő órintézkedések folytán lassan, de mégis folyvást emelkedni fog; mert hiában a folyók vízében...

* * *

A levélből itt hiányzik egy rész, ezért csak megszakítással tudjuk folytatni: ... helyén a XIII ik században építettét; nem egy ostromot állott ki, s mai nap is áll. És pedig vár, nem egyetlen család lakául számított házikó.

Ez az építési mód van a helyzet által Szegeden azon néposztály számára indítva, melyet Bakay Emlékirata Előszavában e szavakkal jellemez: »Szegeden minden ember iparkodott saját házában lakni. Ez volt a szorgalom egyik rugója; ez volt a polgár megalégedése büszkesége. S minden ember iparkodott házat maga s családjával lakni; ez volt a családi élet tükrre a patriarchális életmód alapja. — Ezt követeli a nép jelleme jövőre is. Ez általában a sík földi nép főjellege. A köz erkölcsök érdekében kár is volna őt erről elszoktatni akarni.«

Bizony kár volna. Nagyon. Jöhet idő, midőn Szeged nagy városias fejlődésével ez megváltozik. Ambár akkor nem szükséges, hogy megváltozzék. Az angol ugyancsak fejlődött, hatalmas nemzet. Ovót kerített a föld körül, melyen az ébresztő reggeli dob pergés közben jár a nap mind a huszonnégy óráján át — mint Webster mondá. De azért azt a szokást, hogy külön-külön házban családjával egyedül lakjék, az angol mindenütt, még Londonban, abban a nem egy ország lakosságánál népesebb világ városban is megtartotta. E jellemvonásánál fogva az angolnak »home« ja (otthona) van. S csak néki van meg a magyarnak (home = hon) más nemzetnek még szava sincs reá: »zu hause« — »chez moi« — »a casa« nem home nem hon — s ennek a honnak szeretete, mely a Haza szeretetét is az otthon szeretetét, egy fogalomba egyesíti; becses egy nemzeti jelelemvonás-ápolva szeretném azt látni nemzetemnél. Hanem Bakay az általa olyan jól indokolt építési nívónak azt veti ellene, hogy »a téglá épület árába kerül és nálunk szokatlann.

Hát mit teszen az! Hiszen az hogy csak annyiba kerül, mint a tégláépület, nem ellene de mellette szól, mert az adott helyzetben és különösen ezekben az egy család lakta otthonoknál a concrete (béton) jobb, biztosabb mint a téglaház, s a mellett gyorsabban építhető s mindjárt lakható. A szokatlanság pedig nem is ellenvetést. Hiszen minden haladás szokatlanságot involvál. Ha a szokatlan megszokottá nem válnék, az emberi nemzet ma is barlangokban laknék. Még csak a kőbaltá korig sem jutott volna el, annál kevésbbé azon nagy demokrata koráig, melynek neve: »gőzgép és telegraph«.

Hát én bizony ideiglenes épületek helyett a vízhatlan mészbe tömött kavics és homok állandó építkezést szeretném Szeged külvárosi telekbirtokos népe számára ajánlani.

A mi a ház alakját illeti, megvallom nem szeretném, ha ez a néposztály most az új alkotásnál is a földszinti házak eszméjéhez ragaszkodnék. — Ehhez ragaszkodva, Szeged az újjáalkotás után is legnagyobb részben csak falu volna, nem város. Ha eljönnek (sokan fognak eljönni) a külföldről megtekinteni, hogy a magyar életrealóság minővé támasztotta fel halottaiból azt a Szegedet, melynek elpusztulása annyi részvétet költött fel, és egész város részekben alig látnának egy egy emeletes házat, azt mondanák róla, amit Beudant geológus irt e század elején Debrece nről »Debreczen Magyarország főbb városai közé soroztatik (est mise au rang des principales villes) de biz azok a földszintes házsorok a széles sáros utcáik két oldalán nem igazolják a város nevet: falu biz az, nem egyéb mint »tout à fait village«, falutól csak kiterjedése által különbözik.

Nem szabad Szegednek így szállani ki hullámsírjából. Mikor azt mondom, a külvárosok számára nem a belváros palotaszzerű typusára gondolok, hanem az angol építési módra, hol még a telkestől 200 font sterlingbe került munkásházak is mind emeletesek. Földszint a konyha (mely étkezési helyül is szolgál), s utca felé az egy vagy két ablakos tágas lakszoba, az emeleten a hálószobák. Ez az építési mód úgy hygienicus szempontból, mint csin, tisztaság, szemérem s erkölcsök tekintetében is nagyon ajánlja magát. — Nagyon visszataszító, ne mondjam, undorító az a hajdani (szeretem hinni, hogy csak hajdani) magyarországi szokás, miszerint a lakószoba étkezési helyül és háló szobául is szolgált, és apa, anya, fi és leány gyermekek még felnőtt korukban is egy szobában alusznak.

Még költség tekintetében sem hátrányos az az angolos építési mód. Mert igaz, hogy a feltáró közbenső padolat s néhány ablakkal ájtóval több pénzbe kerül, de viszont félannyi tető, félannyi alapépítmény kell, s ez utóbbi meggazdálkodás (sic!) kivált a város azon alantabbfekvésű területén, a hol czölöpökre tanácsos építeni, igen nagy tekintetet érdemel.

VMár most azokat az angolos rendszerű otthonokat kétféleképpen lehet építeni. — Vagy úgy, hogy külszínre több külön-külön, de egymáshoz ragasztott ház egy nagy épületnek létszik (Londonban a Regent's Park környezetén 30—40 külön-külön ház is össze van így foglalva, és együtt egy nagy palotának látszik — vagy pedig »Villa« szerűleg építétnek, minden ház külön elválasztva áll, jobbról balról, vagy legalább egy oldalról kerttel.

Az első móddal kétségtelenül nagyobb városias tyipust lehetne adni Szeged külvárosainak is, s a mellett minden hat háznál 12 külső fal helyett csak hétre volna szükség öt külső fal költsége meg lenne gazdálkodva.

Amde azt gondolom Szeged külvárosi népe nagy részben gazdaemberekből áll, akiknek ólakra színekre s más melléképületekre is szükségük van. — Hát e telcintetből is, de még azért is, hogy Szeged idővel ne csak kifelé legyen kénytelen terjeszkedni, hanem a Város most beépítendő területének külvárosi részeiben is, a jövőndő nagy városias fejlődésre azzal bírjon, a mit az Angol »Könyök-térnek« (elbow room) nevez; nekem úgy tetszik hogy a külvárosokra nézve, ha nem is mindenütt, de bizonyosan a gazdák lakta részekben az elkülönzött, de mindenesetre emeletes »Villa«-szerű építkezés van indicálva; az utcákra ház és kert (melynek utcára dülő részét a Szegedi magyar asszonyok, lányok majd szép virágosan tartják) és hátul az udvar és gazdasági épületek.

Londonnak nagy része, s a környékében emelkedett kisebb városok, mint szintúgy a Páris környéki gyönyörű városok sőt falvak is többnyire így építvék. Nincs Angliának oly nagy városa, melynek egyes részei nem így volnának építve, hanem — emlékszem — mily gyönyörrel szemléltem azt a gyár-munkáslakó-várost (Saltairt Yorkshirereben), melyet Salt az Alpacca szövét ipar teremtője, aki egy szövő széken maga egyedül dolgozva kezdte carierjét, s mikor és gyárat meglátogattam, 600 munkással dolgozott, és gyára körül munkásai számára a cultura mindcén kellékével ellátott gyönyörű »Villa« várost épített; hol minden munkáscsalád külön-külön egy emeletes villában lakik, melyet az utca felé virágos kert körít. hátul meg mindenkinek veteményes kertje van. — Gyönyörű látvány! sőt a Bedfordi herczegek birtokain még a földműves napszámosokat is ily villa falvakban láttam lakni — s ez az építési mód a Continens városaiban is mind inkább terjed.

Bakay ugyan azt írja Emlékiratában, hogy a Városban a veteményes kertek meg nem engedhetők, sem a két szomszédos ház közti udvarok. — Én ezen absolut tilalomra nem látok okot. Szeged jövődjének »könyök-tér« kell, s én a kerteknek városokban is barátja vagyok. Azokat a városok tüdejének tartom, hanem azt a városiaság szempontjából igen is szabálynak kívánnám, hogy az utcákra sem veteményes kert ne düljön, sem üres udvarok ne tátongjanak, hanem ezek a háttérbe utasítassanak, az utca felé pedig a villaszerű lakokat virágos, bokros kert vegye körül. —

Még a segélypénzek kiosztásának kérdése tóul gondolkozásom alá. De ez a szenvedett károk részleteinek oly ismeretét igénylő nehéz kérdés, hogy in. abstracte felosztási kulcsot nem igen tudok formulázni, csak arra nézve vagyok tisztában magammal, hogy a segély pénzek felosztásánál nem a szenvedett károkat venném divisorsnak. Mert lehet, hogy két ember egyforma kárt szenvedett, de azért károsodása nem egyenlő, az egyik azt tán meg sem érzi, vagy legalább nyomorúság nélkül elviselheti, míg a másik ugyanannyi kárral tönkre jutott. — Én hát első osztályba azokat tenném, kik a szenvedett kár által megélhetési módjukat veszítették el, és ezeknek kárukat egészben megtéríteném. A többieket vagyoni helyzetükhöz képest osztályoznám, és a mint a vagyonosság növekszik, a segélybeni részesítés arányát kissébbíteném. z— Nehéz kérdés! De részre hajlatlanság mellett, a helyzet részleteinek ismerete mellett meglehet reá felelni. — Politikai arithmetica féle probléma. —

* * *

Es ezzel papírra mázolódtak gondolataim, amint tollam kihívta őket agyamból, amúgy discursive mintha phonographba discurltam volna.

Már most mit csináljak ezzel a tenger szóval, melynek lefirkálása két egész napon át el vonta figyelmemet czombon zúzásától, mit az az ostoba elesés okozott? Mit csináljak az irka-firkával?

Elégessem, mint annyival annyiszor tettem?

Tán még sem. Elküldöm Bakaynak annak jeléül, hogy első Emlékiratát figyelemmel olvastam és gondolkoztam is felette, már amint és amíg bírtam, mint az a bizonyos Hotykai ember, a ki lutheránus vallású volt, amíg bírta. De amióta megöregedett, azzal is felhagyott. Így beszélte azt el nekem régi jó öreg barátom Szemere Miklós, aki örömmel látom, még nem lett Hotykaivá a vénes írásban. Altro! már még tótul is versel, oly fiatalon pezseg benne a költői vér.

Elküldöm Bakaynak az irkát igénytelenül. Ha mondtam valami okosat, vegyék hasznát, ha nem mondtam, szolgáljon Köszörüköül más valakinek, aki jobban tudja.

Baraccione Június elején 1879.

Kossuth

* * *

Amíg itt hevert az írka asztalomon, megjött az újság, hogy Tisza Kálmán saját testvérét, Lajost nevezette ki királyi biztosul Szegedre.

Hm! Nem ismerem tehetségei mértékét, de nagyon jeles embernek kell lennie, hogy Magyarország Minister Elnöke nem gondolt a nepotizmus oltárán égetni tömjent, ha Magyarország minden felhajházható kapacitásai közül éppen saját édes öccsét szemeli ki a nehéz feladatok megoldására.

Lehet, hogy igaza van. Az igaz, hogy én az ő helyén nem neveztem volna ki éppen saját édes öcsémet, ha széles Magyarországon csak egyetlen egy emberről is gyaníthatam volna, hogy ha nem többel, legalább annyi tehetséggel bír, mint fixérem. Sőt, alkalmasint abban törtem volna fejemet, hogy oly tehetséges embert keressek ki az országban, aki minden politikai pártköteléken kívül áll, tehát egészen független, s a preconcipiált eszmék pressziójának még gyanújától is ment. De hát talán jobban van így, amiként van. — Tisza Lajos úr érezni fogja, hogy neki nagy sikert kell felmutatni, miszerint igazolva legyen, hogy érdem állította a gátra, nem nepotizmus »Das Werk wird seinen meisten loben«. Úgy legyen. —

A Könyv az utcán

SZÉP SZOKÁS, hogy minden évben a Könyv kiköltözik az utcára, a könyvesboltok hideg üvegei mögül a könyvsátrak közvetlen melegébe. A Könyv (igen így, a tulajdonnevek nagy kezdőbetűjével!) kimegy az utcára s életrevágyó fiatalembertként ismeret-séget, barátokat keres. S a Könyv az utcán a maga szűzi, tiszta vágyával úgy örül, amikor fölkelte maga iránt az érdeklődést, amikor kíváncsi szemek vizslatják körül és simogató újak nyúlnak lapjai közé. Olyan boldog s olyan örömmel adja át magát az új barát-nak. Igaz, szép barátságok szövődnek ilyenkor az utcán. A könyvnapon.

Igy történt az idén is. A Könyv kilépett az utcára, a sátrak pultjaira telepedett és elment a zajos üzemek kis asztalkáira is. Büszke volt, hogy ünneplik, de még boldogabb, hogy anynyian szeretik s viszik haza otthonukba.

Milyen boldogság is örömet okozni, az élet derűjéről, harcok keménységéről, igaz érzésekről, szerelemről, barátságról, hősiességről beszélni! Ezt teszik a mi könyveink, ezekről beszéltek az idei ünnepi könyvhét ujdonságai.

Mindenki találhatott kedvére valót, amivel örömet szerezhet magának vagy másnak, akinek öröme az ő boldogsága is. »Virágom, virágom...« dalolja a címlap a magyar szerelmes versek most megjelent első antológiáján. S ki tudja a jegygyűrű csillogott-e

jobban az ujjon vagy a boldog pár szeme, amikor a legény ezt írta a Könyvbe: »Az én virágomnak, 1955. Könyvnapon...« S a mégifjabbak, a legfiatalabbak, akik előtt az egész élet boldogsága áll, meséskönyvekben turkáltak hallatlan izgalommal. Az idősebbek pedig Jókai-kötetek új kiadásának örültek meg. De fiatal, öreg talál sok közös érdekes könyvet is: Móricz, Tamási művei vagy Erenburg »A kilencedik hullám«-ja és még sok más könyv korkülönbség nélkül keresett, kedves olvasmányok.

MENNYI ÜNNEPI ALKALOM, esemény tette változatossá az idén a Könyv ünnepét. A kultúrotthonokban, üzemekben irodalmi előadások hangzottak el s olvasómegbeszéléseken vitatták meg könyvkiadásunk időszerről kérdéseit. Csak Szegeden összesen 15 helyen zajlott le olvasómegbeszélés és 13 helyen tartottak irodalmi előadást másfél hét alatt. Szovjet irodalmi estet, valamint irodalmunk tíz éves fejlődését, Majakovszkij költészetét, József Attila, Móra Ferenc munkásságát, Karinthy Ferenc »Budapesti tavasz« című regényét ismertető előadásokat hallgattak meg. Ezenkívül a »Szabad magyar könyv tíz éve« című ötletesen és szemléltetően összeállított központi kiállítás mellett, mintegy 20 üzemi könyvkiállítást szemlélhettek meg az érdeklődők. A könyvvásár pedig nemcsak a város 12 forgalmasabb helyén folyt, hanem mintegy 65 üzem-

ben és egyéb munkahelyen létesített kis alkalmi árusításnál is.

Érdemes szólni arról a szép gondolatról, amellyel a tanács népművelési osztálya és a Juhász Gyula kultúrház éppen a könyvhét alkalmából emlékeztetett Szeged tragikus sorsú nagy költőjére, a »magányos, árva, bús« Juhász Gyulára. Ez »alkalomból rendeztek tiszteletére szavalóversenyt Szeged általános- és középiskolás tanulófiai részvételével. »A munkásotthon homlokára« című versét és egy-egy szabadon választott költeményét szavalták lelkesedéssel a fiatalok s amint ajkaikról előbuzogtak a költő szavai, érezhettük, hogy ma már nem árva, nincs egyedül ez a különös egyéniségű, de izzószívű s népét, a dolgozó egyszerű embereket szerető művész.

NEKÜNK SZEGEDIEKNEK az idei könyvhét egyébként is sajátabb, szívünkhöz még közelebbálló volt, mint az eddigiek. Ezúttal köszönthettük ugyanis a könyvsátrakban a szegedi könyvkiadó, a szegedi írócsoport könyvkiadójának, a Tiszatáji Magvetőnek elsősülöttjét. S még hozzá éppen szegedi író munkájával jelentkezett: Móra Ferenc eddig még kiadatlan regényével, a »Hannibál föltámasztása« című pompás szatírával. Közben egyre szaporodtak az ólomsorok a nyomdában a következő két Szegeden megjelenő műhöz is: Lódi Ferenc »Érlelő évek« című sokrétű verseskötetéhez és Dér Endre »Az első próba« című hangulatos ifjúsági regényéhez. A szegediek sorát bővítette még Péter László Esesit Jánosról írt értékes tanulmánykötete is, amely az Akadémiai kiadónál ugyancsak a könyvhéten jelent meg s ismeretlen adatokat közöl Juhász Gyula és József Attila életéből.

Üröm is csöppent a könyv ünnepeinek sok-sok szegedi örömébe, nemhiába tartja a közmondás, hogy nincsen öröm üröm nélkül. S ez éppen a könyvhetet megnyitó irodalmi esten történt.

A központi egyetem dísztermében rendezett esten szomorú-kevesen, a városra szegyenletes gyéren jelentek meg. Ott volt Telkes György a városi pártvégrehajtóbizottság nevében s Korek József, a városi tanács népművelési osztályának vezetője és még vagy fél-száz érdeklődő, jórészt az írócsoport tagjai meg egyetemista fiatalok. De hol voltak a város kulturális életének egyéb vezetői, tanárok (magyar szakosok!), művészek, üzemi kultúrmunkások? Hol történt mulasztás, a szervezésben-e vagy az agitációban? Érdemes lenne megvizsgálniok ezt az illetékeseknek, mert nem hisszük, hogy a közöny, a szegediek érdektelensége okozta volna ezt. A könyvhét többi eseményei ugyanis nem ezt tanúsították.

EMLÉKEZETES ÉLMÉNY volt pedig ez az irodalmi est tartalmában és hangulatában is. Madácsy Lászlónak, a Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportja elnökének lírai melegségű bevezető előadását színesen összeállított műsor követte, amelynek egyik kiemelkedő pontja volt Tamási Áron Kossuth-díjas írónk fölolvastása. Kedves, egyéni közvetlenségű elbeszélését olvasta föl, amelyben harminc évvel ezelőtti első novellájának születését írta le a maga jóízű nyelvén, csöndes humorával, találó ábrázolásaival. Hogyan születik a mű? — így is nevezhetnénk ezt a kis elbeszélést, ami derűs visszaemlékezésnek készült ugyan, mégis többet nyújtott annál, pici tanulságot is, hogy a mondanivalót az írónak nem kell verejtékeztetve keresnie, de mégis az élet mindennapjaiban kell észrevennie, megtalálnia s művészi megformálással átnyújtania az olvasónak.

Az irodalmi est többi részét Lászlóffy Kata és Mezey Lajos a Szegedi Nemzeti Színház művészei adták. Részleteket olvastak föl Móra »Hannibál föltámasztása«-ból, Dér Endre sajtó alatt lévő regényéből és Lódi Ferenc, Nagyfalusi Tibor verseiből. Moldován.

Stefániának, a Szegedi Nemzeti Színház művészenek énekszámai, operáriái stílusosan színesítették az irodalmi estet.

A hivatalos megnyitót másnap a könyvsátragnál a Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportja nevében Ertsey Péter és Németh Ferenc mondta rövid ünnepség során. Aztán megindultak a vásárlások és a Könyv az ünnepi hét alatt nem érezhette egyedül magát.

ÍGY BESZÉLT ERRŐL az ünnepi hét befejeztével a könyveket kézenfogó és barátokra lelteni segítő jóbarát, Vas-Szabó Gábor az Állami Könyvterjesztő Vállalat szegedi vezetője:

— Az idén talán kissé lassabban indult meg a vásárlás, mint tavaly az ősszel rendezett könyvhéten. Már arra gondoltunk, hogy talán a hosszúra nyúlt tél költségei tartják vissza az embereket. De aztán azt tapasztaltuk, hogy a vásárlási kedv emelkedett és ami még fontosabb, egész idő alatt folyamatosan tartotta magát. Tegyük hozzá, hogy nyáron mindig kevesebbet olvasnak az emberek és mégis szép eredménnyel zártunk. Mintegy 15—16 ezer kötet fogyott el részben a sátragnak és boltokban, másrészt az üzemekben egy hét alatt Szeged és a járás területén. Ezek mindegyike egyéni vásárlás! Közületeknek ezúttal nem adtunk, csak a könyvhét után.

— Kár, — teszi még hozzá, — hogy nem minden üzemben segítettek elő a még nagyobb sikert. Így pl. éppen a két legnagyobb textilüzemben: a Szegedi Kénderfonóban és a Szegedi Textilművekben igen gyenge volt az eredmény. Annál szebben dolgoztak e téren a DÉMA és a Szegedi Cipőgyárban, valamint a DÁV-nál s a tavalyihoz képest nagy előreugrás mutatkozott a Ruhagyárban is.

— És az új könyvek közül melyik volt a legkeresettebb?

— Nehéz lenne erre pontosan válaszolni. Nagyon keresett volt Tóth Árpád verseskötete és a »Virágom, virágom« antológia. Sokan vették Erenburg könyvét, az új kiadásban megjelent »A kilencedik hullám«-ot. Népszerű volt Thomas Mann »Buddenbrook háza«, Darvas Szilárd »Tréfás kalauz«-a, Gádor Béla »Nehéz szatírát írni« című kötete. A klasszikusok közül különösen a Jókai művek iránt volt nagy kereslet és sokan vitték Tolstojtól az »Anna Karenina«-t. Igen sokan hiányolták, hogy nem jelent meg a régóta várt Operák könyve. Reméljük rövidesen sikerül majd ezt a kívánságot is kielégíteni. A napokban járt ugyanis Szegeden a Szépirodalmi Könyvkiadó vezetője és megígérte, hogy rövidesen megjelentetik ezt a népszerű munkát. Nagyon érdekes jó jelenség még, hogy több politikai munka iránt is megnőtt az érdeklődés. Az egyik legelkapkodtabb mű volt pl. Rüssel »A horogkereszt rémtettei« című, számos fényképpel illusztrált könyve, ezenkívül sokat megvettek Konsztantyinov »Történelmi materializmus« című művéből.

A KÖNYV NEM HIÁBA LÉPETT tehát az utcára az idén. Pedig volt idő, amikor Kármán Józsefnek így kellett írnia: »... a könyv a háznál nálunk legutolsó jószág és ennél kedvesebb egy játékkártya vagy egy üsző, azt fájdalomosan látjuk, akik hazánkat esmérjük.« De ne menjünk vissza századokat, hisz nem olyan rég, csak az 1920-as években írta Móricz Zsigmond az azóta oly sokat emlegetett »Ez a magyar kultúra!« című híres cikkében, hogy »írónak könyvkereskedésbe bemenni kiállhatatlanul elcsüggesztő: csak a panaszt s a keserűséget hallani, üres boltokat látni, ahol napszám el lehet tanyázní és egy lélek sem jön be... Kinek írunk? ... Minek írunk? ... Vagy csak önámítás ez az egész magyar iro-

dalom?... Ki vesz bennünket komolyan, írókat?...»

Olyan jó lett volna felelni most az idei könyvhéten Móricz Zsigmondnak, ha megérhette volna. Hogy jöjjön, nézze meg hányan és hányan forgatják új kiadásban megjelent »Kerek Ferkó«-ját és a »Forró mezők«-et meg a föl-szabadulás óta újonnan kiadott egyéb munkáit is, a többi magyar íróéval. Mert a mai magyar irodalom már nem önámítás. Klasszikusainkkal s főként mai íróink nagy példamutatójával, a nagyszerű szovjet irodalommal együtt barátokra, olvasókra talált a jó, a szép-

re nevelő, nemesen szórakoztató irodalom.

Az írtam, nem olyan régen panaszkodott Móricz Zsigmond? De, nagyon-nagyon régen volt az! Régen, a milliányi magyar koldus idején, az urak országában.

MA SZABAD világba lép ki a föl-szabadult magyar Könyv. A könyvesboltok egyre kevésbé nyugalmas polcairól kimegy az utcára, hogy mesterei igaz gondolatait hordozva bekopogjon az emberekhez, beszéljen az otthonukba, belopózzék a szívükbe.

LŐKÖS ZOLTÁN

Pratolini: Szegény szerelmesek krónikája

»Te Sámson vagy Macist — a hóhér, aki tisztét a néptől kapta; az Úr angyala vagy, az élet hírvívője, a kommunista, akire a párt roppant felelősséget ruházott; Corrado vagy, a kovács, aki térdeid közé veszed és satúként szorítod a legszilajabb ló patáját, De azért vérből-húsból való vagy, ember, van két szemed, szád, orrod, harminckét fogad és egy tetovált táncosnő a karodon. Szélesgyapjas mellű vagy, mellednek sűrű bozontja alatt ott dobog nagy szíved« — mondja az író regénye egyik hősnének, aki halálos hajszában kergetőzik motorkerékpárján egy fasiszta autóval.

Az ember míg olvassa a könyvet úgy érzi, hogy az író maga is a regény egyik szereplője, aki a sarki vendéglőben egy-egy féldeci mellett elmondja a napi eseményeket, mint Staderini, a cipész.

A regény egy kis, jelentéktelen utca, a Corno-utca lakóinak életét meséli el. Tulajdonképpen nem is lehet elmondani a regény cselekményéből annyira sok szálon fut és ez a sok cselekményszál is olyan hallatlan ügyességgel, megszerkesztett kuszasággal bonyolódik, fonódik össze, hogy az szinte csodálatos. A »Szegény szerelmesek krónikája« kitűnően jeleníti meg a mindennapi életet; az emberek látható és mások előtt láthatatlan kapcsolatait,

az emberekben végbemenő gondolati és lélektani mozgásokat; az apró, kicsinyes, egyéni problémákat és mellettük a nagy, nemzetet érintő kérdéseket — persze az utóbbiakat is ugyanazon férfiakban, nőkben az egyéni problémák közé beágyazva. Ez teremti meg a regény szinte utolérhetetlen hitelességét.

A regény cselekménye az olasz fasizmus végleges uralomrajutásának idején, 1926-ban játszódik le. De ez az uralomrajutás nem háttérként jelenik meg, hanem a Corno-utca lakói mindennapi életének hol lanyhább, hol gyorsabbsodró kavargásában. Egyúttal azonban — és ez a nagyszerű a regényben — mintegy a sok-sok emberből kivetítődve egy nem éles konturokkal megrajzolt, de annál intenzívebb, mondhatnánk szuggesztívebb háttérül is szolgál.

Igaz, hogy egy kis utcát, de annak minden lakóját bemutatja az író, így aztán elég sok embert mozgat, és ezek az emberek nemcsak egyszerűen lelki felépítésükben, belső alkataukban, hanem foglalkozásukat, társadalmi helyzetüket tekintve is különböznek egymástól. Egy hasonlóságuk van csupán, ez pedig az, hogy mindannyian eltiportjai, áldozatai a fennálló rendnek: a kapitalizmusnak, a fasizmusnak.

Szerelmesek kavargó története a regény, szerelmeské, akik szeretik, megcsalják, otthagyják egymást. A szerelem sexuális és érzelmi lényegének hatalmas skáláját mutatja meg az író. Szerepelnek a regényben prostituáltak — azoknak is hány fajtája! — és szerepelnek olyan lányok, akik meg sem csókolják kedvesüket, talán azért, mert nagyon szeretik. De ez a szerelem-bemutatás sohasem egyoldalú, sohasem válik l'art pour l'art leírássá. A kéjenc, homosexuális Singora, minden tekintetben aljas erkölcstelen. Fasiszta, haszonleső, embergyűlölő és az ő elkorcsosult testének, lelkének teljes felbomlása, szinte szimbólikus jelentőségű.

De nemcsak szerelemről szól a regény, mint ahogy már említettük. (Persze ez a szétválasztás nemcsak hogy önkényes, de sok tekintetben célszerűtlen, értelmetlen is, hiszen az emberben zajló különféle érzéseket, gondolatokat nem lehet szétválasztani egymástól.)

Nagyszerű ember Macist, a kovács, akit végül a fasiszták agyonlőnek. Erde-

kes figura Nanni, a hivatásos betörő, aki először rendőrspiclivé válik, majd fasiszta besűgővé. Hosszan lehetne beszélni Ugóról, a zöldségárusról, aki eltávolodik a párttól, amely már-már kiveti magából, mikor a döntő pillanatban, a fasiszták »apokalipszis éjszakáján« visszanyeri kommunista öntudatát és ettől kezdve szilárdan kitart elvei, világnézete mellett.

Mint említettük: a regény tartalmát elmondani lehetetlen. A Szegény szerelmesek krónikáját el kell olvasnia mindenkinek, aki szereti az igazán emberi történetet.

Írója — Vasco Pratolini. Mondjuk el róla, hogy firenzei, hogy a boccaccioi hagyományok kiváló örököse, hogy az olasz nyelv egyik legtehetségesebb művésze és könyveit számtalan nyelvre fordították? Aki elolvassa a könyvet, tudni fogja, hogy ki Vasco Pratolini és boldog lesz, hogy megismerkedett vele.

ANDRAS SANDOR

Csorba Győző: Ocsúdó évek

Dunántúl Kiadó Pécs, 1955

Csorba Győző, a kiváló műfordító és költő, Goethe, Janus Pannonius és a középkori latinnyelvű költők műveinek megszólaltatója, — első ízben kísérletezve e műfajjal — elbeszélő költeményt írt életének első tíz esztendejéről.

Kötete nem kis nyeresége mai magyar költészetünknek. Megrázó emberi sorsok, néhány szóval is plasztikussá formált alakok jelennek meg az olvasó szemé előtt az önéletrajzi költemény olvasásán, — s a családtagok, ismerősök, gyermek- és felnőttkori barátok ábrázolásából minduntalan elénkvetül a »főhős« arca. Egy rendkívüli érzékenységgel, a nyomort, a szenvedést szinte anyja emlőjétől kezdődően megismerő, s az akkori világ korbácsütéseit örökre szívében hordó gyermek arca bontakozik ki az arányérzékkel, fegyvelmezt mûgönddal írt strófákból.

Különösen megrázó a gyermek szerettei küszködésének, fogcsikorgató türellemmel viselt sorsának ábrázolása. Édes-

anyjáról írt sorai tartósan az olvasó ben-sőjében zengenek:

»Anyám, nem voltál zászló s példaasszony,
de asszony voltál, s ami még több: ember.
Átlábolttál velünk tengernyi rosszon,
Karodon vittél s vittél hű szivedben.

Törött erőd új virágba nyílnak,
Egyetlen ór, pótolhatatlan menhely!
Mert minden ember lelke mélye gyermek,
s csak anyjánál talál igaz kegyelmet.«

Kár, hogy az ábrázolt élmények, sor-sok nem minden részletben tagulnak ilyen, minden igaz ember szívé-húrja sze-rint szóló, közösségi élménnyé.

Csorba erősen filozófikus hajlamú költő, épp ezért szinte érthetetlen, hogy a gyermekkori nagy tanulságokra eszmél-tető élményeknek nem rajzolja meg kellő súllyal társadalmi vonatkozásait. Nem brosúra-ízű, költőtelen, száraz, konzek-venciák hangoztatását kérjük számon;

megfelelő művészi szinten s az egyéni meggyőződés hiteles hevületével mégis több szót szerettünk volna hallani arról: miért volt e gyermek 10 esztendeje olyan, amilyen volt?

Ezen — a költő mai lelkivilágát tükrözőtető — »ars poetikán« is csodálkozunk kissé:

»Kötelességként, dühös akarással fogalmazok meg, amit csak lehet.

E vers se más: csata az elmúlással...«

Nem lélektelen, csinált »hurrázást« igényelünk a ciklus végén; azonban azt

meg kell állapítanunk: kár, hogy a mai távlatok, a mai lehetőségek nem ihletik optimistább szemléletet tükröző vallomásokra ezt a tiszteletreméltóan őszinte, ragyogó formaérzékkel dolgozó, lenyugózószavú költőt. Szeretnénk, ha a remélt folytatásban a szubjektív gondolatok megnyugtatóbb derűvel, vidámsággal fonódának össze új társadalmunk lehetőségeinek érzékeltetésével.

Egyébként örömmel ajánljuk a Tiszatáj olvasóinak Csorba Győző megkapó részletekben bővelkedő, szép élményt nyújtó elbeszélő költeményét.

(d)

Takáts Gyula : Az emberekhez

(Válogatott és új versek)

Takáts Gyula nem a legfiatalabb író-nemzedékhez tartozik. A harmincas évek elejétől jelennek meg írásai. Új kötete 25 év termése. Válogatott és új versek, — hat régebbi kötete legjobb verseit és az 1947 óta írott versek javát ismerteti meg az olvasóval a Szépirodalmi Kiadónál megjelent izléses külsejű kötete, AZ EMBEREKHEZ.

Az 1935-ös KÜT című kötetből válogatott versek még nem mutatnak kialakult költői, egyéni arcot. Talán csak az »Alkonyóra« mondanivalója és hangulata marad meg bennünk, e versek elolvasása után. Azonban már ezeknél a verseknél fel kell figyelniünk a költő gördülékeny és szép verselésére, már itt oroszlánkörmeit mutogató képalkotó és hangulatteremtő tehetségére.

Ezekhez a versekhez képest nagy lépést jelentenek előre az 1937-ben megjelent KAKUK A DOMBON c. verseskötetéből válogatott versei. A dunántúli somogyi tájat egészében elénkvarázsoló természeti-képalakító tehetsége mellett megismerjük Takátsnak az egyszerű emberek életét bemutatni tudó tehetségét, erejét is. Az emberek életét jól ismerő költő őszintesége, a természet és az ember egybeolvadása, a természeti képek megkapó ereje teszi felejthetetlen élménnyé e kötet néhány versét. („Zselicség“, „Zselici kanász“, „A kosárfonó köszönti a tavaszt“, „Somogyi tavasz“ címűek.)

A költő néhány vonással is hangulatilag megkapó képet tud rajzolni:

»A dombok leve hordókban mormol,
forog medrében a duzzadt patak.
Kopik az erdő, résein átlátsz.
Csillog a réten a nyirkos csatak.«

(»Késő őszer«)

Igaz emberi szeretettel rajzolja meg a zselici kanász alakját:

»Tenyerétől botja kérge
fénylik, mint a balta éle.
»...Negyven éve lomb lakója.
Széltől haját csimbók ója,
s míg késivel díszít farag,
négyszáz disznó fűt harap.«

(»Zselici kanász«)

Azonban Takáts táj- és emberszemlélete akkor még nagyon is idillikus. A természet és az egyszerű ember egybeforrottsága verseiben, úgy érezzük, az egész akkori magyar életből kiszakítva és időtlenül létezik.

A következő kötetektől azt várja az olvasó, hogy Takáts az embert és természetet lényegükben bemutató realizmus felé közeledik. Ezzel szemben a költő — a harmincas évek végén és a negyvenes évek elején — még inkább befeléfordul, költészete még idillikusabb és a való élet igazi problémáitól még távolibb lesz. A

KAKUK A DOMBON kötetnek nem töretlenül felfelé-ívelő folytatásai a MÁJUS (1939), CSALÁDFA HELYETT (1940), A HOLD ÉS A HÁRS (1943) és a SE ÉG SE FÖLD (1947) kötetek. A harminc-negyvenes évek magyar társadalmának kilátástalansága, válságai, kialakuló frontjai nem tükröződnek Takáts költészetében. Előbb valami utópista »testvériségi« gondolatokkal akarja megoldani a társadalmi élet ellentéteit:

»...lám új-diót, mézet a hegyi királyok
a szíves paraszttal egy tányérból esznek.«
(»Március«)

Majd amikor látja, hogy ez lehetetlen, kívül akar maradni a forrongó társadalmi élet harcain. Nem akar tudomást szerezni a tényekről, s nem pedig nem látja meg őket. Példa erre néhány versének két-három sora: »E korban... minden hang hamis.« (»Hárfások falun«) »Húsz fék esztendőt vennék vissza a kormos jövődő helyett.« (»Reménykedés«.)

Nincs szilárd talaj, amin megállhatna, és szembenézhetne az őt is elsodorni akaró viharral, — a valósággal. Nem tud összeforni a néppel, — a munkásokkal, a szegényparasztsággal, — mert bennük se bízik:

»A szentektől se várj csodát
s nehogy szólítsad néped.
Lefejti legszebb gombjaid.
Jobb társad, ez enyészet.«
(»Utolsó pohár«)

A szerelemhez, a magányossághoz menekül, a »Vád« és »Kétségek között« vergődik, s csak néha jajdul fel tiltakozóan és vádolón (de feljajdul!) a rend ellen:

»Beteg, beteg e furcsa rend,
kék úrben céltalan mereng,
s velünk az óramutató
jár, mint eltévedt kutató.«
(»Carmen lugubre«)

Stílusa, ábrázoló, hangulat- és képalkotó ereje ebben az időszakban is fejlődik, de korántsem olyan mértékben, ahogy a KAKUK A DOMBON kötet után vártuk.

A költő a felszabadulás után sem találja meg azonnal a helyét, éppen a néppel való nem elégséges kapcsolata miatt. A SE ÉG SE FÖLD kötet második része és az ÚJABB VERSEK első része is magányosságot, passzivitást, félrehúzódságot mutat. Egyik-másik versében kísérletet tesz arra, hogy az épülő új társadalom aktív harcosa, dalosa legyen;

»Jöjjön a bűvár és halász,
Iszából kincsünk merje már elő!
Jöjjön a mérnök és a gép,
úgy kéne már a zsenge levegő, ...«
(»Az emberekhez« 1945).

— de egészen 1950-ig még mindig inkább a régi, idillikus természeti, paraszti élet hirdetője, mint az új társadalomé. És sajnos, a kötet csak néhány, 1950 óta írt verset tartalmaz, s ezek a versek nem győznek meg bennünket arról, hogy Takáts Gyula végre társakra és biztos talajra talált a mi új valóságunkban.

Takáts Gyula a képalkotás, a hangulatteremtés, az ember érzelmi világa visszaadásának nagy mestere. Igazi tehetség. Várjuk, hogy új versei a megváltozott Somogy-ország, — s a megváltozott Magyarország új embereiről és tájairól valljanak.

PETROVÁ CZ ISTVÁN

Tüzek tánca

Darázs Endre új versei

Az idei könyvhéten jelent meg Darázs Endrének — hosszú hallgatás után — ötödik verseskötete, a Tüzek tánca. Tematikailag a kötet egészét három részre osztja a költő: Férfikor, Hívogató, Szivárvány. A kötet első, indító verse (Férfikor) Darázs ars poétikáját fogalmazza meg:

Akárcsak a kenyér — még nemrégem.
Oly fontos volt nékem a szerelem.
Melegít, de azért zavar néha,
Türellemmel hát elviselem.
Csupán egyet akartam szeretni,
Egynék akartam csupán a szívét,
Az egy helyét immár elfoglalja
Szívemben, ő, az emberiség.

Ez a költői hitvallás sokra kötelez. A kötet egésze azonban nem tartja meg a fentebb idézett gondolatok határozott kontúrjait, a kötet összképe leszűkül arra a küzdelemre, amelyet Darázs önmagáért vív, hogy rendezze, egyenesbe hozza életének összekuszált ösvényeit. Természetesen ez a harc nem öncélú Darázs leszűkült világában, mert verseiben igyekszik társadalmi mondanivalóit is megfogalmazni, de csak igyekszik, megvillantat, mint ahogy az új egyik sokat ígérő versében teszi, a Középszer-ben. Pedig tudna Darázs korunk nagy dolgairól is szólni olyan egyszerű közvetlenséggel, mint a kötet első részében lévő versek némelyikében (Ideg-osztály, Szemüveg, Udvarház). Darázs Endre a költői lehetőségek egész sorát villantatja meg az olyan tematikájú versekben is, amelyek a nagyváros és a falu életét rajzolják elénk. De az ilyen versek rajza is hiányos. Hazánk fővárosának zúgó életéből a költőt csak a házak udvarában játszó táncos Forgószél, a Világító-udvar, a Tűzfalak, a Budai cukrászda, a Tigris utca és a Fröccs (néhol szegényes mondanivalójú) motívumai ragadják meg a falusi élet egy-két színének hozzáadásával. Többet szeretne kapni az olvasó városaink és falvaink lüktető életéből Darázs Endre verseinek olvasásakor, hiszen a költőnek minden lehetősége megvan ahhoz, hogy sokszínű témái olyan költői fogalmazást nyerjenek, amelyek az egyes embert közelebb viszik a társadalom nagy kérdéseihez.

Az olyan versek, mint a Menekülő, a Menyasszonyi fátyol, azt bizonyítják, hogy Darázs a meg-megvillantások helyett le tud hatolni az emberi lélek mélységeibe:

*Mert csak egy kell: önmagad legyőzni.
Néked olyan szép sors adatott:
Nép szava légy! Mondd, jobb hát helyette:*

*Magad előtt vagy élőhalott?
Ne menekülj. Állj meg a világban.
Csak képzeled: vagy benne a vad.
Emeld fődet, leld meg már hazádat!
Dalod várja. Leld meg már magad.*

A Hívogató c. ciklus csokorbaszedett versei az Üzenet-től a Napfogyatkozás-ig a családi boldogságért küzdő és önmagát

vádoló ember kemény harcának széles skáláját tükrözik. Itt bontakozik ki Darázs Endre szenvedélyes pátosza. A sok szín az egyetlen és szeretett asszony visszahívására, visszavárására sorakozik fel. „Ha már így van... Lépésről-lépésre“ egyre közelebb ér a lélekomlás mélységein át, a nagyon őszinte megbánás útjain az önmagával is viaskodó asszonyhoz, akivel már „Az ölelés élő testté váltott“. Darázs Endrének ez a szenvedélyes Hívogató hangja új szín költészetünkben. Végre akadt költő, aki az önmagáért vívott harcot póz és hivalkodás nélkül föltárja: lássatok! ilyen vagyok! segítsetek! Segítsetek néki asszonyok, férfiak, fiúk és lányok, hogy a Hívogató szót meghallja, akinek szól, ahogy Darázs Endre megfogalmazta Ha már így van... c. versében:

*Egyek voltunk forró ölelésben,
Bár átkozd el s konokon tagadd,
Az ölelés élő testté váltott,
A nyoma már a földön marad.*

*Most két ember marcangolja egymást,
Mi öröm volt, fekete üröm,
De ami volt pillanatra mámor,
Az ölelés, már élő öröm.*

*Mosolyogva tárja feléd karját, —
Amikor szivedre öleled,
Engem ölelsz. Én is élek benne.
Ha vele vagy, ott vagyok veled.*

Ha Darázs Endre megtalálja emberi és költői önmagát, akkor bizonyára szélesebb világot fog átölelni költészetével. Ki kell lépnie a magateremtette szűk világból, ahogy erre már kísérletei is tett új kötetének legszebb verseiben, pld. a Szivárvány-ban, Mivel Darázs Endre nem most induló költő, többet várunk legközelebbi kötetétől. Több gondosságot és pontosságot egy-egy vers kidolgozásánál, mert hajlamos sokszor a könnyű megoldásokat választani; ezt bizonyítja néhány versének laza szerkezete, ritmikái és nyelvi csiszolatlansága, ami szokatlan Darázs Endré-nél, mert előbbi köteteit a nem öncélú műgondra való törekvés jellemzi a világot átfogni igyekvő mondanivalójuk mellett.

LÓDI FERENC

Híreink

KÖZGYŰLÉST tartott június 16-án az Írószövetség Szegedi Csoportja. Madácsy László elnöki megnyitója után Nagy Sándor a Tiszatáj szerkesztője ismertette az írócsoport vezetőségének beszámolóját az elmúlt két év munkájáról.

Bevezetőül pártunk Központi Vezetősége márciusi határozatának jelentőségéről beszélt, majd röviden azokról az eredményekről szólt, amelyeket a magyar irodalom a felszabadulás óta elért. Foglalkozott az írócsoport pártirányításának, a vezetés eredményeinek és gyengeségeinek kérdéseivel. Bírálta a lektorátusnak, a Tiszatáj szerkesztőbizottságának, a költőknek és prózáíróknak munkásságát, s értékelte a Tiszatájban megjelent tanulmányokat. Befejezésül hangsúlyozta, hogy a szegedi írók nem akarnak elmaradni a harcban, amely népünk boldogulásáért folyik, megerősítik a pártvezetést, a kollektív vezetést az írócsoportban, és fokozatosan, elvtársias együttműködéssel javítják műveik eszmei és művészi színvonalát, a csoportban folyó nevelőmunkát és a folyóiratot.

A beszámolót követő hozzászólások hasznos és konkrét tanácsokkal szolgáltak az írócsoport és a folyóirat munkájának megjavítását illetően. Karácsonyi Béla Kossuth-díjas történész, Korek József, a népművelési osztály vezetője. Baróti Dezső bölcsészkarai dékán felszólalása és még sok jelentős hozzászólás foglalkozott a szovjet irodalom népszerűsítésével, — a lektorátus eszmei-politikai fejlesztésével, — a fiatal írók nevelésével, — a színházzal kapcsolatos problémákkal, — az olvasókkal való kapcsolat megjavításával, — az írók ideológiai tudatosságának emelésével. Többen hangzottak, hogy kevés a Tiszatájban a munkásosztály életével foglalkozó széppróza, s a mai témák feldolgozása majdnem teljesen hiányzik a folyóiratból. —

Balogh István, a városi pártbizottság titkára felszólalásában arról beszélt, hogy bár a jobboldali nézetek elleni harcban nem könnyen találta meg a helyes utat a csoport, a párt segítségével mégis sikerült azokat legyőzni. »Az eddigi eredmények szépek, — hangoztatta — de kevesek; ma már az az írók feladata, hogy a problémákat merészen felvetve, mutassák meg az élet bonyolultságát, formálják meg az hétköznapiak hőseit, pártosan és művészien segítsék nagy céljaink megvalósítását.«

A Tiszatáj könyvkiadó működéséről is beszámolt a vezetőség. A kiadóval is nagyobb teret kapott a publikálásra az írócsoport, hiszen a szegedi fiatalok most már önálló kötetekkel jelentkezhetnek az elkövetkező hónapokban.

PÁRTCSOPORTOT alakítottak a szegedi írócsoport kommunistái s vezetőül Tóth Bélát választották meg. A pártcsoport közvetlenül a Szeged Városi Pártvégrehajtó bizottság alá tartozik. Megalakulása igen nagyjelentőségű a szegedi írócsoport életében, mert ezáltal sokkal határozottabb és szilárdabb lesz az az elvi, politikai irányítás, amelynek érvényesülnie kell az Írószövetség szegedi csoportja munkájában is. Az újonnan alakult pártcsoport jelentős segítséget nyújt majd a vezetőségnek és a Tiszatáj szerkesztésének is.

DISZ-CSOPORTOT alakították szövetségünk szegedi csoportjának fiataljai. A csoport vezetőjévé Németh Ferenc fiatal költőt választották. Az írószövetségi DISZ-csoport feladata a fiatal írók eszmei

és művészi fejlődésének elősegítése és munkájuk számára kedvező feltételek teremtése. A csoport feldolgozza a DISZ második kongresszusának anyagát, valamint az ifjúság nevelésére, kulturális fejlesztésére vonatkozó párt-, DISZ- és kormányhatározatokat. Ezek alapján programot készít a jövő évre a szegedi fiatal írók részére.

IRODALMI ESTEN vettek részt Békéscsabán a Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportjának tagjai az ott élő írókkal együtt július 2-án. A sikeres irodalmi esten fellépett Nagy Sándor Sztálin-díjjal kitüntetett Kossuth-díjas író, Németh Ferenc, Lódi Ferenc, Dér Endre, Petrovác István, Kerényi György és Simai Mihály, továbbá a békéscsabai írócsoport részéről Ujj Rezső. A békéscsabai közönség nagy érdeklődéssel hallgatta a felolvasó írók munkáit.

**Az 1930 évi szeptember 1-i munkástüntetés és sztrájk
25. évfordulója emlékére**

Szeged megyei jogú város tanácsa népművelési osztálya és a Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportja széleskörű

i r o d a l m i p á l y á z a t o t

hirdet. A pályázaton bárki résztvehet név megjelöléssel vagy jellegével. Beküldhető munkásmozgalmi tárgyú vagy a munkásosztály fölszabadulás utáni életét ábrázoló írásmű: vers, elbeszélő költemény, novella, irodalmi riport, regény, jelenet, színmű stb. Egy pályázó több művel is pályázhat. A díjnyertes pályaművek közlését biztosítják. A közlés utáni tiszteletdíj a pályadíjon fölül illeti meg a szerzőt.

Beküldési határidő: versek okt. 1. — elbeszélő költemény, novella, irodalmi riport, jelenet nov. 1. — kisregény, regény, többfelvonásos dráma nov. 15. (Drámáknál csak két kidolgozott felvonást kell beküldeni, a többit elég színopszisban.) Eredményt a Tiszatáj decemberi számában hirdetnek. Beküldendő: Magyar Írók Szövetsége szegedi csoportja, Szeged, Horváth Mihály utca 3.

Pályadíjak:

Regény, kisregény, dráma I. díj: 2000 Ft, II. díj: 1200 Ft, III. díj: 800 Ft.

Elbeszélő költemény, novella, irodalmi riport, jelenet I. díj: 1000 Ft, II. díj: 600 Ft, III. díj: 400 Ft.

Vers I. díj: 500 Ft, II. díj: 300 Ft, III. díj: 200 Ft.

TISZATÁJI MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ

Most jelent meg!

Móra Ferenc:

Hannibál föltámasztása

Harminc esztendeje — 1924-ben — írta Móra ezt a regényét, a horthysta ellenforradalmi idők első esztendeinek mélységesen megvető, kigunyoló szatiráját. A regény érthetően nem jelenhetett meg akkor. Először 1949-ben látott napvilágot a Magyar Nemzet hasábjain. Kötetben most kapja először kezébe az olvasó. A frissen megírt mű cselekményét mindenütt át meg átszővi Móra nagyszerű emberábrázoló ereje, pompás elbeszélő, mesélő kedve, sajátosan jóízű humora, élet- és emberszeretete.

104 lap, kve 9.50 Forint,

Lődi Ferenc:

Érlelő évek

Mai magyar fiatal költőink közül kiemelkedik pártoshangú, művészi költészetével. Mai életünket megszólaltató lírája el tudja kerülni a sematikus költői megoldásokat s a konvencionális képeket. Témaanyaga igen gazdag. A válogatás kiterjed a költő különféle alkalmakra írt legszebb verseire.

Fve 6.— Forint.

KÖVETKEZŐ KIADVÁNYAINK:

Dér Endre: AZ ELSŐ PRÓBA (Regény)

Tömörkény István: APRÓ TÖRTÉNETEK

Kovács Mihály: A DIÓFÁT ELÜLTETTÉK (Regény)

Könyvet, könyvtárat

magas áron vásárol,

készpénzzel fizet

ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ ANTIKVÁR BOLTJA

Szeged, Lenin-utca 16.

Készüljön fel a politikai tanulásra!

*Vásárolja meg a Politikai gazdaságtant és Konsztantyinov
Történelmi materializmusát.*

Politikai gazdaságtan 28.— Ft,

Történelmi materializmus 30.— Ft.

MOST JELENT MEG

a Földrajzi zseblexikon, ára 46.— Ft.

Eddig több mint 15.000-en fizettek elő

az OLCSÓ KÖNYVTÁRRÁ

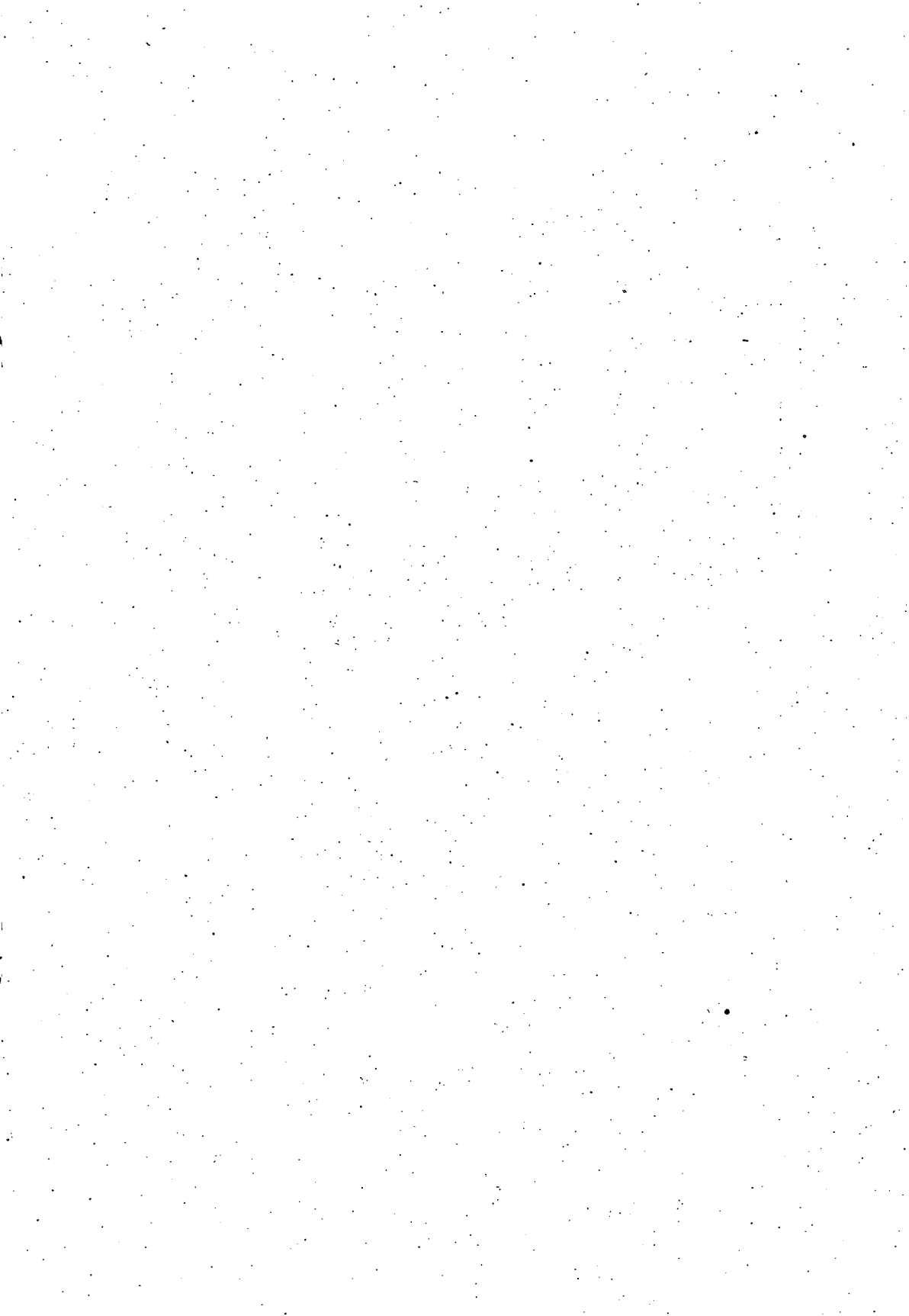
SIESSEN ÖN IS! BIZTOSÍTSA MAGÁNAK A III. NEGYEDÉVBEN MEGJELENŐ

14 KÖTETET:

<i>Szabó Pát: ISTEN MALMAI I.-II. kötet</i>	6.—
<i>Balzac: GORIOT APÓ</i>	4.—
<i>Mikszáth Kálmán: KISÉRTET LUBLÓN</i>	3.—
<i>Tolsztoj V.: EMIGRÁNSOK</i>	4.—
<i>Defoe: ROBINSON I.-II. kötet</i>	6.—
<i>Tömörkény István: A RAVASZ KABÓK</i>	4.—
<i>Szerafimovics: VASÁRADAT</i>	3.—
<i>Móricz Zsigmond: ROKONOK I.-II. kötet</i>	6.—
<i>Kleist: KOLHAAS MIHÁLY</i>	3.—
<i>Pausztovszkij: KOLHIDA</i>	3.—
<i>Dumitriu: CSALÁDI ÉKSZEREK</i>	3.—

A 14 kötet előfizetési díja: 45.- forint

ELŐFIZETHETŐ AZ ÁLLAMI KÖNYVESBOLTOKBAN.

Ára: 3.— Ft